

Sporen met DNA

Evaluatie van de wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in strafzaken
per november 2001

Tilburg, april 2008

dr. M.J.G. Jacobs

drs. M.Y. Bruinsma

Uitgever: IVA
Warandelaan 2
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013-4668466
Telefax: 013-4668477

IVA is gelieerd aan de Universiteit van Tilburg

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.
Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie.

Het onderzoek werd begeleid door :

Dhr. dr. J.A. Nijboer (voorzitter)	Rijksuniversiteit Groningen
Mw. mr. M.J.H. Adriaanse	Ministerie van Justitie, DRC
Mw. mr. E.E. van der Bijl	Openbaar Ministerie
Mw. mr. drs. C.C.M. van Deudekom	Ministerie van Justitie, DW
Dhr. dr. W. Heijnen	Nederlands Forensisch Instituut
Mw. mr. W.M. de Jongste	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Dhr. mr. dr. G.J. Knoops	Knoops & Partners Advocaten (schriftelijk commentaar)
Mw. dr. C.J. de Poot	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Dhr. F.H. Tullener	Nederlands Forensisch Instituut
Dhr. mr. P.P. de Vrijer	Ministerie van Justitie, DRC

Voorwoord

Sinds september 1994 is het gebruik van DNA-onderzoek ten behoeve van misdaadbestrijding in Nederland bij wet geregeld. Zeven jaar later volgde op die eerste wetgeving een ingrijpende herziening, die een ruimere toepassing van DNA-onderzoek mogelijk maakte. In dit rapport worden de gevolgen van die herziening geïnterpreteerd en de aard en omvang beschreven van de toepassing van het DNA-onderzoek in strafzaken anno 2004, net voor de invoering van de wet DNA-onderzoek bij veroordeelden.

Het jaar 2004 bleek een interessant jaar om te bestuderen. De 'DNA-revolutie', waar sommigen wel van spreken, was in dat jaar in volle gang. Dat uitte zich onder meer in een sterke toename van de toepassing van DNA-onderzoek. Het voorliggende rapport werpt licht op deze stormachtige ontwikkeling en op de implicaties die dat voor het opsporings- en vervolgingsproces heeft gehad.

Het onderzoek heeft kunnen bogen op de bereidwillige medewerking van velen. In de eerste plaats noemen wij het Nederlands Forensisch Instituut dat zeer behulpzaam is geweest bij het verkrijgen van de benodigde cijfermatige gegevens voor dit onderzoek. Zo ook gaat dank uit naar de forensische-opsporingsafdelingen van de vier bij het onderzoek betrokken politieregio's. Voor de meer inhoudelijke kanten van de toepassing van DNA-onderzoek is gesproken met (forensisch) officieren van justitie en rechters-commissarissen. Wij zijn hen zeer erkentelijk voor hun uiterst waardevolle bijdragen aan het onderzoek. Aan prof. mr. T.A. de Roos zijn wij dank verschuldigd voor zijn optreden als (juridisch) adviseur bij het project.

Tot slot gaat dank uit naar de voorzitter en de leden van de begeleidingscommissie die het onderzoek vakkundig en met grote betrokkenheid van commentaar hebben voorzien.

Tilburg, april 2008

Menno Jacobs

Monique Bruinsma

Inhoudsopgave

Voorwoord	v
Samenvatting.....	xi
1 Inleiding.....	1
1.1 Achtergrond van het onderzoek	1
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen	2
1.3 De DNA-wetgeving per 1 november 2001	3
1.4 Het onderzoek van het Seminarium voor Bewijsrecht anno 2003, 'de nulmeting'	5
1.5 Onderzoeksaanpak	7
1.5.1 Peiljaar	8
1.5.2 Keuze voor politieregio's	8
1.5.3 Werkwijze.....	9
1.6 Leeswijzer	10
2 De forensische opsporing.....	13
2.1 Inleiding en vraagstelling.....	13
2.2 De start van een biologisch sporenonderzoek	14
2.3 Omvang van het DNA-onderzoek.....	17
2.3.1 Omvang van het DNA-onderzoek in de vier onderzochte politieregio's anno 2004	17
2.3.2 Omvang van het DNA-onderzoek, landelijk beeld.....	20
2.4 De DNA-databank	21
2.5 <i>High Volume Crime</i> DNA-onderzoek.....	22
2.5.1 De vier onderzochte politieregio's	22
2.5.2 Verschillen tussen de korpsen en landelijk beeld.....	24
2.5.3 Landelijk beeld	25
2.6 Vergelijking met de nulmeting	26

3	Het Nederlands Forensisch Instituut	29
3.1	Inleiding	29
3.2	Van SVO tot DNA-profiel	30
3.3	Honderd zaken doorgelicht	35
3.3.1	Referentiemonsters	36
3.3.2	Sporen	36
3.3.3	Het rendement	38
3.4	Na de analyse	40
3.5	Vergelijking met de nulmeting	42
4	DNA-onderzoek en het strafproces	45
4.1	Inleiding	45
4.2	Methode	46
4.3	Bekennen en ontkennen	48
4.3.1	De proceshouding van verdachten in het algemeen	48
4.3.2	De proceshouding in de onderhavige steekproef	49
4.3.3	Wat is belastend en wat is ontlastend bewijs?	51
4.3.4	Voorkomen van belastend en ontlastend bewijs	53
4.3.5	Belastend en ontlastend bewijs in relatie tot de proceshouding	54
4.4	De rol van het DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter zitting	56
4.5	DNA-onderzoek en de trechter van het strafproces	57
4.6	Vergelijking van de resultaten met de nulmeting	61
4.6.1	Bekennen en ontkennen	61
4.6.2	Rol DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter zitting	61
4.6.3	DNA-onderzoek en de trechter van het strafproces	62
5	De visie van vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht op de functie en de rol van DNA-onderzoek in het strafproces	63
5.1	Inleiding	63
5.2	De procedure en de praktijk	64
5.3	De betekenis van resultaten van DNA-onderzoek	67
5.4	De invloed van DNA-onderzoek op het strafproces	68
5.5	De invloed van DNA-onderzoek op de strafrechtspraak	69
5.6	De rol van de rechter-commissaris bij het DNA-onderzoek	70
6	Conclusie en discussie	73
6.1	Inleiding	73

6.2	Beantwoording onderzoeksvragen	73
6.3	Kwantitatieve effecten van de wet van november 2001	79
6.4	Gunstige effecten van de wet van november 2001	79
6.5	Bij-effecten van de invoering van de wet van november 2001	80
6.6	Effecten van DNA-onderzoek op proceshouding en procesgang	82
6.7	Nabeschouwing	83
	Summary	85
	Bijlage 1 Onderzoeksvragen	95
	Literatuurlijst	99

Samenvatting

Op 1 november 2001 trad een belangrijke wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering in werking. Niet langer kon er alleen DNA-onderzoek worden gedaan als er een 'dringende noodzakelijkheid bestond voor het aan de dag brengen van de waarheid' bij zeer ernstige delicten. Het werd mogelijk om dit ook 'in het belang van het onderzoek' te doen, bij delicten waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan. De officier van justitie kreeg bovendien de wettelijke bevoegdheid om een opdracht of een bevel af te geven voor het doen uitvoeren van een DNA-onderzoek. Voorheen was alleen de rechter-commissaris daartoe gerechtigd.

De gevolgen van deze wetswijziging zijn enorm geweest. Het mag algemeen bekend worden verondersteld dat de toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces een hoge vlucht heeft genomen. Toch is nooit eerder in kaart gebracht wat die gevolgen nu precies zijn geweest. Dit onderzoek, dat IVA Beleidsonderzoek en Advies in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie heeft uitgevoerd, wil daaraan tegemoetkomen door middel van een proces- en effectevaluatie van de genoemde wetswijziging. De praktijk van het DNA-onderzoek in de periode na invoering van de wet zal vergeleken worden met die van ervoor. Er wordt daartoe onder meer gebruik gemaakt van onderzoek, uitgevoerd door het Seminarium voor Bewijsrecht van de Universiteit Leiden, dat de situatie rondom het gebruik van DNA-onderzoek in het strafproces beschrijft in het jaar 1999, hierna ook wel 'de nulmeting' genoemd.

Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het onderzoek is zicht te krijgen op de vraag of de wetswijziging het gebruik van DNA-onderzoek in strafzaken heeft bevorderd en of dat heeft geleid tot meer efficiëntie en meer doelmatigheid in het opsporings- en vervolgingsproces.

Om dat doel te bereiken zijn elf onderzoeksvragen geformuleerd. De vragen hebben betrekking op de aantallen biologische sporen en referentiemonsters die worden verzameld, de profielen die daarvan worden verkregen en de hoeveelheid *matches* die dat oplevert. Er wordt geïnventariseerd wanneer en hoe vaak er een bevel voor het afnemen van referentiemateriaal moet komen en wie dat bevel afgeeft. Daarnaast wordt bekeken wat de effecten zijn van uitgevoerd DNA-onderzoek op het proces van opsporing, op de proceshouding van de verdachte en op het verdere verloop van het strafproces. Uiteindelijk wordt bekeken in hoeverre de invoering van de wet van november 2001 heeft bijgedragen aan het veelvuldiger toepassen en vergroten van de rol van DNA-onderzoek bij de opsporing en vervolging, een ruimer

gebruik van de DNA-databank en daarmee aan een efficiëntere en verbeterde opsporing en vervolging van misdrijven.

Opzet van het onderzoek

Het Seminarium voor Bewijsrecht heeft er bij de nulmeting indertijd voor gekozen om de gegevensverzameling te starten bij het Nederlands Forensisch Instituut. Via de aanvragen voor een DNA-onderzoek die daar waren binnengekomen, is getracht om bij de parketten inzage te krijgen in de bijbehorende strafzaken. Dat lukte slechts ten dele. Veel aanvragen bleken niet tot een zaak te hebben geleid, of daarmee niet aantoonbaar verbonden te zijn, bijvoorbeeld omdat uit het sporenmateriaal geen DNA-profiel verkregen kon worden of omdat er geen verdachte bekend was. Mede om die reden is in het onderhavige onderzoek voor een andere insteek gekozen.

Er is gebruik gemaakt van verscheidene informatiebronnen. In de eerste plaats is er informatie verzameld rechtstreeks van de betrokken ketenpartners, te weten de politie, het Openbaar Ministerie, het Nederlands Forensisch Instituut (NFI), het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum en de zittende magistratuur. Er is gesproken met vertegenwoordigers van deze instituten om zicht te krijgen op de dagelijkse gang van zaken en de werking en interpretatie van de wet. Daarnaast is er om concrete, veelal cijfermatige, informatie gevraagd om de kwantitatieve effecten van de invoering van de wet in beeld te krijgen. Het onderzoek is beperkt, net als in de nulmeting, tot vier niet met naam genoemde politieregio's. Het peiljaar is 2004, ruim na de invoering van de wet in november 2001 en vóór de inwerkingtreding van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, per 1 februari 2005.

In aanvulling op de rechtstreekse benadering van de ketenpartners is er dossieronderzoek gedaan. Er zijn 174 strafdossiers en 99 zaaksdossiers bij het NFI geanalyseerd. Het strafdossieronderzoek heeft antwoord gegeven op de vragen over de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het strafproces, over de proceshouding en het al dan niet instellen van contra-expertise en hoger beroep. Bij het NFI is in 99 strafzaken nagegaan hoeveel sporen- en referentiemateriaal er per zaak was ingestuurd, wat er precies mee is gebeurd en wat dat in criminalistische termen heeft opgeleverd.

Resultaten

We bespreken de resultaten van het onderzoek aan de hand van de onderzoeksvragen.

1. Sporenonderzoek

Hoe vaak en in welke gevallen worden er biologische sporen veiliggesteld als er een misdrijf is gepleegd en van wie (verdachte, slachtoffer, betrokkene) zijn die sporen afkomstig?

Het valt op dat politiekorpsen grote verschillen vertonen als het gaat om het veiligstellen van biologisch sporenmateriaal van een plaats delict. Een van de oorzaken daarvan is dat de vier onderzochte politieregio's sterk uiteenlopen als het gaat om de vraag of zij plaatsen delict screenen op biologische sporen. Wordt een plaats delict bezocht dan wordt er meestal ook naar biologische sporen gezocht, waarbij nadrukkelijk wordt getracht vooral delict- en/of dadergerelateerde sporen veilig te stellen. Een deel van het verzamelde biologische sporenmateriaal wordt volgens de *High Volume Crime*-procedure aangeboden. Hoe groot het gedeelte van de sporen is dat als HVC-zaak wordt aangeboden, wisselt eveneens sterk per politieregio. We vinden 37,6% als laagste percentage en 78,6% als hoogste. De verschillen per regio zijn vanuit het onderhavige onderzoek niet te verklaren. Ruim driekwart van de verzamelde HVC-sporen (76%) is afkomstig van een inbraak. In totaal zijn er in Nederland in 2004 10.963 aanvragen voor DNA-onderzoek bij het NFI binnengekomen. Bij 7.918 daarvan ging het om HVC. DNA-onderzoek wordt *verhoudingsgewijs* het meest toegepast bij zedenzaken, gevolgd door levensdelicten, mishandeling en bedreiging (inclusief gewapende overval). In absolute aantallen lopen de inbraken duidelijk op kop.

Van wie een spoor afkomstig is, is vaak datgene wat met behulp van het DNA-onderzoek moet worden vastgesteld. Nogal eens blijft het onduidelijk van wie de veiliggestelde sporen afkomstig zijn, bijvoorbeeld als het spoor niet wordt onderzocht, omdat andere sporen uit dezelfde zaak al voldoende informatie over de zaak hebben verschaft of omdat vermoed wordt dat er geen goed DNA-profiel van zal kunnen worden verkregen of dit daadwerkelijk niet mogelijk blijkt te zijn. Het koppelen van een spoorprofiel aan een persoonsprofiel gebeurt via de DNA-databank. Naarmate deze verder gevuld raakt, zijn steeds meer identificaties mogelijk. Het antwoord op onderzoeksvraag 5 – over de DNA-databank – geeft zicht op het aantal identificaties anno 2004.

2. Afname van referentiemateriaal

Hoe vaak en bij wie wordt wat voor celmateriaal afgenomen om als referentiemonster te dienen in een DNA-onderzoek? Hoe vaak gebeurt dat onvrijwillig en hoe vaak moet 'de sterke arm' er aan te pas komen?

Het NFI analyseerde in 2004 in totaal 2.778 referentiemonsters van verdachten, waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel in de DNA-databank is opgeslagen. Daarnaast werden er twintig referentiemonsters van overleden slachtoffers van niet-opgeloste misdrijven geanalyseerd (waarvan het DNA-profiel werd opgeslagen) en dertien van getuigen/betrokkenen (niet opgeslagen). In werkelijkheid zijn er veel meer referentiemonsters geanalyseerd, namelijk van niet-overleden slachtoffers en van betrokkenen, maar daarvan houdt het NFI geen systematische registratie bij, omdat deze profielen niet in de DNA-databank worden opgeslagen. Uit een analyse van 99 niet-HVC-strafzaken bij het NFI bleek dat er in die zaken in totaal 224 referentiemonsters waren ingestuurd, waarvan 110 van een verdachte (49,1%), 88 van een slachtoffer (39,3%) en 26 van een betrokkene (11,6%). Extrapolerend van steekproef naar populatie betekent dit dat het NFI in 2004 alleen al binnen de reguliere zaken circa 4.500 referentiemonsters heeft geanalyseerd. Het gaat daarbij overigens in vrijwel alle gevallen om wangslim.

Van het aantal afnames dat niet vrijwillig gebeurt, kan met de beschikbare gegevens alleen een schatting worden gemaakt. Het cijfer ligt tussen 5% en 25% en wisselt per politieregio. Fysieke dwang hoeft nagenoeg nooit te worden toegepast. In de spaarzame gevallen dat dat wel nodig is, worden om aan celmateriaal te komen bij voorkeur haren (haarwortels) getrokken.

3. Belang van het onderzoek

Hoe interpreteren officieren van justitie en rechters-commissarissen de wettelijke eis dat een te starten DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' dient te zijn? Heeft de wijziging van het criterium van 'dringende noodzakelijkheid' in 'in het belang van het onderzoek' geleid tot een veelvuldiger toepassen van DNA-onderzoek en hoe verhoudt zich dat tot het proportionaliteitsvereiste en het criterium van de 'ernstige bezwaren'?

De wettelijke eis dat een DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' dient te zijn, vormt nauwelijks een belemmering om het in gang te zetten. Bij het voorhanden hebben van een mogelijk (biologisch) daderspoor is het al 'in het belang van het onderzoek' om nader te onderzoeken van wie dat spoor afkomstig zou kunnen zijn. Er wordt daarbij rekening gehouden met het proportionaliteitsvereiste. Het onderzoek wordt niet uitgevoerd als er voldoende andere bewijsmiddelen zijn verzameld. Een bekende verklaring speelt daarin overigens geen rol, omdat bekende verklaringen immers weer kunnen worden ingetrokken. Officieren van justitie hebben meer moeite om het criterium van de 'ernstige bezwaren' te toetsen als er een bevel moet worden afgegeven voor onvrijwillige afname van celmateriaal bij een verdachte. Bij ernstige feiten worden die beslissingen gemakkelijker genomen dan bij de lichtere feiten.

Het is duidelijk dat de wijziging van het criterium heeft bijgedragen aan een sterke groei van de toepassing van DNA-onderzoek in strafzaken. Die groei is voornamelijk afkomstig van de *High Volume Crime*, maar is ook bij de reguliere zaken waarneembaar. Het proportionaliteitsvereiste is daarbij in zoverre niet in het geding dat de poli-

tie sterk is gaan inzetten op het verzamelen van biologisch sporenmateriaal, vooral bij HVC-zaken. De DNA-databank is een belangrijk hulpmiddel bij de opsporing geworden, waarbij er in de zaken die daaruit voortvloeien (de zogenoemde hitzaken) sprake kan zijn van geen andere bewijsmiddelen dan de hit uit de DNA-databank en een aangifte.

4. Bevoegde autoriteit

Hoe ligt de getalsmatige verhouding tussen officieren van justitie en rechters-commissarissen bij het afgeven van bevelen tot DNA-onderzoek?

Nagenoeg alle opdrachten en bevelen tot het doen uitvoeren van een DNA-onderzoek worden in (en na) 2004 door de officier van justitie gegeven. Alleen in uitzonderlijke gevallen geeft de rechter-commissaris nog wel eens een bevel, namelijk als hij een gerechtelijk vooronderzoek wil doen en een DNA-onderzoek, dat niet al gestart was, daarbij wenselijk acht. De rechter-commissaris houdt in die gevallen de leiding over het onderzoek, en voert dat in nauwe samenwerking met de officier van justitie uit.

5. DNA-databank

Hoeveel profielen van de in het peiljaar aan het Nederlands Forensisch Instituut opgestuurde sporen en referentiemonsters zijn na welke periode in de DNA-databank opgeslagen en in hoeveel gevallen volgde daarop een match of een hit?

Het NFI verwerkte in 2004 2.005 reguliere (dat wil zeggen niet-HVC) strafzaken. Uit analyse van 99 strafzaken bleek dat per (reguliere) zaak er gemiddeld 4,3 stukken van overtuiging (en andere sporendragers) werden ingestuurd die mogelijk sporen bevatten. Daarvan werden gemiddeld 7,6 unieke sporen per zaak veiliggesteld. Van deze sporen werden gemiddeld 3,7 profielen (ook weer per zaak) verkregen en gingen er 1,2 de DNA-databank in. Teruggerekend betekent dit dat het NFI in 2004 in totaal circa 15 duizend sporen van stukken van overtuiging uit niet-HVC-zaken heeft veiliggesteld, waaruit circa 7.400 DNA-profielen zijn vervaardigd. Ongeveer 2.300 profielen (niet-HVC) zijn in de DNA-databank opgeslagen. Verder bleek dat per strafzaak gemiddeld 2,2 referentiemonsters werden ingestuurd, 1,1 van verdachten, 0,9 van slachtoffers en 0,3 van betrokkenen. Bij een kleine helft van de (reguliere) strafzaken (45,5%) werd geen referentiemonster van een verdachte meegestuurd en in circa een vijfde van de zaken werd er helemaal geen referentiemonster meegestuurd.

Uiteindelijk bleek 8,7% van de sporen (15,4% van de stukken van overtuiging) 'iets' te hebben opgeleverd in termen van hits (een overeenkomst van een spoorprofiel met het profiel van een persoon uit de DNA-databank) of matches (een overeenkomst van twee spoorprofielen).

Van alle sporen die in het kader van de *High Volume Crime*-procedure door het NFI zijn verwerkt (11.648), werden 6.970 DNA-profielen in de DNA-databank opgenomen (59,8%). Dit leidde tot 27% matches (met sporen, op het totaal aantal sporen) en

12% hits (met personen, op het totaal aantal in het peiljaar in de databank opgenomen profielen).

Het NFI verwerkte in 2004 in totaal 2.778 referentiemonsters van verdachten waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel werd opgeslagen in de DNA-databank.

Exacte cijfers over de doorlooptijden van het NFI kunnen niet worden gegeven. Het gaat om de periode die ligt tussen het insturen van stukken van overtuiging door de politie en het terugsturen van de resultaten van het DNA-onderzoek door het NFI. Juist rondom het peiljaar werden de doorlooptijden niet systematisch bijgehouden. Bekend is wel dat de doorlooptijden in het jaar 2004 sterk opliepen. Het kwam voor dat resultaten van DNA-onderzoek pas na het onherroepelijk worden van het vonnis in de zaak beschikbaar kwamen.

6. Opschonen gegevens DNA databank

Hoeveel bevelen tot verwijdering van een DNA-profiel uit de DNA-databank en vernietiging van het celmateriaal zijn er afgegeven in het peiljaar, in hoeveel gevallen is dat bevel uitgevoerd en in hoeveel gevallen wacht het NFI nog op een afloopbericht van het Openbaar Ministerie?

Er zijn in het jaar 2004 346 profielen op bevel van een officier van justitie uit de DNA-databank verwijderd (155 profielen van referentiemonsters en 191 van sporen). Een bevel tot verwijdering van een profiel uit de DNA-databank en vernietiging van het celmateriaal wordt altijd onmiddellijk tenuitvoergelegd. Het NFI wacht nog op afloopberichten in 1.684 gevallen voor verdachten en in 7.024 gevallen voor sporen. Het wegwerken van deze achterstand heeft intussen hoge prioriteit gekregen bij het Openbaar Ministerie.

7. Invloed van DNA-onderzoek op de loop van het proces

Welke invloed heeft kennisneming door de verdachte van resultaten van DNA-onderzoek op de proceshouding van de verdachte?

Uit het strafdossieronderzoek bleek dat circa een vijfde van de verdachten alle aan hem of haar tenlastegelegde feiten volledig bekend. Dat is, vergeleken met landelijke cijfers, een laag percentage te noemen. Het lijkt zo te zijn dat in zaken waarin geen DNA-onderzoek is uitgevoerd er vaker wordt bekend dan in zaken waarin dat wel het geval is geweest, zowel bij inbraken als bij kapitale delicten. Het verschil is echter statistisch niet significant en de causaliteit van de relatie is vooralsnog onduidelijk. De invloed van de confrontatie van de verdachte met belastend bewijs uit DNA-onderzoek op diens proceshouding blijkt in het algemeen gering te zijn. Belastend bewijs uit DNA-onderzoek bij inbraken echter, lijkt wel enig effect te hebben, in die zin dat er als gevolg daarvan vaker lijkt te worden bekend, een bevinding die door de geïnterviewde officieren van justitie wordt onderschreven.

8. DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter terechtzitting

Wat is de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek, het onderzoek ter terechtzitting, de waarheidsvinding en de uitspraak? Hoe vaak komt een deskundige ter zitting uitleg geven over de uitslag van een DNA-onderzoek?

Op basis van strafdossierstudie is getracht een beeld te krijgen van de rol van het DNA-onderzoek in het strafproces. De overwegingen op grond waarvan de beslissingen over te nemen stappen in het strafproces zijn genomen, kunnen echter niet rechtstreeks uit de bestudeerde bronnen worden herleid. In het onderhavige onderzoek is daarom geprobeerd een zo goed mogelijke reconstructie te maken van de rol van DNA-onderzoek in het strafproces, waarbij een aantal criteria zijn gehanteerd die in de paragrafen 4.3 en 4.4 staan beschreven. Afgaand op de eigen ontwikkelde heuristisch blijkt dat in circa een vijfde van de onderzochte zaken waarin DNA-onderzoek is uitgevoerd de resultaten daarvan doorslaggevend lijken te zijn geweest bij de beslissing om te vervolgen of niet. Bij ruim de helft van de zaken lijken die resultaten niet doorslaggevend te zijn geweest en bij de rest van de zaken kan daarover geen uitspraak worden gedaan.

Belastend bewijs uit DNA-onderzoek lijkt in ruim een derde van de gevallen in belangrijke mate bepalend of zelfs doorslaggevend te zijn geweest voor het oordeel over de schuldvraag. Bij een vijfde van de zaken is daarover niets te zeggen en bij de overige zaken is het niet doorslaggevend te noemen. In de interviews met de officieren van justitie kwam overigens duidelijk naar voren dat de waarde van het bewijs uit DNA-onderzoek steeds is terug te voeren op de waarde van het spoor, die op zijn beurt wordt bepaald door de mate waarin dat spoor delict- en dadergerelateerd is. Elk spoor dient steeds in de context van het overige bewijs daarop beoordeeld te worden. Staat de delict- en dadergerelateerdheid van het spoor vast, dan is de kans groot dat het resultaat uit het DNA-onderzoek doorslaggevend is geweest bij de bewijsvoering en bij de veroordeling.

In geen van de door ons onderzochte zaken is gebleken dat een deskundige ter zitting kwam om uitleg te geven over de uitslag van het DNA-onderzoek. Volgens opgave van het NFI zou het in 2004 in enkele tientallen gevallen zijn voorgekomen.

9. Contra-expertise

Hoe vaak laat welke partij en om welke redenen een tegenonderzoek uitvoeren?

Er is in geen van de door ons onderzochte zaken een aanwijzing gevonden voor het doen laten uitvoeren van een tegenonderzoek. Volgens gegevens van het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum, dat op het moment als enig geaccrediteerd instituut in Nederland gerechtigd is om contra-expertise uit te voeren, zijn er in 2004 'ten minste zes verzoeken' om contra-expertise gedaan.

10. 'DNA-zaken' in de trechter van het strafproces

Leidt het uitvoeren van DNA-onderzoek in een strafzaak tot meer of minder dagvaardingen, appelleren en cassatie?

Ontlastend bewijs uit resultaten van DNA-onderzoek blijkt aanleiding te kunnen zijn voor een officier van justitie om niet tot vervolging over te gaan en de zaak te seponeren. In circa zes van de tien zaken waarbij sprake is van ontlastend bewijs wordt gedagvaard, terwijl er gemiddeld in circa negen van de tien van de zaken wordt gedagvaard. Opvallend is dat er bij *high profile*-zaken waarbij DNA-onderzoek is uitgevoerd *minder* vaak wordt gedagvaard dan bij *high profile*-zaken waarbij dat niet is gedaan. Net als bij de relatie tussen proceshouding en het al dan niet uitvoeren van DNA-onderzoek is hierbij niet te zeggen of er sprake is van een causale relatie en wat dan de oorzaak van wat zou moeten zijn. Bij de onderzochte inbraakzaken wordt dit verschil overigens niet gevonden. Ten aanzien van het al dan niet instellen van hoger beroep worden geen statistisch significante effecten van uitgevoerd DNA-onderzoek gevonden. De cijfers wijzen niettemin in de richting van een afname van het aantal hoger beroepen bij inbraakzaken waar DNA-onderzoek aan te pas is gekomen, terwijl dit bij de *high profile*-zaken juist omgekeerd geldt, ofwel meer hoger beroep als er wel DNA-onderzoek is uitgevoerd. In slechts één van de negentien hoger-beroepszaken kon worden aangetoond dat de veroordeelde in cassatie was gegaan bij de Hoge Raad. Deze registratie moet als onvolledig worden aangemerkt; mogelijk liepen sommige van de ingestelde beroepen nog.

11. Bereikte doelen

In hoeverre heeft de invoering van de wet van november 2001 bijgedragen aan een veelvuldiger toepassen en vergroten van de rol van DNA-onderzoek bij de opsporing en vervolging, een ruimer gebruik van de DNA-databank en daarmee aan een efficiëntere en verbeterde opsporing en vervolging van misdrijven?

Het antwoord op het eerste gedeelte van deze vraag wordt in afdoende mate gegeven met de beantwoording van de eerste tien onderzoeksvragen en is duidelijk: DNA-onderzoek bij opsporing en vervolging wordt aanzienlijk vaker ingezet dan voorheen, met name bij zaken die binnen de *High Volume Crime* vallen, maar ook bij de reguliere zaken, veelal de kapitale delicten zoals de levens- en zedendelicten. Met name dankzij de opkomst van het *High Volume Crime*-traject is de DNA-databank een cruciale rol gaan spelen in het opsporingsproces van veel inbraakzaken.

Het is een belangrijk verschil, zo niet het belangrijkste verschil, in de praktijk van de toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces tussen de perioden van voor en na invoering van de wet van 2001. De wet van 2001 maakte het mogelijk om ook bij bijvoorbeeld een inbraak een DNA-onderzoek te starten. Deze mogelijkheid werd met name door de politie dermate enthousiast benut dat er een explosieve toename ontstond van het aantal aanvragen om DNA-onderzoek bij het NFI. Dit heeft dit geleid tot een aparte procedure voor wat *High Volume Crime*-zaken werden genoemd,

waarbij er alleen bepaalde stukken van overtuiging, die bewezen hadden de meeste kans te hebben om een bruikbaar DNA-profiel te kunnen opleveren, te weten peukken, kauwgom en bloed- en speekselmonsters, door middel van een zogenoemde *batch* met maximaal dertig sporen aan het NFI konden worden aangeboden. De DNA-profielen in deze HVC-zaken worden op gestandaardiseerde en grotendeels geautomatiseerde wijze gegenereerd en opgeslagen in de DNA-databank.

De DNA-databank is gaandeweg een steeds belangrijker rol gaan spelen bij de toepassing van het DNA-onderzoek. Voor 2001 werden er nog nauwelijks hits geproduceerd op basis van in de DNA-databank opgenomen sporen. Hits op basis van daarin opgenomen personen kwamen wel voor. Hits op basis van sporen echter is een fenomeen dat duidelijk eerst na 2001 opgeld doet. Het markeert ook de veranderende functie die DNA-onderzoek in het strafproces krijgt, namelijk van die van bewijsmiddel naar (ook) die van opsporingsmiddel.

Het tweede deel van de vraag, namelijk of de grotere rol en de veelvuldiger toepassing van DNA-onderzoek ook heeft bijgedragen aan een doelmatiger en efficiënter strafproces, is niet zo eenduidig te beantwoorden als het eerste deel. Lopende het onderzoek werd duidelijk dat de toepassing van het DNA-onderzoek, wat men zou kunnen noemen, enigermate 'slachtoffer van zijn eigen succes' is geworden. Het werd duidelijk dat om een goed begrip te krijgen van de gevolgen van de invoering van de wet er naast de effectevaluatie ook een procesevaluatie nodig was. Deze noodzaak kwam aan het licht doordat bleek dat er administratieve onvolkomenheden bestonden rondom de uitvoering van het DNA-onderzoek. De politie meldde bijvoorbeeld dat er DNA-onderzoek in een zaak was uitgevoerd, waar dit niet het geval bleek te zijn geweest, of omgekeerd. Het bleek dat er soms geen resultaten van uitgevoerd DNA-onderzoek in het strafdossier konden worden gevonden of dat niet duidelijk kon worden gemaakt of de verdachte daar nu wel of niet van op de hoogte was gesteld.

De invoering van de wet van november 2001 heeft geleid tot veel extra administratieve werklast bij het Openbaar Ministerie (evenals bij de politie), terwijl er voor die toegenomen werklast nauwelijks, in elk geval onvoldoende, extra capaciteit beschikbaar was en er voor de benodigde administratieve handelingen ook geen infrastructuur bestond, in termen van taakspecificaties, taakverdelingen, ICT-toepassingen en dergelijke. Daarbij leidde de sterk toegenomen vraag naar DNA-onderzoeken tot pieken en overbelasting bij het NFI, waardoor de wachttijden sterk opliepen. Dit leidde weer tot grotere werkdruk bij het Openbaar Ministerie, omdat zaken moesten worden aangehouden in afwachting van de onderzoeksresultaten, of toch maar aangebracht ondanks afwezigheid daarvan. Inmiddels is daarin veel verbeterd, zowel bij het Openbaar Ministerie als bij het NFI, al kampt men nog wel met de nasleep van de periode van net na invoering van de wet, doordat de DNA-databank nog altijd veel profielen bevat die daar mogelijk ten onrechte in zitten.

Naast praktische en procesmatige bij-effecten heeft de invoering van de wet van november van 2001, of beter gezegd, de sterk toegenomen populariteit van DNA-onderzoek die de invoering van deze wet teweeg heeft gebracht, ook geleid tot in-

houdelijke discussies over hoe de resultaten van DNA-onderzoek geïnterpreteerd dienden te worden en over het benodigde kennisniveau daarvoor. De zogeheten Schiedammer parkmoord en het 'rapport Posthumus' dat daarvan het gevolg is geweest (verschenen in 2005) hebben geresulteerd in een breed gevoerde discussie over hoe men met resultaten van DNA-onderzoek diende om te gaan. Een (voor dit onderzoek) belangrijke constatering (en aanbeveling) van Posthumus was dat de kennis van officieren van justitie op forensisch-technisch gebied soms onder de maat was en moest worden vergroot. Inmiddels zijn in bijna alle arrondissementen zogeheten forensisch officieren van justitie geïnstalleerd die zijn gespecialiseerd in forensische technieken (waaronder dus ook DNA-onderzoek) en die bovendien tot taak hebben het proces en de administratieve afwikkeling van zaken waarin DNA-onderzoek is uitgevoerd te begeleiden en waar nodig te verbeteren. Posthumus raadde het NFI aan duidelijker te rapporteren. Dit laatste heeft het NFI zich sterk aangetrokken. Het heeft onder meer geleid tot een uitgebreide informatiebrochure en een gestandaardiseerde manier van rapporteren. De doorlooptijden zijn (en worden verder) teruggeschoefd.

De genoemde bij-effecten van de implementatie van de wet hebben een efficiëntere strafrechtspleging in zaken waarin DNA-onderzoek aan de orde was, zeker in de beginjaren, in de weg gestaan. Wel heeft de ruimere toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces meteen al bijgedragen aan de doelmatigheid daarvan. Dat is met name te danken aan de toegenomen vulling van de DNA-databank die daardoor in belangrijke mate heeft gezorgd voor een verbeterde opsporing. Naast een verbeterde opsporing is er in veel gevallen ook sprake van een verbeterde bewijsvoering. Een match tussen een daderspoor en een referentiemonster geldt als stevig bewijs waardoor een ontkenkende verdachte 'iets heeft uit te leggen'. Deze eigenschap van DNA-onderzoek is niet 'nieuw' te noemen, laat staan dat hij een gevolg zou zijn van de invoering van de wet van november 2001. Toch is er sprake van een *indirect* effect, namelijk dat door de toegenomen toepassing van het DNA-onderzoek en de diensgevolge toegenomen kennis over DNA-onderzoek bij de betrokken ketenpartners – sommigen spreken van een 'DNA-bewustzijn' – er doelmatiger en efficiënter sporen worden verzameld, die beter op waarde kunnen worden geschat dan voorheen. De dader- en delictgerelateerdheid van de sporen heeft nadrukkelijker aandacht gekregen dan voorheen en de begrippen belastend en ontlastend bewijs hebben gaandeweg duidelijker contouren gekregen, waardoor zij uiteindelijk een grotere waarde hebben als bewijsmiddel in het strafproces.

Vergelijking met de nulmeting

In het onderhavige onderzoek is van andere onderzoeksmethoden gebruikgemaakt dan die welke het Seminarium voor Bewijsrecht van de universiteit Leiden hanteerde in de nulmeting (peiljaar 1999). De onderzoekers van het Seminarium hebben geprobeerd aanvragen voor DNA-onderzoek die bij het NFI waren binnengekomen te volgen in de strafrechtsketen. Dat is in veel gevallen, om veelal onduidelijk redenen, overigens buiten de schuld van de onderzoekers om, niet gelukt. Ofschoon zij uitgingen van 155 'netto-zaken' hielden zij er slechts 56 over waarin vervolging was ingesteld. Deze steekproef is klein te noemen en geeft slechts een ruwe schatting van

het voorkomen van de onderzochte verschijnselen. Ook in het onderhavige onderzoek bleek het lastig om vast te stellen wanneer een zaak nu precies het oormerk 'DNA-zaak' moest krijgen. Zoals aangegeven had dit alles te maken met wat wij de bij-effecten van de invoering van de wet hebben genoemd. Het beperkt de mogelijkheden voor kwantitatieve vergelijking. Belangrijker in dit verband is evenwel te constateren dat het karakter van 'het DNA-onderzoek' dermate is veranderd door de opkomst van de *High Volume Crime*-procedure, een fenomeen dat in 1999 nog helemaal niet bestond, dat vergelijking van de situatie van 2004 met die van 1999 op dat punt zelfs helemaal niet mogelijk is. Niettemin vindt de geïnteresseerde lezer aan het slot van de hoofdstukken twee, drie en vier een vergelijking op punten waar vergelijken mogelijk was tussen het onderhavige onderzoek en dat van het Seminarium.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond van het onderzoek

De invoering van het DNA-onderzoek in strafzaken in Nederland is geleidelijk gegaan. Sinds het eind van de jaren tachtig van de vorige eeuw was het mogelijk om in het Gerechtelijk Laboratorium onderzoek te doen op erfelijk materiaal uit sporen en referentiemonsters en overeenkomsten daartussen vast te stellen. Verdachten dienden te allen tijde vrijwillig in te stemmen met dit onderzoek aangezien er nog geen strafvorderlijke dwangmiddelen voorhanden waren om een weigerachtige verdachte te dwingen mee te werken. In 1994 werd het gebruik van DNA-onderzoek ten behoeve van misdaadbestrijding in Nederland bij wet geregeld en konden verdachten onder bepaalde omstandigheden gedwongen worden celmateriaal af te staan. DNA-onderzoek werd aanvankelijk nog betrekkelijk weinig, in ieder geval niet routinematig, en alleen bij zeer ernstige misdrijven ingezet als er sprake was van een 'dringende noodzakelijkheid voor het aan de dag brengen van de waarheid'. Sinds 1 november 2001 kon als gevolg van de inwerkingtreding van de wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering 'in het belang van het onderzoek' celmateriaal van verdachten worden afgenomen, als zij verdacht werden van het plegen van een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan.

Sinds 1 februari 2005 is de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden van kracht. Deze wet bepaalt dat alle personen die zijn veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf of maatregel dan wel een taakstraf voor een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, in beginsel verplicht zijn hun celmateriaal af te staan. Uit dit celmateriaal kan vervolgens een DNA-profiel worden verkregen dat wordt opgeslagen in de DNA-databank voor strafzaken, die door het Nederlands Forensisch Instituut wordt beheerd.

In 2003 voerde het Seminarium voor Bewijsrecht van de universiteit van Leiden onder leiding van prof. J.F. Nijboer een zogenoemde nulmeting uit naar het gebruik van DNA-onderzoek in opsporing en bewijsvoering in strafzaken. De resultaten van het onderzoek zijn vastgelegd in een rapport (Buiter et al., 2003). Er werd onderzoek gedaan naar strafzaken met delicten die waren gepleegd in het peiljaar 1999. De onderhavige studie beschrijft een vervolgmeting op dat onderzoek, met als peiljaar 2004, enige tijd na de invoering van de wet van november 2001 dus, maar voor die van februari 2005. Het doel van het onderzoek, waarvoor het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie opdracht gaf, is dan ook een evaluatie te geven van de gevolgen van de invoering van de wet van

november 2001 op het gebruik van DNA-onderzoek in de opsporing en vervolging in strafzaken.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is om een vergelijking te maken van het gebruik van DNA-onderzoek in strafzaken *voor* de inwerkingtreding van de in paragraaf 1.1 genoemde wet met het gebruik daarvan *na* de inwerkingtreding. Het gaat er daarbij om zicht te krijgen op de vraag of deze wet het gebruik van DNA-onderzoek in strafzaken heeft bevorderd en of dat heeft geleid tot meer efficiëntie en doelmatigheid in het opsporings- en vervolgingsproces.

De onderzoeksvragen die worden gesteld zijn door de opdrachtgever geformuleerd¹. We geven de vraagstelling op verkorte wijze weer:

1. Sporenonderzoek

Hoe vaak en in welke gevallen worden er biologische sporen veiliggesteld als er een misdrijf is gepleegd en van wie (verdachte, slachtoffer, betrokkene²) zijn die sporen afkomstig?

2. Afname van referentiemateriaal

Hoe vaak en bij wie wordt wat voor celmateriaal afgenomen om als referentiemonster te dienen in een DNA-onderzoek? Hoe vaak gebeurt dat onvrijwillig en hoe vaak moet 'de sterke arm' er aan te pas komen?

3. Belang van het onderzoek

Hoe interpreteren officieren van justitie en rechters-commissarissen de wettelijke eis dat een te starten DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' dient te zijn? Heeft de wijziging van het criterium van 'dringende noodzakelijkheid' in 'in het belang van het onderzoek' geleid tot een veelvuldiger toepassen van DNA-onderzoek en hoe verhoudt zich dat tot het proportionaliteitsvereiste en het criterium van de 'ernstige bezwaren'? (zie §1.3)

4. Bevoegde autoriteit

Hoe ligt de getalsmatige verhouding tussen officieren van justitie en rechters-commissarissen bij het afgeven van bevelen tot DNA-onderzoek?

---

¹ De originele vraagstelling, zoals die ook is gebruikt in de nulmeting van het Seminarium voor bewijsrecht is opgenomen in bijlage 1.

² Meestal wordt gesproken van 'een betrokkene' (in plaats van 'een getuige') als het gaat om DNA-materiaal van een persoon die in strafrechtelijke zin niets met het misdrijf te maken heeft.

5. DNA-databank

Hoeveel profielen van de in het peiljaar aan het Nederlands Forensisch Instituut opgestuurde sporen en referentiemonsters zijn na welke periode in de DNA-databank opgeslagen en in hoeveel gevallen volgde daarop een *match* of een *hit*?

6. Opschonen gegevens DNA databank

Hoeveel bevelen tot verwijdering van een DNA-profiel uit de DNA-databank en vernietiging van het celmateriaal zijn er afgegeven in het peiljaar, in hoeveel gevallen is dat bevel uitgevoerd en in hoeveel gevallen wacht het Nederlands Forensisch Instituut nog op een afloopbericht van het Openbaar Ministerie?

7. Invloed van DNA-onderzoek op de loop van het proces

Welke invloed heeft kennisneming door de verdachte van resultaten van DNA-onderzoek op de proceshouding van de verdachte?

8. DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter terechtzitting

Wat is de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek, het onderzoek ter terechtzitting, de waarheidsvinding en de uitspraak? Hoe vaak komt een deskundige ter zitting uitleg geven over de uitslag van een DNA-onderzoek?

9. Contra-expertise

Hoe vaak laat welke partij en om welke redenen een tegenonderzoek uitvoeren?

10. 'DNA-zaken' in de trechter van het strafproces

Leidt het uitvoeren van DNA-onderzoek in een strafzaak tot meer of minder dagvaardingen, appelleren en cassatie?

11. Bereikte doelen

In hoeverre heeft de invoering van de wet van november 2001 bijgedragen aan een veelvuldiger toepassen en vergroten van de rol van DNA-onderzoek bij de opsporing en vervolging, een ruimer gebruik van de DNA-databank en daarmee aan een efficiëntere en verbeterde opsporing en vervolging van misdrijven?

1.3 De DNA-wetgeving per 1 november 2001

In de artikelen 151a en 151b en in 195a en 195d van het Wetboek van Strafvordering (Sv) is vastgelegd onder welke voorwaarden officieren van justitie respectievelijk rechters-commissarissen opdracht of bevel kunnen geven tot het doen uitvoeren van

een DNA-onderzoek en wanneer eventueel onder dwang celmateriaal bij een verdachte kan worden afgenomen. Kort weergegeven moet (onder andere) zijn voldaan aan de volgende voorwaarden:

- Een DNA-onderzoek kan altijd worden uitgevoerd als er een schriftelijke toestemming van de verdachte voor is, of op diens verzoek of op dat van zijn raadsman;
- Een bevel voor een DNA-onderzoek kan worden gegeven als het gaat om een misdrijf als beschreven in artikel 67 lid 1 van het Wetboek van Strafvordering, ofwel om een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan (plus enige aangewezen delicten), hetgeen in de regel betekent dat het misdrijf een strafbedreiging van ten minste vier jaar moet kennen. Daarnaast dienen er “ernstige bezwaren” tegen de verdachte te bestaan. Dat betekent onder meer dat het “waarschijnlijk” moet zijn dat de verdachte het strafbare feit heeft gepleegd. Dat is meer dan het “redelijk vermoeden van schuld”, de grondslag op basis waarvan iemand als verdachte kan worden aangemerkt;
- Een bevel voor een DNA-onderzoek dient “in het belang van het onderzoek” plaats te vinden. Het gaat hier om het belang van het opsporingsonderzoek in verband met het misdrijf waarvan de verdachte wordt verdacht. Het mag derhalve niet gaan om strafbare feiten waarop het opsporingsonderzoek niet is gericht of om ‘toekomstige strafbare feiten’, i.c. recidivegevaar;
- Een bevel voor een DNA-onderzoek kan pas worden gegeven, nadat de verdachte door de officier van justitie is gehoord, waarbij recht op bijstand van een raadsman bestaat;
- Er geldt een proportionaliteitsvereiste [zie Cleiren & Nijboer, zesde druk, p.632]. Bewijs op basis van dactyloscopie bijvoorbeeld, kan een DNA-onderzoek overbodig maken. Aan een bekennende verklaring wordt die waarde niet toegekend. Een bekennende verklaring kan immers weer worden ingetrokken. Een DNA-onderzoek kan er dan voor bedoeld zijn om vast te stellen dat de bekennende verdachte het strafbare feit inderdaad heeft gepleegd [zie ook Kamerstukken II 2000/01, 26 271 nr.16];
- Bij een bevel tot DNA-onderzoek kan er onder dwang celmateriaal worden afgenomen, zonodig met gebruikmaking van de sterke arm;
- Er geldt een plicht tot schriftelijke kennisgeving van de uitslagen van het DNA-onderzoek door de officier van justitie aan de verdachte. Een verzuim de mededeling te doen zal doorgaans kunnen worden hersteld door daartoe alsnog over te gaan. Het achterwege laten van de mededeling geldt niet als een vormverzuim. Van de resultaten van het DNA-onderzoek dient ook ‘adequate verslaglegging’ in het procesdossier te worden opgenomen.

1.4 Het onderzoek van het Seminarium voor Bewijsrecht anno 2003, 'de nulmeting'

Een belangrijke doelstelling van het onderhavige onderzoek is een vergelijking te maken met de situatie van voor de invoering van de wet van november 2001 met behulp van de eerder genoemde 'nulmeting', het onderzoek dat is uitgevoerd door het Seminarium voor Bewijsrecht van de Universiteit Leiden onder leiding van J.F. Nijboer (Buiter et al., 2003).

Om betrouwbare en valide kwantitatieve uitspraken te kunnen doen over ontwikkelingen op het terrein van de toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces is het van belang dat zowel de nulmeting als de vervolgmeting een één-op-éénvergelijking van uitkomsten toelaten met zo min mogelijk bias en selectiviteit in de vergaarde onderzoeksgegevens. Voordat we overgaan tot het beschrijven van de door ons voorgestelde werkwijze van de vervolgmeting, onderwerpen we de nulmeting aan een kritische blik.

De onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht zijn als volgt te werk gegaan. Bij het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) zijn van vier betrokken politieregio's³ de proces-verbaalnummers verkregen van door hen aan het NFI ingezonden biologische sporen. Vervolgens hebben de onderzoekers aan de betreffende korpsen gevraagd om bij deze proces-verbaalnummers de bijbehorende parketnummers te zoeken. Politieregio 'B' kon daaraan wegens capaciteitstekorten niet meewerken, zodat de onderzoekers de benodigde parketnummers zelf zijn gaan zoeken. "Geconstateerd werd dat het niet eenvoudig is met de van het NFI verkregen gegevens de betreffende zaken in het politieregistratiesysteem op te sporen." (Buiter et al., 2003: p. 55). De Leidse onderzoekers constateren dat van veel zaken geen parketnummer kon worden achterhaald, waarbij opvalt dat er in de ene regio beduidend meer parketnummers konden worden gevonden dan in de andere. "Een mogelijke reden dat er in regio C relatief veel zaken zijn aangetroffen, is dat een medewerker bij het parket fulltime naar de dossiers gezocht heeft." (ibid.: p. 59).

De eenheid van analyse is volgens de onderzoekers samen te vatten als een 'ex-post opsporingsonderzoek'. "Van de 154 contacten [van de politie met het NFI] zijn ex post 173 zaken te destilleren." (p. 57). Wat *precies* een zaak is valt uit de tekst niet eenduidig op te maken. Zeker is dat er sprake is van een zaak als er een verdachte bekend is. Vermoedelijk worden ook onderzoeken aan DNA-monsters van mogelijke verdachten ertoe gerekend, alsook opsporingsonderzoeken waarbij een officier van justitie betrokken is, die nog niet hebben geleid tot een indicatie of een identificatie van een verdachte. "Indien er geen verdachte bekend was bij de politie, is slechts 42% van de zaken teruggevonden. Zodra er wel een verdachte in het spel was, werd 82,5% van de zaken teruggevonden. Wanneer in een zaak geen verdach-

³

In de rapportage wordt niet gemeld om welke politieregio's het gaat. Men spreekt van 'politieregio A', 'politieregio B', etc. Men claimt een landelijke representativiteit met de gekozen regio's: "De keuzes die werden gemaakt (voor de periode waarover het onderzoek zich uitstrekt en de regionale spreiding) zijn zodanig doordacht dat men mag stellen dat de keuze voor wat betreft de regionale spreiding redelijk representatief is." (p. 54).

te bekend was of DNA-onderzoek niet tot de mogelijkheden behoorde, heeft dit de opheldering van de zaak wellicht belemmerd. Wellicht zijn zaken daardoor eerder terzijde gelegd en hebben de onderzoekers het dossier daarom niet aangetroffen." (ibid.: p. 59).

De onderzoekers melden dat zij van de 155 'netto zaken' 96 zaken hebben teruggevonden bij de parketten (62%). Zij tekenen daarbij aan vaak niet het gehele dossier in handen te hebben gekregen. "In zijn algemeenheid kan men stellen dat het overgrote deel van de dossiers niet volledig was. Dit betekent uiteraard dat bij de behandeling van het cijfermatig materiaal in hoofdstuk 7 [het hoofdstuk waarin de resultaten worden beschreven] enige voorzichtigheid is geboden." (ibid.: p. 58).

De onderzoekers twijfelen openlijk aan de representativiteit van de gevonden gegevens. "In hoeverre de selectie van DNA-zaken representatief kan worden genoemd is niet met zekerheid vast te stellen. [...] De genoemde onvolkomenheden hebben stellig repercussies voor de representativiteit van de geanalyseerde DNA-zaken. Over de mate waarin de representativiteit in het geding is kan hier echter slechts worden gestic." (ibid.: p.61).

Opmerkelijk is dat er steeds wordt gesproken over (landelijke) representativiteit, waar men vermoedelijk ook doelt op de generaliseerbaarheid en de betrouwbaarheid van de gepresenteerde resultaten. De generaliseerbaarheid is in het geding vanwege het geringe aantal onderzochte zaken, de betrouwbaarheid staat ter discussie vanwege het grote aantal zoekgeraakte zaken, de vraag wat precies een zaak is en wat niet, en de onduidelijkheid over de reden waarom bepaalde bij het NFI aangemelde zaken niet zijn teruggevonden bij de politie of het Openbaar Ministerie.

We sommen enkele bevindingen op die in het Leidse onderzoek ten aanzien van de hierboven vermelde onderzoeksvragen zijn beschreven en geven daarmee enkele voorbeelden van punten waar een strikt kwantitatieve vergelijking van nul- en vervolgmeting problemen zal opleveren. Bij onderzoeksvraag 2 (over de gedwongen afname van referentiemateriaal) vinden we dat "In 32% van de afnames [het] onbekend [is] of er vrijwillig of gedwongen materiaal is afgenomen." Bij onderzoeksvraag 4 (over de bevoegde autoriteit) staat in het rapport van het Seminarium vermeld "In 29% van de gevallen is het onbekend of de officier van justitie of de rechter-commissaris de opdracht gaf tot het doen van DNA-onderzoek." Ten aanzien van onderzoeksvraag 5 (over de DNA-databank) wordt gemeld dat "Van 13% van de profielen van verdachten [het] onbekend [is] of ze zijn opgenomen in de databank of niet." Bij onderzoeksvraag 7 (over de invloed van DNA-onderzoek op de loop van het proces) rapporteren de onderzoekers dat "van 14 van de 86 vervolgte individuen (16%) 'onbekend' is of zij een bekende verklaring hebben afgelegd." Bij onderzoeksvraag 10 (over 'DNA-zaken' in de trechter van het strafproces) ten slotte wordt geschreven dat er van de 155 'netto-zaken' er 96 (62%) bij de parketten zijn teruggevonden. Daarvan is in 56 gevallen vervolging ingesteld (58%), hetgeen in 24 gevallen heeft geleid tot een hoger beroep (43%), hetgeen nog weer leidde tot 11 vrijspraken (46%). Het zou onjuist zijn te beweren dat 46% van de zaken waarbij DNA-materiaal als bewijsmiddel heeft gediend in hoger beroep leidt tot vrijspraak. De Leidse onder-

zoekers doen dat dan ook niet. Het illustreert echter wel ondubbelzinnig de beperkingen aan de generaliseerbaarheid en de betrouwbaarheid van de gegevens.

De Leidse onderzoekers hebben zich enorme inspanningen getroost om de bij het NFI ingeschreven zaken uit de vier geselecteerde politieregio's te volgen in de strafrechtketen. Deze inspanningen hebben echter maar een beperkt succes gehad. Veel zaken bleken niet te vinden te zijn, terwijl het onduidelijk is waarom zij onvindbaar bleken. De uiteindelijke netto steekproef van 56 zaken waarin vervolging is ingesteld, is klein te noemen en geeft slechts een ruwe schatting van het voorkomen van de onderzochte verschijnselen. De kwantitatieve gegevens in de beantwoording van veel vragen in de nulmeting zijn daardoor onbruikbaar voor een vergelijking met een vervolgmeting.

In het Leidse onderzoek is een goede en goedberedeneerde poging gedaan om te komen tot een duidelijke begripsdefiniëring, er zijn valkuilen en hiaten in de beschikbare informatie gesignaleerd die in vervolgonderzoek omzeild of vermeden kunnen worden en er is zeer bruikbare *kwantitatieve* informatie verzameld over de praktijk van het gebruik van DNA-onderzoek in de strafrechtketen anno 1999. Hiermee kunnen we ons voordeel doen. Een betrouwbare en grootschalige *kwantitatieve* vergelijking van de situatie van 1999 met die van een later jaar is naar ons oordeel echter, zo mag inmiddels duidelijk zijn, een illusie.

1.5 Onderzoeksaanpak

In het onderhavige onderzoek is gekozen voor een andere onderzoeksmethode dan die het Seminarium voor Bewijsrecht hanteerde. De belangrijkste reden daarvoor is dat in het onderzoek van het Seminarium voor Bewijsrecht is gebleken dat het volgen van verzoeken tot DNA-profilering in de strafrechtketen vanuit het NFI moeilijk is en tot veel onverklaarde uitval en selectiviteit leidt.

Zaken waarin DNA-onderzoek is verricht, worden in het onderhavige onderzoek opgezocht met hulp van de politie. Aan de politie wordt gevraagd om parketnummers te leveren. Op die manier wordt in principe gewaarborgd dat een DNA-onderzoek ook daadwerkelijk tot een zaak heeft geleid, hetgeen een vereiste is om de meeste van de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, namelijk die waarbij een zaak wordt gevolgd vanaf het moment dat het DNA-onderzoek is gestart tot aan een eventuele cassatie door de Hoge Raad. Voor de overige benodigde informatie worden de forensische opsporingsafdelingen⁴ benaderd van de onderzochte politieregio's en het NFI.

Als dan een kwantitatieve vergelijking van nul- en éénmeting, zoals betoogd, niet op alle onderdelen zinvol of mogelijk is, ontstaat de noodzaak om (nieuwe) ijkpunten te

---

⁴ Sinds enkele jaren wordt de term 'technische recherche' in het dagelijks woordgebruik steeds vaker vervangen door 'forensische opsporing'. In het rapport hanteren wij de nieuwe benaming.

creëren waaraan de bevindingen ten aanzien van strafrechtelijk DNA-onderzoek in het peiljaar in kwantitatieve zin kunnen worden gerelateerd. Deze ijkpunten worden door middel van een controlegroep van strafdossiers gerealiseerd. Kennis van de invloed van DNA-onderzoek op de loop van het strafrechtelijk proces (beken-
nen/ontkennen, veroordelingen, hoger beroepen) worden met gebruikmaking van een controlegroep gerelateerd aan zaken waarbij geen DNA-onderzoek in het spel was. Zodoende wordt een *netto effect* van het inzetten van DNA-onderzoek berekend.

1.5.1 Peiljaar

De onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht pleiten ervoor reeds in 2003 te beginnen met het volgen van zaken waarin een DNA-onderzoek heeft plaatsgevonden, dan wel in een vervolgmeting het jaar 2003 als peiljaar te kiezen.

De argumenten van het Seminarium voor een keuze voor het jaar 2003 zijn dat de effecten van de invoering van de nieuwe wet van november 2001 voldoende moeten zijn uitgekristalliseerd om betrouwbaar te kunnen worden gemeten, terwijl er eveneens voldoende tijd moet zijn ingeruimd voor de periode tussen inschrijving van de zaak bij het Openbaar Ministerie en het onherroepelijk worden van het eventuele vonnis of arrest. Een ander argument dat de onderzoekers hanteren is dat in september 2003 een wetswijziging van kracht is geworden die bepaalt dat er gebruik mag worden gemaakt van uiterlijk waarneembare persoonskenmerken die uit DNA-onderzoek gedistilleerd kunnen worden⁵.

In het onderhavige onderzoek is gekozen voor het jaar 2004. Het voordeel van het verkrijgen van meer recente gegevens is als zwaarwegender beoordeeld dan het risico van onzuiverheid van de evaluatie van de wet van november 2001 door de effecten van de wet van september 2003, die wij overigens niet als ingrijpend inschatten, althans niet voor de rol of de positie van de verdachte in het strafproces. Dat geldt niet voor de wetswijziging van februari 2005, die in de inleiding is beschreven, waardoor er immers op termijn beduidend meer identificaties op grond van DNA-onderzoek zullen kunnen plaatsvinden. Een recenter peiljaar dan 2004 is om die reden niet wenselijk.

1.5.2 Keuze voor politieregio's

Bij de keuze voor de politieregio's is rekening gehouden met drie overwegingen, namelijk een optimale vergelijkbaarheid met de nulmeting, een optimale spreiding qua urbanisatiegraad en geografische ligging en, ten derde, het aanwezig hebben van een zo goed, systematisch en volledig mogelijke administratie ten aanzien van de verrichte forensische activiteiten. Om aan de optimale vergelijkbaarheid met de nul-

⁵

Hierdoor kan van verdacht sporenmateriaal een uiterlijk profiel worden opgesteld van de mogelijke verdachte. Er wordt een signalement gemaakt -vergelijkbaar met een compositietekening- met behulp waarvan de identiteit van een nog onbekende verdachte kan worden achterhaald. Sekse, ras, kleur ogen en mogelijk ook haarkleur zijn uiterlijk waarneembare persoonskenmerken die daarin kunnen worden gebruikt.

meting tegemoet te komen, zouden in het onderhavige onderzoek dezelfde politieregio's gekozen moeten worden die bij de nulmeting betrokken zijn geweest. Echter, aangezien het bijeenbrengen van de gevraagde informatie voor verhoudingsgewijs slecht registrerende korpsen arbeidsintensiever is dan voor de korpsen die wel een adequate administratie bijhouden en de kans op hiaten in de informatieverzameling bij deze korpsen navenant groter is, is ervoor gekozen om de drukste regio en de slechtst administrerende regio uit de nulmeting te laten vervallen. Daarvoor zijn twee, qua urbanisatiegraad en geografische spreiding vergelijkbare korpsen in de plaats gekomen. Evenals in de nulmeting worden de betrokken politieregio's in de rapportage niet met naam genoemd.

1.5.3 *Werkwijze*

Om aan de benodigde gegevens te komen, worden enerzijds zaken gevolgd vanaf de opsporingsfase tot aan het onherroepelijk vonnis of arrest, anderzijds wordt informatie vergaard bij de betrokken instanties zelf, te weten de forensische opsporingsafdelingen, het Nederlands Forensisch Instituut, het Openbaar Ministerie en de zittende magistratuur.

Onderzoeksvragen 1 en 2 zullen hoofdzakelijk met gegevens van de forensische opsporingsafdelingen van de betrokken politiekorpsen worden beantwoord. Het Nederlands Forensisch Instituut vormt een belangrijke gegevensbron voor de onderzoeksvragen 1, 5, 6 en 9. Gegevens over welke aanvragen er bij het NFI binnenkomen en over de DNA-databank worden adequaat bijgehouden door het NFI. Het Openbaar Ministerie heeft op twee manieren bijgedragen aan het onderzoek. Enerzijds door interviews te faciliteren met terzake kundige recherche- en forensisch officieren van justitie ter beantwoording van onderzoeksvragen 3 en 4, anderzijds door strafdosieronderzoek mogelijk te maken teneinde een adequaat antwoord te vinden op de onderzoeksvragen 7, 9, 10 en 11. De zittende magistratuur heeft bijgedragen aan het onderzoek door het faciliteren van interviews met rechters-commissarissen, teneinde de onderzoeksvragen 3 en 4 vanuit hun perspectief te kunnen belichten.

Van oudsher wordt DNA-onderzoek in het strafproces veelvuldig toegepast bij 'zware zaken'. Het gaat dan om levens- en zedendelicten, roofovervallen, en dergelijke. Onder de wet van 2001 is het echter ook mogelijk om DNA-onderzoek te verrichten bij een delict als woninginbraak (artikel 311 Wetboek van Strafrecht). Woninginbraken vormen nog altijd de kernactiviteit van de forensische opsporing, tenminste als we afgaan op het aantal en het type zaken waar de forensische opsporing zich mee bemoeit.

De mogelijkheid van de toepassing van DNA-onderzoek bij de zogenoemde *High Volume Crime* (HVC-)zaken, waaronder dus inbraken, is een direct en ingrijpend gevolg van de invoering van de wet van 2001. Voor de toepassing van het DNA-onderzoek bij 'zware zaken', ook wel *high profile*-zaken genoemd, lijkt de invoering van de wet vooral procedurele gevolgen te hebben. Het is daarom van belang deze twee typen zaken gescheiden te onderzoeken.

In dit onderzoek zullen *high profile* en HVC-zaken steeds zoveel mogelijk onafhankelijk van elkaar worden beschreven. Het rapport is opgebouwd naar analogie van de sequenties in de strafrechtsketen. We beginnen derhalve bij de politie en de forensische opsporing, waar immers de kiem voor een DNA-onderzoek wordt gelegd, de sporen worden verzameld en eventueel de referentiemonsters van verdachten, slachtoffers en 'betrokkenen' worden afgenomen en veiliggesteld. Vervolgens belanden we bij het NFI waar het DNA-onderzoek wordt uitgevoerd. In het laboratorium van het NFI wordt geprobeerd om DNA-profielen uit het verzamelde biologische materiaal te verkrijgen en deze met elkaar te vergelijken. Uiteindelijk komen we bij het strafdossier waar de resultaten van het DNA-onderzoek te vinden zouden moeten zijn en het verdere verloop van het proces kan worden bestudeerd.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk twee wordt de start van een biologisch sporenonderzoek beschreven. De vraag staat centraal wanneer, bij welke typen delicten en in welke omstandigheden, de forensische opsporing erop uittrekt om sporen te verzamelen en wanneer er een biologisch sporenonderzoek wordt gestart. Gegevens over aantallen verzamelde sporen en referentiemonsters in de onderzochte politieregio's worden verstrekt alsmede een overzicht van het aantal en de soort aanvragen voor DNA-onderzoek dat in de jaren 1999 en 2004 bij het NFI is binnengekomen. Het tweede gedeelte van het hoofdstuk geeft een beschrijving van de DNA-databank en een overzicht van aantallen verwerkte sporen binnen de *High Volume Crime*-werkwijze. Hoofdstuk twee geeft antwoord op de onderzoeksvragen 1 en 2 en voor wat betreft de HVC-zaken ook op onderzoeksvraag 5.

Hoofdstuk drie voert de lezer mee naar het Nederlands Forensisch Instituut. Bij de vraag of DNA-onderzoek bijdraagt aan een doelmatiger strafproces is de vraag naar het rendement van het DNA-onderzoek relevant. Bij hoeveel procent van de zaken levert een DNA-onderzoek nu 'iets' op? Om een antwoord op die vraag te kunnen geven, moet eerst duidelijk zijn wat er allemaal mogelijk is als een stuk van overtuiging bij het NFI wordt binnengebracht. Bevat dit stuk van overtuiging bruikbaar biologisch materiaal? Is daarvan een DNA-profiel te verkrijgen en kan dat op zinvolle wijze worden vergeleken met andere DNA-profielen? In twee schema's – één voor de sporen en één voor de referentiemonsters – wordt duidelijk gemaakt hoe lang en hoezeer vertakt de weg kan zijn vanaf de binnenkomst van een stuk van overtuiging tot aan de mogelijke identificatie van de dader. Vervolgens wordt op basis van 99 *high profile*-zaken uit 2004 nauwkeurig in kaart gebracht wat het biologisch sporenonderzoek in die zaken heeft opgeleverd. Met hoofdstuk drie wordt een uitgebreid antwoord gegeven op onderzoeksvraag 5, daar waar het de *high profile*-zaken betreft.

In het vierde hoofdstuk gaan we in op de invloed van DNA-onderzoek op de proceshouding van verdachten en het verloop van het strafproces (onderzoeksvragen 7 en 10), de rol van het DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter te-

rechtzitting (onderzoeksvraag 8) en de contra-expertise (onderzoeksvraag 9). Het strafdossier is daarvoor de belangrijkste bron van informatie. In totaal zijn 174 strafdossiers bestudeerd. Opnieuw wordt onderscheid gemaakt tussen HVC-zaken (n=123) en *high profile*-zaken (n=51). Door gebruik te maken van een controlegroep van zaken waarin *geen* DNA-onderzoek is verricht, wordt geprobeerd de invloed van het DNA-onderzoek op de zaak vast te stellen.

Het vijfde hoofdstuk is ingeruimd voor een verdieping van de tot dan toe gepresenteerde resultaten door middel van een verslaglegging van de interviews die zijn gehouden met officieren van justitie en rechters-commissarissen. Er zal een genuanceerde blik worden geworpen op de rol van DNA-onderzoek in het strafproces anno 2004 en op de ontwikkeling die de toepassing van het DNA-onderzoek in het afgelopen decennium heeft doorgemaakt. Vragen over de betekenis van een daderspoor, over wat nu precies als ontlastend en als belastend bewijs moet worden gezien, wat de invloed is van DNA-onderzoek op verdachten en op het strafproces als geheel en welke problemen en onzekerheden zich daarbij voordoen, zullen aan de hand van ervaringen uit de praktijk worden belicht.

Aan het slot van de hoofdstukken één tot en met vier wordt, voor zover mogelijk, een vergelijking gemaakt met de bevindingen uit het rapport van het Seminarium voor Bewijsrecht over de situatie anno 1999.

In hoofdstuk zes ten slotte zal een beknopt antwoord worden geformuleerd op de genoemde onderzoeksvragen en worden de conclusies beschreven die uit het rapport getrokken kunnen worden.

2 De forensische opsporing

2.1 Inleiding en vraagstelling

De forensische opsporing, voorheen ook wel ‘technische recherche’ genoemd, staat veelal aan het begin van wat een forensisch-technisch sporenonderzoek kan worden. Forensisch rechercheurs bepalen per incident, soms in overleg met een of meer tactisch rechercheurs, de officier van justitie of een medewerker van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) of, en zo ja, welke sporen of stukken van overtuiging er zullen worden veiliggesteld ten behoeve van een (biologisch) sporenonderzoek.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen zogeheten *high profile*-zaken en *High Volume Crime* (HVC). De term ‘HVC-zaak’ is na de invoering van de wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in november 2001 in zwang gekomen, vanuit de behoefte aan een aparte, meer gestandaardiseerde en meer op opsporing gerichte procedure voor biologisch sporenonderzoek bij veelvoorkomende vormen van criminaliteit, zoals woninginbraak.

De forensisch rechercheurs kunnen sporen of stukken van overtuiging die zijn veiliggesteld bij grote zaken, de *high profile*-zaken, meteen doorsturen naar het NFI voor een (biologisch) sporenonderzoek. Zij kunnen ook zelf bemonsteringen uitvoeren, bijvoorbeeld als zij het stuk van overtuiging om onderzoekstechnische redenen onder handbereik willen kunnen houden. *High profile*-zaken worden handmatig behandeld bij het NFI.

Biologische sporen die onder de *High Volume Crime*-werkwijze vallen, worden in een *batch* aan het NFI opgestuurd. Een batch bevat doorgaans dertig sporen, die in één keer op geautomatiseerde wijze wordt geanalyseerd. Er is afgesproken tussen het NFI en de politiekorpsen dat het daarbij moet gaan om peuken, speekselbemonsteringen, bloedbemonsteringen of kauwgom. Dit type sporen biedt namelijk, zo heeft de ervaring uitgewezen, de meeste kans op goede en bruikbare DNA-profielen. Aangezien het biologisch sporenonderzoek in *high profile*-zaken sterk verschilt van dat in *High Volume Crime*-zaken, worden beide trajecten in dit hoofdstuk (en ook verderop in het rapport) zoveel mogelijk gescheiden van elkaar besproken.

In dit hoofdstuk willen we primair een antwoord vinden op de onderzoeksvragen 1 en 2, ofwel de onderzoeksvragen die gaan over het sporenonderzoek en (de afname van) referentiemateriaal. We gaan daarvoor eerst en vooral bij de forensische opsporingsafdelingen van de vier gekozen politieregio's te rade en vullen de daar verkregen informatie aan met gegevens van het Nederlands Forensisch Instituut. Aange-

zien *High Volume Crime* zo'n groot gedeelte van het biologisch sporenonderzoek is gaan uitmaken, en de DNA-databank daarbij een grote rol is gaan spelen, komt ook onderzoeksvraag 5 aan de orde – de vraag die gaat over het aantal hits met de DNA-databank - tenminste voor zover het *High Volume Crime* betreft.

Aan het einde van het hoofdstuk maken we een vergelijking van het onderzoeksmateriaal met de gegevens uit het rapport van het Seminarium voor Bewijsrecht, ofwel de eerder genoemde 'nulmeting'.

We beginnen met de onderzoeksvraag:

Hoe vaak en in welke gevallen worden er biologische sporen veiliggesteld en van wie (verdachte, slachtoffer, betrokkene) zijn die sporen afkomstig?

De vraag of een stuk van overtuiging van het slachtoffer, een verdachte of een betrokkene afkomstig is, is vaak juist datgene wat door het NFI moet worden onderzocht. Er bestaan vaak vermoedens over de mogelijke herkomst van een stuk van overtuiging, bijvoorbeeld als het gaat om kleding, maar gaat het om sigarettenpeuken of achtergelaten lege blikjes of flesjes dan moet het DNA-onderzoek vaak daarin nou juist de gewenste helderheid verschaffen⁶. We beperken ons in eerste instantie tot het eerste deel van de vraag, namelijk wanneer en hoe vaak een spoor of een stuk van overtuiging wordt veiliggesteld. De vraag van wie dat spoor of stuk van overtuiging afkomstig is en wat de criminalistische waarde ervan is, of zou kunnen zijn, komt in het volgende hoofdstuk uitvoerig aan de orde.

De tweede onderzoeksvraag gaat over (het afnemen van) referentiemonsters. Aan de hand van een referentiemonster kan (binnen zekere probabilistische grenzen) worden vastgesteld van wie een spoor afkomstig is. Is het DNA-profiel van een spoor gelijk aan het profiel van een referentiemonster van bijvoorbeeld een verdachte dan is er sprake van een hit en is er een ondubbelzinnige relatie gelegd tussen het spoor en de verdachte. De tweede onderzoeksvraag luidt:

Hoe vaak en bij wie wordt wat voor celmateriaal afgenomen om als referentiemateriaal te dienen in een DNA-onderzoek? Hoe vaak gebeurt dat onvrijwillig en hoe vaak moet 'de sterke arm' eraan te pas komen?

2.2 De start van een biologisch sporenonderzoek

De forensische opsporing is te allen tijde bevoegd om biologisch sporenmateriaal te verzamelen als zij dat als gevolg van een gepleegd strafbaar feit wenselijk acht. Forensisch rechercheurs houden daarbij rekening met de kans dat er bruikbare biologische sporen op de plaats delict te vinden zullen zijn en dat die sporen gerelateerd

⁶ De forensische opsporing probeert uiteraard zo goed mogelijk, bij voorkeur in overleg met benadeelden, dader- en delictgerelateerde sporen te verzamelen. Het begrip daderspoor komt in paragraaf 4.3.3 en ook in hoofdstuk vijf uitvoerig aan de orde.

kunnen worden aan het misdrijf. Bovendien dient het misdrijf voldoende ernstig te zijn en dient daaraan voldoende prioriteit te worden toegekend om forensisch onderzoekers in te schakelen bij de opsporing en vervolging van de dader(s).

De ernst van het misdrijf is van belang omdat er alleen voor bepaalde misdrijven, namelijk die waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, DNA-onderzoek mag worden uitgevoerd met gebruik van referentiemateriaal van (mogelijke) verdachten.

Het initiatief tot een DNA-onderzoek wordt doorgaans door de forensisch onderzoeker alleen genomen dan wel in overleg met een tactisch onderzoeker of door een onderzoeksteam, afhankelijk van de aard en ernst van het delict. Bij kapitale delicten wordt de beslissing meestal in teamverband genomen. Er wordt dan een onderzoeksteam samengesteld met een officier van justitie aan de leiding. In zo'n onderzoeksteam zitten tactisch en forensisch onderzoekers die in overleg besluiten hoe een plaats delict moet worden onderzocht. Bij zeer ernstige of gecompliceerde delicten kan het onderzoeksteam de vorm van een zogeheten TGO krijgen (Team Groot-schalig Optreden). In sommige gevallen kan het onderzoeksteam geadviseerd worden door forensisch adviseurs van een zogeheten FSO (Forensische Samenwerking in de Opsporing), waarbij een medewerker van het NFI kan aansluiten om het onderzoek (eventueel ook op de plaats delict) te begeleiden.

In de meeste gevallen neemt een forensisch onderzoeker, of breder geformuleerd 'de politie', een initiatief tot het uitvoeren van een biologisch sporenonderzoek. Als het sporenonderzoek aanleiding geeft tot het laten uitvoeren van een DNA-onderzoek door het NFI wordt daarvoor om opdrachtverlening gevraagd aan een officier van justitie en om toestemming aan de eventueel aangehouden verdachte, die ten behoeve van het onderzoek immers referentiemateriaal dient af te staan. Stemt de verdachte in met het afnemen van referentiemateriaal dan volstaat de aankondiging van het DNA-onderzoek aan de officier die dan, als het 'in het belang van het onderzoek' is, de opdracht verleent. Weigert de verdachte vrijwillig mee te werken dan kan de officier, indien er sprake is van 'ernstige bezwaren' tegen de verdachte een bevel afgeven, waardoor de verdachte verplicht wordt, nadat hij door de officier is gehoord, celmateriaal af te staan. Weigert de verdachte dan nog zijn medewerking, dan kan de sterke arm worden ingeschakeld om celmateriaal te vergaren. Formeel is een rechter-commissaris ook bevoegd tot het afgeven van een bevel, maar dit komt, volgens opgave van de forensisch onderzoekers, vrijwel nooit (meer) voor.

De referentiemonsters worden volgens opgave van de bevraagde forensische opsporingsafdelingen in veruit de meeste gevallen op basis van vrijwilligheid afgenomen. Soms besluit een weigerachtige verdachte na het bevel van een officier van justitie alsnog om vrijwillig celmateriaal af te staan. Bij de onvrijwillig afgenomen referentiemonsters is het volgens de voor het onderzoek geraadpleegde woordvoerders van de diverse forensische opsporingsafdelingen hoegenaamd nooit nodig geweest om fysieke dwang toe te passen. In veruit de meeste gevallen wordt wangslijm afgenomen. Slechts in enkele gevallen, bijvoorbeeld als de afname toch onder dwang moet gebeuren, gaat het om bloedmonsters of (bij voorkeur) haarwortels.

Het is aan de officier van justitie (of, bij voorgeleiding, aan de rechter-commissaris) om te toetsen of aan de wettelijke vereisten is voldaan bij de start van het biologisch sporenonderzoek met gebruikmaking van referentiemateriaal. Daar waar de politie, in casu de forensische opsporing, besluit om een DNA-onderzoek te willen uitvoeren, zal zij zich derhalve niet alleen hebben vergewist van deze wettelijke vereisten, maar ook van het feit of er naar verwachting bruikbare sporen te verzamelen zullen zijn en of er aan het misdrijf voldoende prioriteit moet worden toegekend. Deze criteria (bruikbaarheid sporen en prioritering) zijn voor meerdere interpretaties vatbaar en er bestaan wat dat betreft dan ook verschillen in protocol tussen de politieregio's. Voor prioriteit-1- en -2-zaken, zoals omschreven in de "aanwijzing prioritering DNA-onderzoeken" van het College van procureurs-generaal⁷ wordt in beginsel altijd forensische opsporing ingezet, tenzij dit om evidente redenen zinloos is. Het gaat om zaken met strafbare feiten waarop een maximale strafdreiging van twaalf jaar gevangenisstraf of meer is gesteld en waarbij wel (prioriteit-1) of niet (prioriteit-2) een verdachte bekend is en in voorlopige hechtenis zit.

De criteria voor inzet kunnen sterk wisselen, niet zozeer qua grote lijn, maar wel in de mate van detail en gespecificeerdheid. Soms is 'overleg' een duidelijk voorgescreven onderdeel van de besluitvorming, waaraan beleidsmatige, maar ook pragmatische overwegingen ten grondslag kunnen liggen (zie ook Jacobs e.a., 2005, p. 60 e.v.). Wordt er besloten een technisch sporenonderzoek uit te voeren dan zal er in de regel ook gezocht worden naar biologisch sporenmateriaal.

Aan de vier voor dit onderzoek geselecteerde politiekorpsen is gevraagd om gegevens aan te leveren over het biologisch sporenonderzoek dat zij in 2004 hebben verricht. Sporencoördinatoren van de betrokken regio's hebben overzichten aangeleverd van aantallen meldingen van forensische-opsporingsonderzoeken bij wat zij onder prioriteit-1- en -2-zaken verstaan, ofwel de kapitale delicten. Daarnaast zijn gegevens aangeleverd over woninginbraken en het aantal biologisch sporenonderzoek daarbij. Het selecteren van kapitale delicten maakt vergelijking mogelijk met het onderzoek van het Seminarium voor Bewijsrecht. Woninginbraken zijn gekozen omdat de forensische opsporing daar, conform de "aanwijzing voor de opsporing" van het College van Procureurs-Generaal van maart 2003, in beginsel ook altijd voor uitrukt.

In het hiernavolgende beschrijven we hoe vaak de politie een plaats delict bezoekt en hoeveel sporen (of stukken van overtuiging) er worden veiliggesteld. We laten zien om welke delicten het gaat en hoe groot het aandeel is geworden dat de *High Volume Crim*-zaken (HVC) de laatste jaren hebben ingenomen. Op HVC gaan we dieper in door te laten zien hoeveel sporen er van welk type worden verzameld en hoeveel en wat voor soort profielen daarvan worden verkregen. Hoe het verdere verloop van de sporen en de stukken van overtuiging bij *high profile*-zaken is, komt in het volgende hoofdstuk uitgebreid aan de orde.

---

⁷ Zie Staatscourant 30 januari 2001, nr. 21 / pag. 11

2.3 Omvang van het DNA-onderzoek

2.3.1 Omvang van het DNA-onderzoek in de vier onderzochte politieregio's anno 2004

Met behulp van gegevens die zijn verkregen van de forensische opsporingsafdelingen van de vier onderzochte politieregio's en van het NFI is een overzicht samengesteld van aantallen verzamelde sporen en referentiemonsters in relatie tot het aantal processen-verbaal van aangifte, meldingen bij de forensische opsporing en bezochte plaatsen delict. In tabel 2.1 zijn deze gegevens samengebracht. Er is ook een overzicht van de belangrijkste delicttypen waarvoor DNA-onderzoek is ingezet in opgenomen. We zien duidelijk dat de HVC-zaken de boventoon voeren in alle vier de regio's, maar ook dat de regio's sterk verschillen op de gepresenteerde kengetallen.

Tabel 2.1 Aantallen processen-verbaal van aangifte, meldingen aan de forensische opsporing en verzamelde sporen en referentiemonsters per politieregio, anno 2004

	Politieregio A	Politieregio B	Politieregio C	Politieregio D
Aantal processen-verbaal van aangifte ^a	38.200	64.100	51.900	142.300
Aantal meldingen FO (incl. HVC) ^b	2.464	4.158	3.016	9.751
Onderzoek plaats delict (incl. HVC) ^b	905 (36,7%)	961 (23,1%)	1.412 (46,8%)	2.903 (29,8%)
Aantal verzamelde biologische sporen of stukken van overtuiging ^b	647	1.844	1.307	1.450 ^d
Aantal DNA-onderzoeken diefstal met en zonder geweld, voertuig-criminaliteit, inbraak ^c	352	515	418	944
Aantal DNA-onderzoeken doodslag, mishandeling, dood en letsel door schuld, incl. poging ^c	17	31	26	63
Aantal DNA-onderzoeken bedreiging, gewapende overval ^c	10	35	30	47
Aantal DNA-onderzoeken zeden ^c	21	16	10	45
Aantal DNA-onderzoeken afpersing, valsheid in geschrift, verduistering, bedrog, heling ^c	4	6	2	11
Aantal referentiemonsters van verdachten ^c	77	169	116	234
Aantal afgenomen referentiemonsters en percentage onvrijwillige afname (met bevel van officier van justitie of rechter-commissaris) ^b	21 23,8% ^d	162 7,4%	geen gegevens	280 -
Referentiemonster afgenomen m.b.v. 'sterke arm' ^b	geen gevallen bekend	geen gevallen bekend	geen gevallen bekend	geen gegevens

a Bron: *Criminaliteit en rechtshandhaving 2004*, uitgave door het CBS/WODC

b Volgens opgave forensische opsporing

c Volgens opgave NFI. Vermeld is het aantal zaken

d Opgegeven waarde 'niet hard'

Het is niet van alle regio's bekend hoeveel referentiemonsters van slachtoffers er zijn afgenomen. Het NFI houdt daarvan een beperkte administratie bij, namelijk alleen van referentiemonsters van overleden slachtoffers waarvan het profiel in de databank is opgenomen. Politieregio's B en D (wier cijfers voor wat betreft de referentiemonsters van verdachten redelijk overeenstemmen met die van het NFI) melden dat zij in 2004 36 respectievelijk 63 slachtoffers hebben bemonsterd.

In politieregio A zijn in 2004 2.464 meldingen binnengekomen van gewapende overval, geweld met dodelijke afloop, verkrachting, ontucht minderjarige, vrijheidsbeneming, mensenhandel en brand/ontploffing met letsel en diefstal uit woning (art. 311 lid 1, sub 3, 4 en 5 WvSr). Het overgrote deel (90%) van deze meldingen betreft diefstal uit woning.

In politieregio A werden in 2004 647 biologische sporen verzameld. Bij 369 (40,8%) van de door de forensische opsporing van politieregio A bezochte plaatsen delict werd biologisch sporenmateriaal gezocht, aangetroffen en veiliggesteld (cijfer niet in tabel 2.1 vermeld). Volgens opgave van het NFI werden er door regio A 77 referentiemonsters van verdachten ingestuurd⁸. Hoeveel daarvan met behulp van een bevel zijn afgenomen, is alleen bij benadering te zeggen; de registratie van politieregio A is onvolledig op dat punt. Er zijn geen gevallen bekend waarbij er fysieke dwang bij het afnemen van materiaal is toegepast.

In politieregio B zijn in 2004 4.158 meldingen binnengekomen van kapitale delicten en woninginbraken tezamen. Het aandeel woninginbraken daarvan bedraagt 86%. Bij 678 van de bezochte woninginbraken werden sporen (of stukken van overtuiging) gevonden (78%) en bij 108 woninginbraakzaken werden biologische sporen veiliggesteld. Regio B verzamelde in 2004 in totaal 1.844 biologische sporen. Volgens opgave van de forensische opsporing zijn er 12 referentiemonsters gedwongen afgenomen van een verdachte en 150 vrijwillig (volgens opgave van het NFI zou het gaan om in totaal 169 referentiemonsters van verdachten en 2 van een overleden slachtoffer). Er zou daarbij nooit fysieke dwang zijn toegepast.

In politieregio C zijn in 2004 3.016 meldingen binnengekomen van kapitale delicten en woninginbraak. Het aandeel woninginbraken bedraagt 83%. Er zijn van 470 bezochte plaatsen delict in totaal 1.307 biologische sporen veiliggesteld. Er wordt in regio C geen registratie van afgenomen referentiemonsters bijgehouden. Het NFI registreerde 116 referentiemonsters van verdachten. Wel wordt gemeld dat gedwongen afname slechts 'incidenteel' voorkomt en dat daarbij 'vrijwel nooit' fysieke dwang wordt toegepast.

In politieregio D zijn in 2004 9.751 meldingen binnengekomen van kapitale delicten en woninginbraak. Bij 545 van de bezochte woninginbraken (2.564) werden volgens

8

Het NFI registreert alleen referentiemonsters die de databank ingaan. Zodoende kon er in politieregio A slechts één referentiemonster van een slachtoffer worden geregistreerd. Het gaat hier om een overleden slachtoffer, want alleen dan gaat het profiel de databank in. In het volgende hoofdstuk wordt van de referentiemonsters een nauwkeurige analyse gemaakt.

opgave van het korps *dadergerelateerde* sporen gevonden (21%). Het is niet bekend (het staat bij politiekorps D niet geregistreerd) hoeveel van die dadergerelateerde sporen biologische sporen waren. In totaal zouden er 1.450 biologische sporen zijn veiliggesteld, maar dit cijfer is volgens de forensische opsporing 'niet hard'. Volgens opgave van de forensische opsporing zouden er 280 referentiemonsters van verdachten zijn afgenomen. Het NFI heeft er 234 in de boeken staan. Er zouden volgens de forensische opsporing 201 monsters vrijwillig zijn afgenomen en 79 door een arts. Dat wil zeggen dat het om niet-vrijwillige afname gaat, maar het is niet bekend of en bij hoeveel van deze afnamen er fysieke dwang is toegepast⁹.

Tabel 2.2 Type zaken (Wetboek van Strafrecht) waarin een aanvraag tot DNA-onderzoek werd gedaan, 1999 en 2004, landelijk, volgens opgave van het NFI.

Delictcode	Omschrijving	N, 1999	%, 1999	N, 2004	%, 2004
010	Doodslag, mishandeling, dood en letsel door schuld, incl. poging	198	29,7	638	5,6
020	Bedreiging, gewapende overval	116	17,4	498	4,6
030	Zedenmisdrijven	276	41,4	416	3,8
040	Beschadiging en vernieling	1	0,2	4	0,0
050	Overig vernieling en dievenmishandeling	-	-	4	0,0
060	Brandstichting en andere gemeengevaarlijke misdrijven	6	0,9	51	0,5
070	Diefstal met en zonder geweld	58	8,7	927	8,5
071	Inbraak (HVC)	-	-	6.485	59,5
072	Voertuig (HVC)	-	-	1.271	11,7
073	Overig DNA (HVC)	-	-	162	1,5
080	Afpersing, valsheid in geschrift, verduistering, bedrog, heling	10	1,5	115	1,1
090	Valsheidsmisdrijven, muntmisdrijven	1	0,2	24	0,2
100	Overig Wetboek van Strafrecht	1	0,2	196	1,8
160	Opiumwet	-	-	80	0,7
180	Wet Wapens en munitie	-	-	25	0,2
Totaal		667	100	10.896	100

Bron: Seminarium voor Bewijsrecht (2003) voor de cijfers uit 1999; rechtstreeks van het NFI voor de cijfers uit 2004. In totaal zijn er in 2004 in 10.963 zaken aanvragen bij het NFI binnengekomen en in 1999 684. De niet in de tabel vermelde aanvragen betreffen enkele zeer uitzonderlijke categorieën (wet chemische afvalstoffen, wegenverkeerswet, 'diversen', e.d.).

⁹

Het Forensisch Medisch Genootschap heeft zich onlangs op het standpunt gesteld dat afname van DNA-materiaal met behulp van fysieke dwang een te grote inbreuk vormt op de lichamelijke integriteit. Artsen kunnen daarom weigeren om wangslim of bloed onder dwang af te nemen en doen dat ook steeds vaker. In die gevallen vindt afname niet plaats.

2.3.2 Omvang van het DNA-onderzoek, landelijk beeld

In tabel 2.2 wordt een overzicht gegeven van de aantallen zaken waarvoor in 1999 en in 2004 aanvragen voor DNA-onderzoek bij het NFI zijn gedaan. In de rijen staan de daarvoor bij het NFI gehanteerde delictcodes en hun omschrijving.

We zien ingrijpende veranderingen in de aantallen en de typen zaken die het NFI in de jaren 1999 en 2004 te verwerken kreeg. In 1999 vormde DNA-onderzoek bij kapitale delicten (en dan met name de zedenmisdrijven) de *core business* van het NFI. In 2004 is die kwalificatie, in elk geval qua aantal zaken, overgenomen door de inbraken, of beter gezegd door de *High Volume Crime*-zaken als geheel. In 2004 werd ten minste 72% van de bij het NFI binnengekomen aanvragen voor DNA-onderzoek als HVC behandeld (7.918 HVC versus 3.045 'regulier')¹⁰. Dat neemt niet weg dat ook het aantal aanvragen bij kapitale delicten over de hele linie sterk is toegenomen. Het is duidelijk dat het biologisch sporenonderzoek aanzienlijk vaker een onderdeel van het opsporingsonderzoek is gaan vormen.

Tabel 2.3 Overzicht ontwikkeling van de geregistreerde criminaliteit en DNA-onderzoek tussen de jaren 1999 en 2004

NFI-delictcode	Omschrijving	1999			2004		
		Aantal PV's ^a	Aantal DNA-onderzoeken	Percentage DNA-onderzoeken	Aantal PV's ^a	Aantal DNA-onderzoeken	Percentage DNA-onderzoeken
010 / 020	Misdrijven tegen leven en persoon, bedreiging, mishandeling	60.800	314	0,52%	89.200	1.136	1,27%
020	wv bedreiging	geen gegevens	116	-	32.000	498	1,56%
030	Zeden	7.300	276	3,78%	6.700	416	6,21%
060	Gemeengevaarlijke misdrijven	8.400	6	0,07%	9.300	51	0,55%
070 / 071 / 072 / 073	Vermogensdelicten	861.300	58	0,01%	808.600	8.845	1,09%
080 / 090	Afpersing, valsheidsmisd., muntmisd., verduistering, bedrog, (schuld)heling, valsh. in geschrift	29.600	11	0,04%	39.700	139	0,35%
Totaal		1.152.100	667	0,06%	1.162.700	10.791	0,93%

^a Bron: *Criminaliteit en rechtshandhaving 2004*, uitgave door het CBS/WODC

¹⁰

Het werkelijke percentage is hoger doordat er ook een (niet nader te benoemen) klein gedeelte van de codes 070, 020 en 100 als HVC is verwerkt.

De vraag rijst of de toename van het gebruik van DNA-onderzoek op de een of andere manier verband houdt met de ontwikkelingen in de geregistreeerde criminaliteit uit dezelfde periode. Tabel 2.3 laat zien dat dat niet het geval is. Van sommige delictcategorieën zijn *minder* processen-verbaal opgemaakt in 2004 dan in 1999, terwijl er toch *meer* DNA-onderzoek bij is uitgevoerd.

We zien dat DNA-onderzoek verhoudingsgewijs het meest wordt ingezet bij (aangiften van) zedenzaken (6,21%). De inzet van DNA-onderzoek bij (aangiften van) vermogensdelicten is verhoudingsgewijs duidelijk lager (1,09%), maar door het grote aantal vermogensmisdriven is het aantal DNA-onderzoeken in absolute zin bij deze categorie van misdrijven verreweg het grootst¹¹.

Het NFI analyseerde in 2004 in totaal 2.778 referentiemonsters van verdachten waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel de databank is ingegaan. Daarnaast werden er twintig referentiemonsters van (overleden) slachtoffers geanalyseerd en opgeslagen en dertien van getuigen/betrokkenen (niet opgeslagen).

2.4 De DNA-databank

De Nederlandse DNA-databank voor strafzaken bevat DNA-profielen van verdachten en veroordeelden en van sporen die op een plaats delict zijn aangetroffen. Daarnaast zijn er ook profielen van overleden slachtoffers van niet-opgeloste misdrijven in opgenomen. De DNA-databank is in 1997 operationeel geworden. Per november 2007 bevatte de databank circa 45 duizend DNA-profielen van personen en circa 33 duizend profielen van sporen. Begin 2004 zaten er een kleine vierduizend DNA-profielen van personen in de databank en ongeveer twaalfduizend profielen van sporen.

In februari van het jaar 2007 zaten er evenveel profielen van personen als van sporen in de DNA-databank. Vooral na inwerkingtreding van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden is het aantal profielen van personen vanaf 2005 sterk gaan stijgen en heeft zo het aantal profielen van sporen inmiddels ruim overschreden¹².

De DNA-databank is met zijn groei ook navenant meer hits gaan produceren. In totaal zijn er per november 2007 ongeveer 13 duizend hits gegenereerd, waarvan ruim 3 duizend in de daaraan voorafgaande twaalf maanden. Er is sprake van een hit als een nieuw toegevoegd DNA-profiel al in de databank aanwezig blijkt te zijn en zodoende gekoppeld kan worden aan een persoon. Men spreekt van een match als

---

¹¹ Men dient zich te realiseren dat er meerdere DNA-onderzoeken in één zaak kunnen worden uitgevoerd. De gepresenteerde percentages zijn derhalve wel indicatief, maar in absolute zin niet hard.

¹² Een actueel overzicht van aantallen profielen in de Nederlandse DNA-databank is te vinden op www.dnasporen.nl. Zie ook het Jaarverslag 2006 van de Nederlandse DNA-databank voor strafzaken van het NFI.

twee profielen met elkaar overeenkomen, zonder dat de databank daaraan te pas komt¹³.

2.5 *High Volume Crime* DNA-onderzoek

2.5.1 *De vier onderzochte politieregio's*

Het kwam al even aan de orde: de HVC-zaak onderscheidt zich op een aantal belangrijke punten van de *high profile*-zaak. Zo kunnen er bij een HVC-zaak alleen bloedmonsters, speekselmonsters, peuken en kauwgom worden ingestuurd en gebeurt dat insturen door middel van een zogeheten *batch*, een verzameling van dertig sporen, die op grotendeels geautomatiseerde wijze door het NFI wordt verwerkt.

In tabel 2.4 is te zien hoeveel van welke soort sporen er in de batches door de vier onderzochte politieregio's in 2004 zijn opgestuurd en hoe vaak daar wat voor soort profiel van is verkregen. We zien ook indicaties over het rendement van de HVC-sporen, namelijk hoeveel matches en hoeveel hits de ingestuurde sporen hebben opgeleverd. Men dient voorzichtig te zijn met de interpretatie van deze rendement-indicatoren. Zij geven geen indicatie voor aantallen zaken waarbij DNA-onderzoek heeft bijgedragen aan de oplossing ervan. Zoals in het volgende hoofdstuk duidelijk zal worden, betekent de loutere aanwezigheid van een match nog niet dat die ook relevant is voor het opsporingsonderzoek.

Een match of een hit levert niet per se zinvolle informatie op voor de zaak. Dat hangt af van de waarde van de sporen (in hoeverre het gaat om delict- en/of dadergerelateerde sporen) en of het spoor is ingezet ter identificatie van een verdachte (opsporing) of voor de bewijsvoering.

---

¹³

Het Openbaar Ministerie spreekt van een hit als het profiel van een spoor overeenkomt met dat van een persoon en van een match als twee profielen van sporen met elkaar overeenstemmen. Het NFI spreekt tegenwoordig bij voorkeur alleen nog van matches, ook als het, volgens de oude terminologie, om een hit gaat.

Tabel 2.4 Verwerking sporen binnen de High Volume Crime-werkwijze uit de vier onderzochte politieregio's, anno 2004

	Politieregio A		Politieregio B		Politieregio C		Politieregio D	
	N	%	N	%	N	%	N	%
HVC totaal	410		694		652		1.14	
wv inbraak	367	90	476	80	557	85	879	77
<i>Type spoor</i>								
Bloed	223	54	307	52	307	47	564	49
Speeksel	126	31	168	28	175	27	297	26
Peuk	56	14	116	20	166	25	273	24
Kauwgom	5	1	3	1	4	1	6	1
<i>Type profiel</i>								
Volledig profiel	237	58	327	55	385	59	685	60
wv bloed	167	75	204	66	231	75	433	77
wv speeksel	34	27	44	26	42	24	81	27
wv peuk	35	63	76	66	111	67	167	61
wv kauwgom	1	20	3	100	1	25	4	67
Geen profiel	66	16	110	19	78	12	141	12
wv bloed	16	7	46	15	18	6	36	6
wv speeksel	49	39	58	35	57	33	94	32
wv peuk	1	2	6	5	3	2	11	4
wv kauwgom	0	0	0	0	0	0	0	0
Partieel profiel ^a	84	20	101	17	120	18	204	18
Volledig mengprofiel ^a	7	1	12	2	24	4	46	4
Overig type profiel ^a	16	4	44	7	45	7	64	6
In databank opgenomen	266	65	374	63	357	55	760	67
Aantal sporen dat matches heeft veroorzaakt	167	41	200	34	162	25	352	31
Aantal hits met personen in de databank ^b	67	25	51	14	38	11	92	12

a Zie tekstkader voor een korte uitleg over de typen profielen

b Het gaat hier niet om unieke personen. Verschillende sporen kunnen een hit geven met een en dezelfde persoon.

Volgens gegevens van het NFI zijn er in 2004 uit politieregio A 410 sporen uit HVC-zaken geaccepteerd, waarvan er 367 afkomstig waren van inbraken. Uit vergelijking met tabel 2.1 blijkt dat in totaal 63,4% van alle door het politiekorps verzamelde biologische sporen (n=647) behoort tot de *High Volume Crime*. Binnen de HVC-zaken werden het meest bloedsporen verzameld, waaruit in driekwart van de gevallen een volledig DNA-profiel kon worden samengesteld. Uit 16% van de sporen kon geen profiel worden verkregen. Tweederde van de sporen leidde tot een DNA-profiel dat werd opgenomen in de DNA-databank, hetgeen op zijn beurt leidde tot 67 hits op personen. Dat is een kwart van de in dat jaar in de databank opgenomen sporen.

Soorten profielen

Met behulp van de zogenoemde Second Generation Mix Plus (SGM+) analysetechniek die sinds 1999 op het NFI (en in de rest van Europa) wordt gebruikt, kunnen in beginsel zeven typen DNA-profielen worden bepaald. Als er van een spoor een profiel wordt afgeleid, wordt er, naast een geslachtsbepaling aan de hand van het geslachtschromosoom, van tien zogeheten loci door middel van piekhoogtes bepaald hoeveel repeterende stukjes DNA deze bevatten. Er worden per locus twee getallen verkregen die tezamen het uiteindelijke profiel bepalen. Bij een *volledig profiel* zijn de getallen van alle tien loci bekend. Bij een *partieel profiel* zijn dat er minder dan tien. De uniciteit van het profiel neemt daardoor af. Een spoor kan meerdere profielen bevatten. In dat geval is er sprake van een *mengprofiel*. Door het profiel van een referentiemonster daarvan af te trekken kan toch een uniek profiel ontstaan. Dat wordt een *afgeleid profiel* genoemd. Een tweede mogelijkheid om een afgeleid profiel te krijgen, is het splitsen van een mengprofiel in een hoofdprofiel en een nevenprofiel. Dit is mogelijk als de piekhoogtes uit het mengprofiel sterk verschillen. Het afgeleide profiel kan uiteraard ook weer onvolledig zijn, waardoor er sprake is van een *partieel afgeleid profiel*. Een *afgeleid partieel profiel* ten slotte wordt verkregen als van een *partieel mengprofiel* een referentiemonster wordt afgetrokken.

Volgens gegevens van het NFI zijn er in 2004 uit politieregio B 694 sporen uit de categorie HVC-zaken geaccepteerd. Vergelijking met tabel 2.1 laat zien dat het bij 37,6% van alle in politieregio B verzamelde sporen (n=1844) om (ingestuurde) HVC-sporen gaat. Binnen de HVC-zaken werden het meest bloedsporen verzameld, waaruit in tweederde van de gevallen een volledig DNA-profiel kon worden samengesteld. Uit 19% van de sporen kon geen profiel worden verkregen. Een kleine tweederde van de sporen ging de databank in, hetgeen leidde tot 51 hits op personen.

Politieregio C stuurde 652 sporen uit de categorie HVC-zaken op aan het NFI. Dat is de helft van het totaal aantal verzamelde biologische sporen. Binnen de HVC-zaken werden het meest bloedsporen verzameld, waaruit in een kleine tweederde van de gevallen een volledig DNA-profiel kon worden samengesteld. Uit 12% van de sporen kon geen profiel worden verkregen. Ruim de helft van de sporen ging de databank in, hetgeen leidde tot 38 hits op personen.

In politieregio D ten slotte zijn 1.140 sporen uit de categorie HVC-zaken door het NFI geaccepteerd. In deze politieregio bleek 78,6% van de verzamelde sporen afkomstig te zijn van HVC-zaken. Binnen de HVC-zaken werden het meest bloedsporen verzameld, waaruit in driekwart van de gevallen een volledig DNA-profiel kon worden samengesteld. Uit 12% van de sporen kon geen profiel worden verkregen. Tweederde van de sporen ging de databank in, hetgeen leidde tot 92 hits op personen.

2.5.2 Verschillen tussen de korpussen en landelijk beeld

De gepresenteerde cijfers suggereren grote verschillen tussen de onderzochte korpussen. Er bestaan verschillen in de wijze waarop men sporen verzamelt, in de aantallen sporen die men verzamelt en in de aantallen die uiteindelijk worden opgestuurd aan

het NFI. Zo bestaat - om maar eens twee extremen te noemen - 78,6% van de verzamelde sporen in politieregio D uit HVC-sporen, terwijl dat percentage in regio B met 37,6% beduidend lager ligt. We zien dat de wijze van veiligstellen en/of bemonsteren sterk kan wisselen per regio. Uit de bloedsporen van politieregio B en C kan in tweederde van de gevallen een volledig profiel worden verkregen, bij politieregio A en D lukt dat in driekwart van de gevallen.

Er zijn uiteraard meer grote en kleine verschillen op te sommen; de tabellen spreken wat dat betreft voor zich. De onderzoeksvraag of er verschillen zijn waar te nemen tussen de regio's die in het onderzoek zijn betrokken, kan in elk geval en overduidelijk bevestigend worden beantwoord. Op heel veel plaatsen in het traject, vanaf melding van een delict tot aan inzending van het biologisch materiaal, worden op basis van verschillende gronden verschillende beslissingen genomen over de inzet van de forensische opsporing, de wijze van sporenverzamelen en de selectie daarvan voor analyse door het NFI. Daarnaast worden er verschillende typen sporen verzameld van verschillende kwaliteit.

2.5.3 Landelijk beeld

Ter vergelijking presenteren we hier ook de landelijke cijfers voor de *High Volume Crime*-zaken (zie tabel 2.5). Het valt op dat van peuken over het algemeen vaak een goed profiel kan worden verkregen, vaker in elk geval dan van bijvoorbeeld bemonsterd speeksel of van kauwgom.

Tabel 2.5 Verwerking sporen van de High Volume Crime, landelijk anno 2004, N=11.648

	Aantal	Percentage van totaal
Inbraak	8.900	76
<i>Type spoor</i>		
Bloed	5.257	45
Speeksel	3.354	29
Peuk	2.910	25
Kauwgom	118	1
<i>Type profiel</i>		
Volledig profiel	6.622	57
wv bloed	3.852	73
wv speeksel	803	24
wv peuk	1.896	65
wv kauwgom	67	57
Geen profiel	1.738	15
wv bloed	448	9
wv speeksel	1.125	34
wv peuk	154	5
wv kauwgom	9	8
Partieel profiel	2.136	18
Volledig mengprofiel	376	3
Overig type profiel	776	7
In databank opgenomen	6.970	60
Aantal sporen dat matches heeft veroorzaakt	3.144	27
Aantal hits met personen in de databank	847	12

Bron: Nederlands Forensisch Instituut

De criminalistische waarde van het sporenonderzoek wordt in de eerste plaats bepaald door de wijze waarop men de sporen op de plaats delict verzamelt. Is men handig in het opsporen van de sporen, kiest men die sporen die de meeste kans maken om 'dadergerelateerd' te zijn, is men zuinig genoeg met het verzamelen van sporen (een volle asbak analyseren levert misschien wel veel profielen op, maar kan het onderzoek ook bemoeilijken), is men goed in het veiligstellen van de sporen en in het voorkomen van contaminatie? Hoe zorgvuldiger men te werk gaat, hoe groter de kans is dat er een bruikbaar DNA-profiel uit de sporen kan worden verkregen dat matches of een hit oplevert die kunnen bijdragen aan het oplossen van een zaak.

2.6 Vergelijking met de nulmeting

De gegevens uit de nulmeting over 'het DNA-onderzoek in de praktijk' van het Seminarium voor Bewijsrecht (2003, p. 66 e.v.) zijn bij nadere (kritische) beschouwing moeilijk te interpreteren. Er wordt een poging gedaan om onderzoeksvraag 1a te beantwoorden, namelijk

hoe vaak wordt een spoor veiliggesteld en in hoeveel gevallen zijn de stukken van overtuiging afkomstig van een slachtoffer, een verdachte of van een getuige?

De onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht constateren dat er 'in 46% van de gevallen DNA-materiaal is veiliggesteld' dat afkomstig is van het slachtoffer. Met een 'geval' wordt een zaak bedoeld. In 15% van de gevallen is er zeker geen biologisch spoor veiliggesteld van het slachtoffer en bij 39% van de gevallen is dit 'onbekend'. Biologische sporen van een verdachte zijn in 21% van de gevallen veiliggesteld. In 20% van de gevallen is dit zeker niet gebeurd en bij 59% is het 'onbekend' of dat is gebeurd of niet. 'Vanaf een plaats delict' tenslotte is in 53% van de gevallen een biologisch spoor veiliggesteld, in 17% van de gevallen is dit niet gebeurd en in 30% van de gevallen is dit 'onbekend'.

Nog afgezien van de hoge percentages 'onbekend' is een moeilijkheid dat niet duidelijk is hoe deze cijfers samenhangen. Dat komt doordat 'de zaak' het uitgangspunt is en niet 'het spoor', terwijl de vraag duidelijk verwijst naar 'het spoor' als teleenheid. In de tellingen van het Seminarium voor Bewijsrecht kan van één spoor bekend zijn dat het van het slachtoffer afkomstig is, maar onbekend of het ook op de plaats delict is veiliggesteld. Verder kan het bekend zijn dat het van een plaats delict is veiliggesteld én dat het van een (of de) verdachte afkomstig is. Op deze manier kan één spoor dus op verschillende manieren meetellen in de gepresenteerde percentages, zonder dat duidelijk is hoe. Daarnaast is het moeilijk om uit de tekst op te maken hoe zeker de bewering is dat het stuk van overtuiging van (bijvoorbeeld) een verdachte is.

Tabel 2.2 geeft een indruk van de sterke stijging die het DNA-onderzoek in 2004 in vergelijking met 1999 heeft doorgemaakt.

De tweede vraag die in dit hoofdstuk centraal stond, komt in het onderzoek van het Seminarium op meer eenduidige wijze aan bod. De vraag luidt:

Hoe vaak en bij wie wordt wat voor celmateriaal afgenomen om als referentiemateriaal te dienen in een DNA-onderzoek? Hoe vaak gebeurt dat onvrijwillig en hoe vaak moet 'de sterke arm' eraan te pas komen?

In het onderzoek van het Seminarium wordt gemeld dat er in 45% van de zaken celmateriaal van een slachtoffer is afgenomen. Het ging daarbij in 57% van de gevallen om bloed, in 40,5% om wangslim en in 2,5% om haren. De onderzoekers constateren daarbij regionale verschillen. Het blijkt dat in 40% van de zaken er celmateriaal van een verdachte is afgenomen, meestal bloed (71%) en minder vaak wangslim (28%). Bij 60% van de zaken is geen referentiemateriaal afgenomen. De onderzoekers melden dat de "oorzaak hiervan kan zijn dat in 57 zaken bij de politie geen verdachte bekend was ten tijde van het DNA-onderzoek." (In het volgende hoofdstuk zullen we deze cijfers nauwkeuriger vergelijken met het peiljaar 2004.)

Of het materiaal vrijwillig of op basis van een bevel (gedwongen) is afgenomen is op basis van de resultaten van het onderzoek van het Seminarium niet goed te zeggen, omdat het van 32% van de zaken 'onbekend' is. Van de 47 zaken waarvan wel be-

kend is of er gedwongen is afgenomen of niet, blijkt het in negen gevallen (19%) gedwongen te zijn gebeurd.

Bij gedwongen afname werd in vrijwel alle gevallen bloed afgenomen, daar dit voor 1 november 2001 wettelijk verplicht was. In aanloop naar de datum van 1 november 2001 werd overigens al wel eens de keuze aan de verdachte gelaten tussen de afname van bloed en van wangslim. Fysieke dwang bij gedwongen afname wordt in het onderzoek van het Seminarium niet gemeld.

We hebben in het onderhavige onderzoek gevonden dat er in 2004 2.778 referentiemonsters van verdachten zijn afgenomen. Dat is ongeveer een kwart van het aantal aanvragen voor DNA-onderzoek dat het NFI in 2004 te verwerken kreeg. Dit percentage ligt lager dan dat wat het Seminarium vond (namelijk circa 40%). Dit ligt aan het enorme aantal HVC-sporen dat het NFI in 2004 kreeg aangeboden, waardoor het percentage referentiemonsters op het aantal aanvragen wordt gedrukt en aan het verschil in teleenheid (aanvragen versus zaken). Verder zien we de overgang van het afnemen van bloed naar het afnemen van wangslim, een ontwikkeling die zich al in 2001 begon af te tekenen. Fysieke dwang bleek zowel in 1999 als in 2004 nagevoel nooit nodig.

In hoofdstuk drie zal van honderd zaken die in 2004 uit de vier betrokken politieregio's bij het NFI zijn binnengekomen precies worden nagegaan wat er met de stukken van overtuiging tijdens de analyse op het NFI is gebeurd, van wie zij afkomstig zijn en tot wat voor resultaat het DNA-onderzoek heeft geleid. In dit hoofdstuk is de vraag beantwoord hoeveel sporen er in 2004 zijn verzameld en is licht geworpen op de verschillen tussen de regio's.

3 Het Nederlands Forensisch Instituut

3.1 Inleiding

Vrijwel al het biologische-sporenonderzoek in Nederland wordt door het Nederlands Forensisch Instituut, als daarvoor geaccrediteerde onderzoeksinstituting, uitgevoerd. Het Leids Universitair Medisch Centrum heeft op dit moment als enige in Nederland ook een geaccrediteerde afdeling voor DNA-onderzoek, die echter qua omvang en capaciteit niet in verhouding staat tot die van het NFI. De Universiteit Maastricht, die sinds enige tijd de Masteropleiding Forensica, Criminologie en Rechtspleging verzorgt, heeft vergevorderde plannen om een derde geaccrediteerd onderzoekslab te realiseren. Ook het IFS (Independent Forensic Services) te Nunspeet is bezig een accreditatie te behalen. Het bedrijf staat te boek als een forensisch onderzoeks- en adviesbureau. Vooralsnog echter wordt de overgrote meerderheid van het biologisch sporenonderzoek door het NFI gedaan.

In dit hoofdstuk gaan we in op de herkomst van de door de politie aan het NFI ingezonden stukken van overtuiging, bemonsteringen en referentiemonsters en stellen we ons de vraag wat er precies met het ingestuurde materiaal wordt gedaan. We beantwoorden daarmee onderzoeksvraag 5, die verwijst naar het gebruik en de toepassing van de DNA-databank, althans voor zover het gaat om zaken die *buiten de High Volume Crime*-werkwijze vallen. De vraag luidt:

Hoeveel profielen van sporen en referentiemonsters zijn in het peiljaar in de DNA-databank opgeslagen? Wat was daarvoor de grondslag en na welke periode in hoeveel gevallen volgde daarop al dan niet een ‘hit’?

De beantwoording van deze vraag levert alleen zinnige informatie op als goed wordt begrepen wat er allemaal kán gebeuren vanaf het moment dat een stuk van overtuiging bij het NFI binnenkomt tot aan het moment dat een DNA-profiel in de DNA-databank wordt opgeslagen. Bij *High Volume Crime*-zaken is dat niet bijzonder ingewikkeld. Het spoor of het sporenmonster komt in een batch bij het NFI binnen, wordt grotendeels geautomatiseerd geanalyseerd en ook de rapportage geschiedt deels geautomatiseerd, of in elk geval gestandaardiseerd. Het aantal hits dat HVC-sporen opleveren is te vinden in het vorige hoofdstuk (tabel 2.5). Dat ligt allemaal anders bij *high profile*-zaken, die immers handmatig worden verwerkt, en waarbij er een keur aan tussenstadia mogelijk is op de weg van spoor tot hit, of match. Beantwoording van deze onderzoeksvraag biedt als vanzelf ook zicht op het rendement van het DNA-onderzoek. We stellen ons bij die rendementsberekening bescheiden op en gaan alleen na in hoeveel gevallen het DNA-onderzoek ‘iets’ heeft opgeleverd. We

laten daarbij in het midden wat dat 'iets' precies voor de onderhavige strafzaak heeft betekend.

Om een antwoord te vinden op onderzoeksvraag 5 voor wat betreft de reguliere (niet-HVC-)zaken is van honderd zaken nagegaan wat er precies bij het NFI aan biologisch sporenonderzoek is verricht. De resultaten van deze analyse worden in paragraaf 3.3 beschreven. Vervolgens wordt onderzoeksvraag 6 behandeld in een paragraaf die gaat over wat er na het DNA-onderzoek gebeurt en zou moeten gebeuren. Onderzoeksvraag 6 luidt:

Hoeveel bevelen tot verwijdering van een DNA-profiel uit de DNA-databank zijn er afgegeven in het peiljaar, in hoeveel gevallen is dat bevel uitgevoerd en in hoeveel gevallen wacht het Nederlands Forensisch Instituut nog op een afloopbericht van het Openbaar Ministerie?

Aan het slot van het hoofdstuk wordt een vergelijking gemaakt, voor zover mogelijk, met de resultaten uit het onderzoek van het Seminarium voor Bewijsrecht.

3.2 Van SVO tot DNA-profiel

Als we willen weten van hoeveel sporen en referentiemonsters er bruikbare DNA-profielen zijn gemaakt die zijn opgeslagen in de DNA-databank, dan is het nodig om te weten hoeveel sporen *in beginsel geschikt waren* om er een DNA-profiel van te verkrijgen en of er een noodzaak bestond dat profiel ook in de databank op te slaan. Bij elke zaak waarbij besloten is tot DNA-onderzoek worden een of meerdere stukken van overtuiging (SVO) en/of bemonsteringen daarvan opgestuurd aan het NFI, al dan niet vergezeld van een of meerdere referentiemonsters. Afhankelijk van het aantal en de kwaliteit van de aangetroffen sporen op het SVO wordt besloten van hoeveel en van welke sporen zal worden geprobeerd een DNA-profiel te verkrijgen. Sommige van de verkregen profielen zijn ongeschikt voor verder onderzoek. Sommige profielen kunnen matchen met een of meer van de referentiemonsters, of dit gebeurt niet, waarna het profiel de databank in kan, mits de kwaliteit van het profiel daarvoor goed genoeg is¹⁴. Is het profiel de databank ingegaan dan kan het een 'hit op persoon' geven, waarmee soms de identiteit van een verdachte kan worden vastgesteld (of van een overleden slachtoffer), maar het kan ook een match met een ander delictspoor opleveren, waarmee mogelijk (nieuwe) aanwijzingen in de zaak worden gevonden of in een nog onopgeloste, andere zaak.

Het verloop van wat er allemaal mogelijk is met de stukken van overtuiging en de referentiemonsters is weergegeven in twee schema's. Schema 3.A voor de stukken van overtuiging en schema 3.B voor de referentiemonsters.

¹⁴

Het NFI hanteert daarvoor bepaalde criteria. Als een profiel niet goed genoeg is voor opslag, kan het nog wel worden gebruikt voor handmatige vergelijking.

Aan de hand van de schema's kan worden bepaald wat het hoogst bereikte resultaat van de analyses is: is er identificatie bereikt, of zijn er indicaties voor het mogelijk 'oplossen' van de zaak bereikt, is er via de databank een relatie met een ander delict gelegd, is er wel een profiel in de databank opgeslagen, maar leidde dat vooralsnog niet tot een hit, enzovoort.

De acht mogelijke uitkomsten staan hieronder opgesomd:

1. Het spoor leidde tot een identificatie van de verdachte, door middel van een referentiemonster of door middel van een hit op persoon in de databank (code 1a). Uiteraard zijn er probabilistische beperkingen aan deze identificatie verbonden. De identificatie geldt bijvoorbeeld met de kans van één op één miljard¹⁵ dat een willekeurig gekozen persoon hetzelfde DNA-profiel heeft.

Het 'succes' van een DNA-onderzoek kan er ook in bestaan dat een indicatie is bereikt, bijvoorbeeld de vaststelling dat twee of meer voorwerpen door dezelfde persoon zijn aangeraakt, of dat een bloedspoor op de kleding van een bepaalde verdachte ook op een steekwapen is aangetroffen (code 1b).

Code 1a komt altijd via referentiemonsters of de DNA-databank tot stand, 1b niet.

2. Het spoor leidde tot een match met een spoor in de databank afkomstig van een andere zaak (2a) of een referentiemonster leidde tot een hit met een spoor in de databank afkomstig van een andere zaak (2b).
3. Het spoor leidde tot een in beginsel bruikbaar DNA-profiel dat echter geen hit of match opleverde met de databank of het spoor matchte wel met een referentiemonster maar dat leverde geen relevante informatie op (3a) of een referentiemonster leverde geen hit op met de databank (3b).
4. Het spoor leidde tot een bruikbaar DNA-profiel dat geen hit of match binnen de zaak opleverde en niet met de databank is vergeleken, omdat het profiel van onvoldoende kwaliteit was om in de databank te kunnen worden opgenomen. (Handmatige vergelijking van deze profielen met andere profielen uit dezelfde zaak is soms nog wel mogelijk.)
5. Van het spoor bleek een DNA-profiel te vervaardigen te zijn. Het profiel bleek echter ook al eerder in de zaak uit een (ander) stuk van overtuiging te zijn vervaardigd en leek verder geen nieuwe criminalistische inzichten te kunnen opleveren (code 5a). Code vijf wordt ook toegekend als het profiel matchte met een referentiemonster van een slachtoffer of betrokkene zonder dat dit nieuwe of relevante informatie opleverde (code 5b). Bij de poging tot identificatie van ongeïdentificeerde slachtoffers kan code 5c worden bereikt als het ongeïdentificeerde profiel niet matcht met een geanalyseerd referentiemonster en ook

---

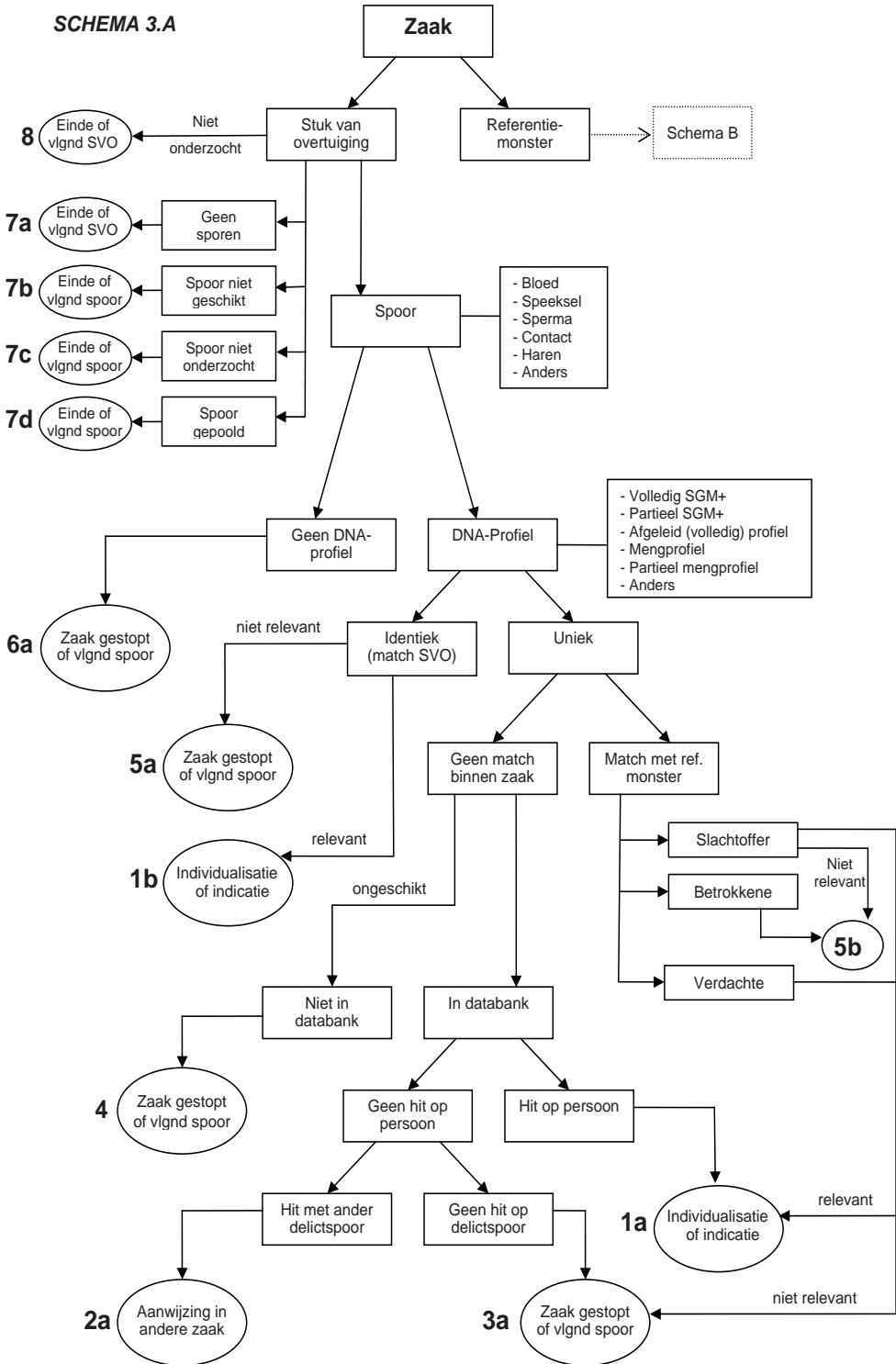
¹⁵

De kans is groter als er sprake is van een onvolledig profiel.

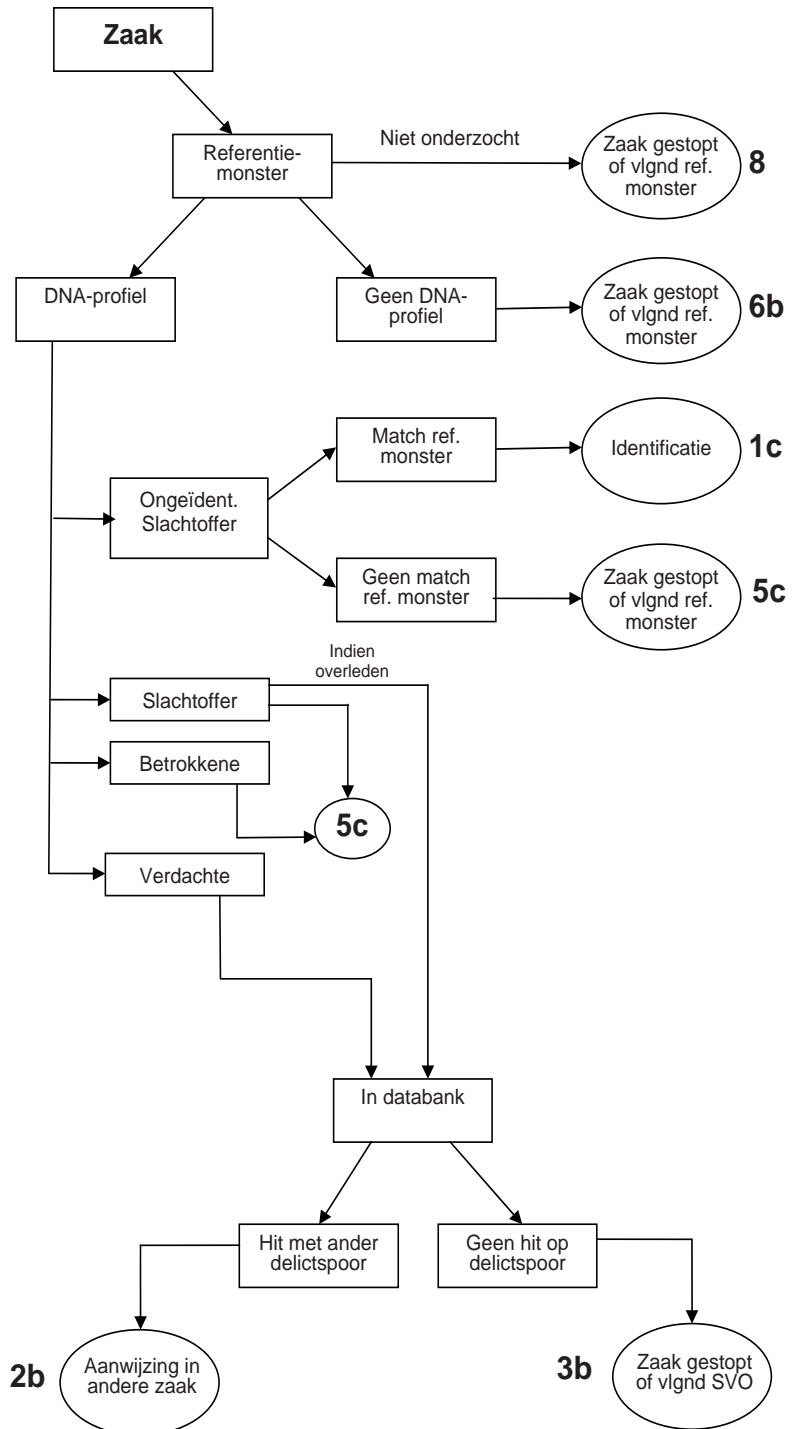
vergelijking met de databank geen 'hit op persoon' genereerde. Hetzelfde geldt voor referentiemonsters van (nog levende) slachtoffers of 'betrokkenen'. Deze profielen gaan niet de databank in en krijgen derhalve de code 5c.

6. Code 6a wordt verkregen als van het spoor geen bruikbaar (geschikt) DNA-profiel te vervaardigen was. Code 6b is voor referentiemonsters waarvan geen profiel kon worden verkregen.
7. Code 7 betekent dat geen van de stukken van overtuiging een analyseerbare hoeveelheid sporenmateriaal bleek te bevatten (code 7a/7b) of het spoor is niet onderzocht (code 7c), bijvoorbeeld omdat er van het stuk van overtuiging andere sporen konden worden afgenomen die tot voldoende opsporingsindicatie in de zaak leidden. Het spoor kan ook worden *gepoold* (7d). *Poolen* van een spoor wil zeggen dat het sporenmateriaal (van minimale omvang) wordt samengevoegd met een ander spoor (van eveneens minimale omvang) om zodoende een analyseerbare hoeveelheid sporenmateriaal te krijgen.
8. Het stuk van overtuiging krijgt de code 8 als het niet op biologische sporen is onderzocht of het referentiemonster niet is geanalyseerd. Dit kan voorkomen als op voorhand duidelijk is dat onderzoek van het stuk van overtuiging zinloos is.

SCHEMA 3.A

SCHEMA 3.B

Met behulp van de schema's is van elke zaak precies weer te geven welke inspanningen er in een zaak zijn geleverd en wat dat in criminalistische termen heeft opgeleverd. Het identificeren van een verdachte en het (naderhand) vaststellen of uitsluiten van diens betrokkenheid bij het misdrijf is het hoogst haalbare dat je met een DNA-sporenonderzoek kunt bereiken. Daarnaast kunnen *indicaties* in een zaak worden verkregen, bijvoorbeeld over wie waarmee op de een of andere manier in contact moet zijn geweest. De slechtst mogelijke uitkomst van een DNA-onderzoek is een serie niet onderzochte stukken van overtuiging, bijvoorbeeld omdat op voorhand zeker was dat er geen biologische sporen op zouden kunnen worden aangetroffen. Wordt het hoogst haalbare bereikt dan is het overigens allerminst zeker dat daarmee de zaak ook daadwerkelijk is opgelost. Die beslissing is immers aan de rechter. Een DNA-identificatie *alleen* is onvoldoende overtuigend bewijs en een verdachte kan alleen op grond daarvan dus niet worden veroordeeld. Er moet aanvullend bewijs zijn, bijvoorbeeld een belastende getuigenverklaring of een bekende verklaring van de verdachte zelf, om tot een veroordeling te kunnen komen¹⁶.

3.3 Honderd zaken doorgelicht

Ten behoeve van dit onderzoek is van honderd zaken, die buiten de *High Volume Crime*-werkwijze vielen¹⁷ en die in 2004 door de door ons onderzochte politieregio's bij het NFI zijn aangemeld en waarvoor DNA-onderzoek is gedaan, bepaald wat er precies met de ingestuurde stukken van overtuiging (inclusief bemonsteringen) en referentiemonsters is gebeurd. Hoeveel sporen zijn ervan afgeleid, hoeveel daarvan zijn er geanalyseerd, wat voor profielen heeft dat opgeleverd, hebben die geleid tot een match of een hit op persoon in de databank? Elke mogelijke uitkomst van onderzoek op ieder stuk van overtuiging, spoor of bemonstering is in kaart gebracht.

De steekproef bestaat uit honderd zaken, in evenredigheid opgebouwd uit wat er aan reguliere zaken bij het NFI in 2004 binnenkwam van de vier onderzochte politieregio's. Er zijn 27 zaken afkomstig uit politieregio B, 15 uit A, 21 uit C en 37 uit de regio D. Tabel 3.1 biedt een overzicht van de delictcategorieën die de steekproef bevat.

---

¹⁶ Bij HVC-zaken is een aangifte als tweede bewijsmiddel vaak voldoende.

¹⁷ De steekproef is aselekt getrokken uit de populatie van zaken uit de vier voor dit onderzoek geselecteerde politieregio's. Het gaat bij deze niet-HVC-zaken niet per se om een 'kapitaal delict', al komt het daar, zoals blijkt uit tabel 3.1, in veruit de meeste gevallen wel op neer. De steekproef omvat 5,0% van alle door het NFI in 2004 afgeronde reguliere (dat wil zeggen niet-HVC-) zaken, maar is vanwege de keuze voor slechts een beperkt aantal politieregio's niet landelijk representatief te noemen.

Tabel 3.1 Samenstelling steekproef van 100 zaken uit de vier onderzochte politieregio's, anno 2004

Delicttype	Aantal zaken
Moord, doodslag, mishandeling, dood/letsel door schuld	25
Bedreiging tegen de persoonlijke vrijheid, gewapende overval	26
Zedenmisdrijven, verkrachting, enz.	24
Beschadiging en vernieling	1
Brandstichting, explosies en andere gemeengevaarlijke misdrijven	5
Diefstal met en zonder geweld	9
Afpersing, valsheid in geschrift, verduistering, bedrog	3
Valsheidsmisdrijven, muntmisdrijven	1
Wet wapens en munitie, vuurwapenbezit	2
Opiumwet	3
Identificatieonderzoek (geen strafzaak)	1
	100

Eén van de honderd zaken bleek geen *strafzaak* te zijn, maar een identificatieonderzoek dat uiteindelijk niet met een strafzaak in verband kon worden gebracht.

In de onderzochte honderd zaken zijn in totaal 655 stukken van overtuiging ingezonden. Hierbij zitten 227 referentiemonsters, 110 referentiemonsters van een verdachte (48,5%), 89 referentiemonsters van een slachtoffer (39,2%) en 28 referentiemonsters van een betrokkene (12,3%). Bij 45 van de 100 onderzochte zaken is geen referentiemonster van een verdachte ingestuurd. Bij 22 van de 100 onderzochte zaken zijn helemaal geen referentiemonsters ingestuurd¹⁸.

3.3.1 Referentiemonsters

Van de 227 referentiemonsters zijn er 23 niet onderzocht. Van die 23 waren er 20 van een slachtoffer, 2 van een betrokkene en 1 van een verdachte. Van twee referentiemonsters kon geen geschikt DNA-profiel worden verkregen en van twee alleen een partieel profiel. De referentiemonsters van verdachten hebben 109 geschikte profielen opgeleverd, waarvan er acht (7,3%) via de databank in verband konden worden gebracht met een *andere* zaak (stroomdiagramcode 2b). Bij 26 referentiemonsters van verdachten kon een verband met één of meer sporen binnen de zaak worden gelegd.

3.3.2 Sporen

Van de 428 stukken van overtuiging die mogelijk sporen bevatten, zijn er 48 niet onderzocht (stroomdiagramcode 8). Van 11 stukken van overtuiging kon geen enkel spoor worden veiliggesteld (code 7a). Bij nog eens 9 stukken van overtuiging bleken de daarvan veiliggestelde sporen allemaal ongeschikt voor verder onderzoek (alle

¹⁸

Bekijken we alleen de 99 strafzaken dan gaat het om 224 referentiemonsters, waarvan 110 van een verdachte (49,1%), 88 van een slachtoffer (39,3%) en 26 van een betrokkene (11,6%).

sporen van het SVO hebben code 7b). Van 26 stukken van overtuiging zijn de sporen niet onderzocht (alle sporen van het SVO hebben code 7c)¹⁹. De resterende 369 stukken van overtuiging leidden tot 756 unieke sporen.

Een stuk van overtuiging kan uiteraard van alles zijn. Het meest worden bemonsteringen door de forensische opsporing ingestuurd (131 stuks in totaal). Op de tweede plaats staan kledingstukken (67 stuks). Dan volgen peuken (39), bemonsteringen van het lichaam zoals nagelvuil (25) en de zogenoemde zedenset (23). Een zedenset geldt als één stuk van overtuiging, maar er kunnen gemakkelijk tien of meer sporen van worden verkregen.

Van de 756 unieke sporen zijn 77 extra monsters genomen, hetgeen leidde tot een totaal van 833 sporen(monsters).²⁰ Daarvan zijn er 202 niet onderzocht (code 7c) en bleken er 70 ongeschikt om te onderzoeken (code 7b). Zodoende resteerden 561 sporenmonsters die zijn gebruikt voor onderzoek. Van 237 sporenmonsters kon echter geen DNA-profiel worden verkregen (code 6)²¹. Uit de resterende 324 sporenmonsters zijn uiteindelijk 370 bruikbare profielen gekomen: 204 volledig SGM+, 56 partieel SGM+, 37 afgeleid (volledig) profiel, 57 mengprofielen en 16 partiële mengprofielen.

Van deze 370 profielen bleken er 183 niet uniek te zijn (code 5a). Dat wil zeggen dat er op andere (of dezelfde) stukken van overtuiging uit dezelfde zaak hetzelfde profiel werd aangetroffen zonder dat dat iets zou kunnen bijdragen aan de waarheidsvinding. Er waren 36 profielen die afkomstig waren van een betrokkene of van een slachtoffer die verder ook niet relevant voor de zaak waren (code 5b). Er waren ook 36 (veelal partiële) profielen die niet geschikt waren voor verdere analyse of om in de databank te worden opgenomen (code 4).

Zodoende resteerden er 115 van sporen verkregen unieke profielen die de potentie hadden om criminalistische waarde op te leveren en die in de databank zijn opgenomen. Uiteindelijk bleken 49 van deze 115 profielen (42,6%) *geen* extra informatie te kunnen bieden voor de mogelijke oplossing van de zaak en ook geen hit met de DNA-databank op te leveren (code 3a). De overige 66 profielen leverden wel relevante informatie op. Negen profielen leidden tot een match of hit met de databank, die mogelijk licht wierp op een *andere* zaak (code 2a)²². Dat is 7,8% van de met de databank vergeleken profielen, 2,4% van het totaal aantal vervaardigde profielen en 1,2% van het totaal aantal veiliggestelde sporen. Bij 57 profielen was er sprake van

---

¹⁹ Met de 48 niet onderzochte stukken van overtuiging zijn er dus in totaal 94 (21,9%) uiteindelijk niet gebruikt voor sporenanalyse.

²⁰ Een spoor op een stuk van overtuiging, bijvoorbeeld een bloedspoor op een kledingstuk, kan meerdere keren worden bemonsterd om te proberen er een DNA-profiel van te verkrijgen. Hierna wordt omwille van de eenvoud onder 'sporenmonster' zowel een bemonstering als een spoor verstaan. De term 'sporenmonster' wordt niet door het NFI gehanteerd. Meerdere bemonsteringen van één spoor worden daar eenvoudigweg ook 'sporen' genoemd.

²¹ Twee van de achttien partiële mengprofielen werden als 'geen profiel' aangeduid, aangezien zij verder ook geen rol in het DNA-onderzoek bleken te hebben gehad.

²² Het is mogelijk dat de inzichten in de andere zaak weer leiden tot inzichten in de onderzochte zaak. Deze vorm van 'rendement' is in de onderhavige studie niet onderzocht.

een duidelijke indicatie voor de zaak (code 1b of 1a) en bij 51 profielen was er naar het oordeel van de codeur ook sprake van criminalistische waarde voor de onderhavige zaak. Dat is 6,7% van de hoeveelheid veiliggestelde sporen. Bij 35 profielen kon een relevante directe relatie worden gelegd tussen het spoor en een verdachte (code 1a). Dat is 4,6% van de hoeveelheid veiliggestelde sporen. Ingestuurde sporendragers (stukken van overtuiging) bleken in 6,8% van de gevallen criminalistische waarde te hebben²³.

3.3.3 *Het rendement*

De ingestuurde stukken van overtuiging hebben uiteindelijk in 26 van de 99 onderzochte strafzaken door middel van matches of hits op zijn minst *enig* licht geworpen op de toedracht. Bij 25 van deze 26 zaken waren behalve sporen ook een of meer referentiemonsters van verdachten en/of slachtoffers ingestuurd. In één geval was er alleen een referentiemonster van een slachtoffer.

In vijf zaken werd geen relevante informatie over de zaak zelf gevonden, maar werd via het referentiemonster van de verdachte en de DNA-databank wel een relatie gelegd met een andere zaak. In nog eens acht zaken kon een spoorprofiel in verband worden gebracht met een andere zaak. Zo beschouwd heeft het DNA-onderzoek dus in 39 strafzaken (39,4%) 'iets' opgeleverd.

Het is niet vast te stellen in hoeveel zaken het feit dat het DNA-onderzoek 'niets' heeft opgeleverd - i.e. er was geen enkele match of hit – heeft geleid tot relevante informatie, bijvoorbeeld door mogelijke uitsluiting van een bepaalde verdachte. In de rapportages van het NFI worden alleen overeenkomsten tussen DNA-profielen weergegeven. De interpretatie daarvan wordt later door politie en Openbaar Ministerie ter hand genomen.

Bij de delictcategorie moord, doodslag, mishandeling en dood/letsel door schuld en bij de categorie zedenmisdrijven werd van de 'reguliere zaken' verhoudingsgewijs de meeste relevante informatie uit de sporen (al dan niet in combinatie met de referentiemonsters) gewonnen, namelijk bij 9 van de 25 zaken respectievelijk bij 9 van de 24 zaken. De categorie bedreiging tegen de persoonlijke vrijheid en gewapende overval scoorde iets lager met 6 van de 26 zaken waarbij er relevante informatie uit het sporenmateriaal werd gewonnen. Bij de overige delictcategorieën leverden de sporen aanzienlijk minder rendement: slechts bij 2 van de 25 zaken werd relevante informatie uit het biologisch sporenmateriaal vergaard. Let wel, deze informatie kan zowel belastend als ontlastend zijn voor een verdachte; daarin wordt voor dit onderzoeks-onderdeel geen onderscheid gemaakt. Het gaat erom of het sporenmateriaal 'iets' heeft opgeleverd in de zaak. Daarbij kan het vanuit een tactisch opsporingsperspectief overigens ook waardevol zijn om te weten dat bepaald sporenmateriaal 'niets' heeft opgeleverd. Het ontbreken van matches kan als ontlastend bewijs gelden, bijvoorbeeld als een bloedspoor op de kleding van een verdachte, dat aanvankelijk

²³

Het gaat hier om een momentopname. Sporenprofielen kunnen uiteraard mogelijk in de toekomst alsnog hits genereren.

werd toegeschreven aan het slachtoffer en dat voldoende was om te spreken van ‘ernstige bezwaren’ tegen deze verdachte, geen enkele match oplevert.

Politieregio A slaagde er het meest in, vergeleken met de overige drie onderzochte politieregio’s, om sporen en referentiemonsters in te sturen die tot (direct aantoonbaar) criminalistisch relevante informatie voor de zaak leidden: 17,8% van de door dit korps ingestuurde stukken van overtuiging leidde tot relevante informatie voor de zaak. Politieregio C scoorde het laagst met 5,9%. Van de door politieregio B en D ingestuurde stukken van overtuiging kon in respectievelijk 13,3% en 12,2% van de gevallen criminalistisch relevante informatie voor de zaak worden verkregen. Regio B stuurde ‘de beste’ stukken van overtuiging in: slechts 8,4% van de ingestuurde stukken van overtuiging is niet onderzocht of leverden geen sporen op. Bij de stukken van overtuiging uit politieregio A ligt dit percentage, met 23,6%, het hoogst.

Zedensets, peuken, hoofddeksels, handschoenen, steek- en slagwapens en kledingstukken geven (in afnemende volgorde) een bovengemiddelde kans op bruikbare uitkomsten uit DNA-onderzoek²⁴. Acht van de 23 ingestuurde zedensets (34,8%) leverden een relevante hit of een match op; 52,2% van dit type stuk van overtuiging bood een kans op bruikbare uitkomsten. Bij kledingstukken liggen deze percentages respectievelijk op 17,9% en 25,4%. Bemonsteringen door de forensische opsporing van de politie, vuurwapens, tie-wraps en handboeien, tape, bemonsteringen van het lichaam en hulzen en patronen scoren (eveneens in afnemende volgorde) benedengemiddeld. Van de 131 ingestuurde bemonsteringen konden zes relevante hits en/of matches worden afgeleid (4,6%); 17,6% bood een kans op bruikbare uitkomsten²⁵. Van de 21 ingestuurde hulzen en patronen konden er slechts twee een DNA-profiel leveren. Deze bleken geen criminalistische waarde te hebben.

De cijfers geven een goed beeld van het rendement van DNA-onderzoek, althans voor zover het geconstateerde overeenkomsten tussen DNA-profielen betreft. Rendement als gevolg van uitsluitingen van verdachten vanwege het ontbreken van overeenkomsten tussen profielen is, zoals gezegd, niet berekend. De vraag of we het (wel berekende) rendement nu als hoog of laag moeten bestempelen laten we mede om die reden in het midden. Rendement is uiteraard sterk gekoppeld aan de verwachtingen daarover, aan de ervoor geleverde prestatie en de opbrengst en vooral ook aan de vraag of je met andere middelen op efficiëntere en goedkopere wijze tot dezelfde resultaten zou kunnen komen.

Hoe verhoudt het rendement bij *high profile*-zaken zich tot dat bij zaken uit de *High Volume Crime*? Daarover is, helaas misschien, niet veel te zeggen, omdat de vergelijking van *high profile*-zaken met HVC-zaken moeilijk te maken is. Bij sporenonder-

---

²⁴ Typen stukken van overtuiging waarvan er 5 of minder in de steekproef zitten, zijn niet meegeteld. Een kans op een bruikbare uitkomst wil zeggen dat het stuk van overtuiging ten minste 1 spoor heeft opgeleverd dat een stroomdiagramcode van 3a, 2a, 1b of 1a behaalde.

²⁵ Het rendement van bemonsteringen door de forensische opsporing lijkt laag uit te vallen. Men dient zich daarbij echter te realiseren dat bemonsteringen uit één spoor bestaan, terwijl op andere typen stukken van overtuiging vaak meerdere sporen kunnen worden gevonden die elk op zich een kans maken om te leiden tot een bruikbaar DNA-profiel en tot relevante informatie voor de zaak.

zoek in het kader van HVC gaat het om een beperkt aantal soorten van sporen materiaal dat een hoog potentieel heeft om goede profielen op te leveren. Daarbij ligt het accent bij HVC-zaken meer op opsporing dan bij *high profile*-zaken, anders gezegd, de DNA-databank speelt bij HVC-zaken een veel grotere rol, en een toenemend grotere rol, dan bij *high profile*-zaken. Overigens zijn de belangen van opsporing en bewijsvoering niet zonder meer uit elkaar te trekken. De manier waarop een verdachte wordt opgespoord kan immers ook bijdragen aan de bewijsvoering. Als we één conclusie aan de vergelijking van *high profile*- met HVC-zaken kunnen verbinden dan is het wel dat het percentage *matches* zoals we dat in tabel 2.4 aantreffen (27% van de HVC-sporen genereerde een match) met enige reserve moeten interpreteren. Immers, uit het *high-profile*-onderzoek is gebleken dat driekwart van de matches niet uniek of anderszins irrelevant is²⁶.

Andermaal willen we er op wijzen dat 'geen resultaat', of beter gezegd 'geen match', wel degelijk een belangrijk resultaat kan zijn. Zoals bekend werd er in de Schiedammer parkmoord geen DNA-spoor van de bekende verdachte Kees B. op het lichaam van het vermoorde meisje of op enig ander stuk van overtuiging aangetroffen en matchte zijn profiel niet met de verkregen (partiële) profielen uit de aangetroffen biologische sporen. Uiteindelijk is men ervan overtuigd geraakt dat dit veel eerder al als duidelijk ontlastend bewijs had moeten dienen en dat Kees B. niet veroordeeld had mogen worden (Posthumus, 2005).

3.4 Na de analyse

Als het technische DNA-onderzoek klaar is, wordt er door een deskundige van het NFI een rapport van opgemaakt. Dat rapport wordt opgestuurd aan de officier van justitie en aan de forensische opsporingsafdeling van de politieregio die om het DNA-onderzoek had verzocht. Als het goed is, wordt de verdachte schriftelijk van de resultaten van het onderzoek op de hoogte gesteld en wordt hij in staat gesteld om daarop te reageren door middel van een gewijzigde of aanvullende verklaring die in het proces verbaal wordt opgenomen. De verdachte kan uiteraard ook bij zijn eerder afgelegde verklaring blijven, of volharden in het zwijgen. Het kan ook gebeuren dat de verdachte pas ter zitting met de resultaten wordt geconfronteerd, als de resultaten van het DNA-onderzoek op zich laten wachten. Het kan zelfs voorkomen dat de resultaten pas na de zitting beschikbaar komen, waarbij dat voor het strafproces overigens geen bezwaar hoeft te zijn als er in de tussentijd, lopende het DNA-onderzoek, voldoende ander wettig en overtuigend bewijs voorhanden is gekomen en de nagekomen resultaten van het DNA-onderzoek feitelijk niets meer bijdragen aan de waarheidsvinding.

²⁶

De 756 veiliggestelde sporen leidden tot 183 niet-unieke matches, 36 irrelevante matches met een slachtoffer of een betrokkene en 66 relevante matches. Daar volgt uit dat $219/(219+66)=76,8\%$ van de matches niets heeft bijgedragen aan opsporing of oplossing van de zaak. Het percentage irrelevante of niet-unieke matches zal bij de HVC-zaken door het intensievere gebruik van de DNA-databank lager liggen.

Alle profielen van referentiemonsters van verdachten worden opgeslagen in de DNA-databank. Daarnaast worden profielen van sporen opgeslagen, als er binnen de zaak geen match met een referentiemonster werd gevonden. Ook profielen van overleden slachtoffers van onopgeloste zaken gaan de databank in om eventueel verbanden te kunnen leggen met sporen uit oude, niet opgeloste zaken. Wordt een verdachte vrijgesproken, ontslagen van rechtsvervolging of besluit de officier van justitie dat een persoon niet langer als verdachte kan worden aangemerkt, dan moet het DNA-profiel van de verdachte uit de databank worden verwijderd. Dat gebeurt na een bevel van de officier van justitie tot verwijdering van het DNA-profiel en vernietiging van het celmateriaal. Ook profielen van sporen van opgeloste zaken moeten uit de databank worden verwijderd om te voorkomen dat capaciteit wordt verspild aan sporen die niet meer relevant zijn.

In 2004 zijn 346 profielen op bevel van een officier van justitie uit de databank verwijderd (155 profielen van referentiemonsters en 191 van sporen). Het komt volgens het NFI niet voor dat een bevel om een persoon uit de databank te verwijderen niet terstond ten uitvoer wordt gelegd.

In alle gevallen behoort het NFI een afloopbericht van het Openbaar Ministerie te krijgen. In 2004 zijn 1.160 afloopberichten ontvangen voor verdachten en 745 voor sporen. Het NFI wacht nog op afloopberichten in $2.844 - 1.160 = 1.684$ gevallen voor verdachten en $7.769 - 745 = 7.024$ voor sporen. We kunnen hierin dus een grote achterstand vaststellen²⁷.

Het is bekend dat het NFI moeite had (en heeft) om aan de sterk toegenomen (en toenemende) vraag om DNA-onderzoek te voldoen. Alleen al tussen 2003 en 2004 nam het aantal verzoeken om DNA-onderzoek toe met 36%. Dit had duidelijk gevolgen voor de wachttijden die plotseling flink opliepen (zie ook Jacobs, e.a., 2005). Er waren grote verschillen in spoed-, standaard- en maatwerk, waarbij de levertijden bij 'topzaken' heel kort konden zijn, maar die bij standaard-zaken volgens de in het genoemde onderzoek bevraagde officieren van justitie en forensisch rechercheurs gemakkelijk konden oplopen tot 'meer dan zes weken'. Het kon gebeuren dat de resultaten van het NFI als 'mosterd na de maaltijd' kwamen omdat de zaak al rond was of zelfs al was afgedaan.

Het NFI heeft gedurende een bepaalde tijd, juist rondom het jaar 2004, niet volledig bijgehouden hoe lang de levertijden waren. Inmiddels wordt dat weer wel bijgehouden, maar over het jaar 2004 zijn geen betrouwbare gegevens beschikbaar. Wel is er mede naar aanleiding van de klachten over de oplopende levertijden in 2004 een zogeheten producten- en dienstencatalogus opgesteld, waarin ook levertijden worden genoemd waaraan het NFI zich probeerde (en probeert) te houden.

---

²⁷

Op basis van tot nu toe door het NFI ontvangen afloopberichten voor verdachten, kan volgens opgave van het NFI worden berekend/geschat dat ongeveer 30% van de in de DNA-databank opgenomen profielen van verdachten daar op enig moment weer uit verwijderd moet worden, omdat zij niet langer als verdachte kunnen worden aangemerkt.

3.5 Vergelijking met de nulmeting

De vraag die aan het begin van het hoofdstuk werd gesteld, luidt: hoeveel biologische sporen ontvangt het NFI en van hoeveel daarvan worden bruikbare DNA-profielen gemaakt en opgeslagen in de DNA-databank? En in hoeveel gevallen volgt een 'hit' met de databank?

Uit de analyse van de steekproef van 99 niet-HVC-strafzaken uit het jaar 2004 bleek dat er daarin uiteindelijk 756 sporen aanwezig waren die ter analyse aan het NFI zijn aangeboden. De steekproef vertegenwoordigt 5,0% van het totaal aantal niet-HVC-zaken uit 2004. Daaruit volgt dat er in totaal circa 15 duizend sporen uit de niet-HVC-zaken door het NFI zijn geanalyseerd. Uit 48,9% daarvan kon een bruikbaar profiel worden verkregen (circa 7 duizend profielen). Het percentage *unieke* profielen ligt met 24,7% duidelijk lager (circa 3.700 profielen). Het percentage hits op basis van het totaal aantal sporenprofielen bedraagt 2,4% (n=168).

Uit de categorie HVC zijn in 2004 11.648 sporen aam het NFI opgestuurd. Er werden daarvan 6.970 DNA-profielen vervaardigd (59,8%) die in de DNA-databank zijn opgenomen. Dit leidde tot 27% matches (met sporen) en 12% hits (met personen).

In totaal zijn er in de 99 bestudeerde strafzaken 110 referentiemonsters van verdachten ingestuurd, waarvan er 109 in de databank zijn gegaan, hetgeen leidde tot acht hits (7,3%). In totaal verwerkte het NFI in 2004 2.778 referentiemonsters van verdachten waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel in de DNA-databank werd opgeslagen.

De onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht melden dat er in 1999 in totaal 1.285 DNA-profielen van verdachten in de databank zijn opgenomen. Het betreft circa 80% van de vervaardigde DNA-profielen van verdachten. In (het peiljaar) 1999 was nog een apart bevel nodig van de rechter-commissaris om het profiel in de databank op te kunnen nemen. Dit betekent dat niet automatisch alle vervaardigde profielen de databank ingingen, zoals in 2004 het geval was. De onderzoekers stellen vast dat van 7% van de verdachten het profiel niet is opgenomen in de databank en dat het van 13% 'onbekend' is of dit is gebeurd of niet. Het Seminarium bestudeerde 55 zaken waarin een profiel van een verdachte de databank in ging. Dit leidde tot vier hits ofwel 7,3%, een cijfer dat exact overeenkomt met het door ons gevonden percentage. Daar staat tegenover dat er in 1999 geen enkele hit op sporen werd gevonden in de onderzochte zaken. Vermeld dient te worden dat het aantal van 55 zaken gering te noemen is, en dat, mede gelet op de selectie-effecten die bij het Seminarium zijn opgetreden, de gepresenteerde cijfers derhalve kunnen afwijken van de werkelijkheid.

In het rapport van het Seminarium wordt melding gemaakt van gemiddelde doorlooptijden van zaken uit de NFI-categorieën 010 (doodslag, mishandeling, dood en letsel door schuld), 020 (bedreiging, gewapende overval) en 030 (zedemisdrijven) van, in 1999, respectievelijk 110, 96 en 82 dagen. Vergelijking met de situatie anno 2004 is niet mogelijk omdat het NFI in die tijd geen registratie bijhield van doorlooptijden. De

plicht tot het geven van een opdracht tot verwijdering van DNA-profielen van sporen en van referentiemonsters van verdachten bij vrijspraak of onherroepelijk sepot werd ook in 1999 niet altijd even consequent nageleefd door het Openbaar Ministerie. In geen van de door de onderzoekers van het Seminarium onderzochte zaken werd een bevel tot vernietiging gevonden. Verder melden zij dat uit een inventarisatie van het NFI van alle zaken die op 1 november 2001 in de databank zaten (ca. 1.300) er circa 8% ten onrechte in zat en nog eens 14% “als gevolg van de directe werking van de nieuwe wet”, waarbij profielen van verdachten moeten worden verwijderd niet alleen als zij ‘ten onrechte als verdachte zijn aangemerkt’, maar ook als zij niet langer verdachte zijn.

In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op wat de resultaten van DNA-onderzoek voor het strafproces kunnen betekenen. We maken daarbij onderscheid tussen inbraken en *high-profile*-zaken. Ook zullen we bekijken of er regelmatig deskundigen ter zitting verschijnen om toelichting te geven bij mogelijk ingewikkeld te interpreteren resultaten van onderzoek en of er wel eens contra-expertise wordt ingesteld.

4 DNA-onderzoek en het strafproces

4.1 Inleiding

Na de sporenanalyse op het NFI worden de resultaten van het DNA-onderzoek opgestuurd naar de forensische opsporingsafdeling van de politieregio die de aanvraag deed en naar de zaakofficier. Er volgt dan een belangrijk, zo niet cruciaal, onderdeel van het geheel, namelijk de interpretatie van de resultaten. De over het algemeen als objectief beoordeelde feiten uit het DNA-onderzoek worden gelegd naast en vergeleken met andere aanwezige bewijsmiddelen, zoals verklaringen van de verdachte en van eventuele getuigen.

Interessant is natuurlijk de vraag wat de resultaten met de proceshouding van de verdachte doen, tenminste als de resultaten van het DNA-onderzoek niet in lijn zijn met diens eerder afgelegde verklaringen. Wijzigt de verdachte zijn verklaring, handhaaft hij die of probeert hij de nieuwe feiten in zijn afgelegde verklaring in te passen? Vervolgens ligt de vraag voor welke rol het DNA-onderzoek speelt verderop in het strafproces. Kunnen de resultaten doorslaggevend zijn bij de beslissing om te vervolgen en welke rol hebben de resultaten bij een eventuele veroordeling of vrij-spraak? Heeft de inzet van DNA-onderzoek gevolgen voor het instellen van hoger beroep? Belangrijk gegeven bij deze vragen is of de resultaten als belastend of als ontlastend bewijs gelden en ook de vraag wat precies als belastend en ontlastend moet worden gezien.

Andere vragen die in dit hoofdstuk aan de orde zullen komen hebben betrekking op het verschijnen van deskundigen ter zitting en op het al dan niet laten uitvoeren van een tegenonderzoek. Dit hoofdstuk geeft zodoende antwoord op de onderzoeksvragen 7, 8, 9 en 10:

Welke invloed heeft kennisneming door de verdachte van resultaten van DNA-onderzoek op de proceshouding van de verdachte?

Wat is de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek, het onderzoek ter terechtzitting, de waarheidsvinding en de uitspraak? Hoe vaak komt een deskundige ter zitting uitleg geven over de uitslag van een DNA-onderzoek?

Hoe vaak laat welke partij en om welke redenen een tegenonderzoek uitvoeren?

Leidt het uitvoeren van DNA-onderzoek in een strafzaak tot meer of minder dagvaardingen, appelleren en cassatie?

De vragen zijn beantwoord met behulp van onder andere strafdossieranalyse. Er is over het algemeen veel nuttige en relevante informatie in strafdossiers te vinden, al kent het onderzoeksmiddel ook zijn beperkingen. Strafdossiers kunnen om diverse redenen onvolledig of incompleet zijn of zelfs helemaal niet beschikbaar zijn, als de informatie uit het dossier nodig is bij de behandeling van een zaak, bijvoorbeeld in hoger beroep. Daarnaast zijn alle stukken in het dossier ten enenmale slechts 'stille getuigen'. Er bestaat geen mogelijkheid om door te vragen over het waarom van bepaalde beslissingen. Mede om die reden is besloten ook te spreken met officieren van justitie en rechters-commissarissen om helderheid te verkrijgen over vragen die ondanks het strafdossieronderzoek zijn blijven liggen, of die juist dankzij dit onderzoeksonderdeel zijn gerezen. De uitkomsten van deze interviewronde staan beschreven in hoofdstuk vijf.

4.2 Methode

Aan de vier politieregio's is gevraagd om 150 parketnummers te leveren van zaken waarbij DNA-onderzoek was toegepast. Het gaat uitdrukkelijk om een andere steekproef van zaken dan die uit het vorige hoofdstuk.²⁸ Onderscheid is gemaakt tussen *high profile*-zaken (50), en inbraakzaken (100). Uit OMDATA (een afgeleid bestand uit Compas, het bedrijfsprocessysteem van het Openbaar Ministerie) is een steekproef van 50 woninginbraakzaken getrokken waarbij op voorhand niet bekend was of er DNA-onderzoek aan te pas was gekomen of niet. Het feit namelijk of er DNA-onderzoek in de zaak is gestart of niet wordt in Compas niet geregistreerd. We hebben voor het onderzoek de verdachte uit de zaak gevolgd die correspondeerde met het parketnummer uit de steekproef. Medeverdachten uit dezelfde zaak zijn derhalve buiten beschouwing gelaten.

Het leveren van zaken waarbij DNA-onderzoek was toegepast, bleek voor de meeste politieregio's tegen de verwachting in geen eenvoudige opgave. De gevraagde parketnummers konden meestal alleen met de nodige moeite uit de eigen lokale computersystemen worden verkregen. De moeilijkheden deden zich vooral voor bij inbraakzaken waarbij DNA-onderzoek was toegepast. Ondanks een *oversampling* van 20% (er zijn in totaal 120 zaken van dit type bij de politie opgevraagd) bleef de teller van analyseerbare inbraakzaken waarbij DNA-onderzoek was toegepast uiteindelijk bij 59 steken. Bij een groot aantal zaken (ook *high profile*) waarvan men had aangegeven

²⁸

Koppeling van de honderd zaken uit hoofdstuk drie met de in dit hoofdstuk bestudeerde strafdossiers lijkt op het oog interessant, maar levert voor het onderhavige onderzoek nauwelijks meerwaarde, terwijl er een hoog risico op uitval van steekproefelementen tegenoverstaat, blijkens de verrichtingen en ervaringen van het Seminarium voor Bewijsrecht (zie paragraaf 1.4). Al in een vroege fase van het onderzoek is gekozen voor onafhankelijke onderzoeksbestanden.

dat daarbij DNA-onderzoek was ingezet, bleek daarvan in het strafdossier niets terug te vinden te zijn²⁹.

Tabel 4.1 geeft de verdeling weer van zaken zoals die zijn geanalyseerd op de verschillende parketten.

Tabel 4.1 Verdeling van de typen zaken waarvan de strafdossiers zijn bestudeerd

	Regio A	Regio B	Regio C	Regio D	Totaal
High profile, wel DNA-onderzoek	8	8	7	8	31
High profile, geen DNA-onderzoek	4	1	10	5	20
Inbraak, wel DNA-onderzoek	12	11	14	22	59
Inbraak, geen DNA-onderzoek	17	14	15	18	64
	41	34	46	53	174

Ook na verificatie bij het NFI bleek dat er bij 26 van de onderzochte zaken, in tegenstelling tot wat de politie had opgegeven, *geen* DNA-onderzoek was uitgevoerd. We bekijken om welke delicten het gaat in onze steekproef.

Tabel 4.2 Het delict waarvoor DNA-onderzoek is gestart, dan wel het type feit met de zwaarste strafbedreiging uit de zaak

	Aantal	Percentage
Moord, doodslag, dood door schuld (art. 287-294)	16	9,2
Mishandeling (art. 303-306)	2	1,1
Misdrijven tegen de pers. vrijheid, gew. overval, bedreiging (art. 239-249)	6	3,4
Zedenmisdrijf (art. 239-249)	15	8,6
Diefstal met geweld (art. 312)	10	5,7
Inbraak (gekwalficeerde diefstal art. 311 lid sub 3 of 5)	123	70,7
Anders ^a	2	1,1
Totaal	174	100,0

a Het gaat hier om eenmaal afpersing en eenmaal valsheid in geschrift binnen een criminele organisatie

Er is een aantal verklaringen te geven voor het feit dat de politie kan menen dat er wel een DNA-onderzoek is uitgevoerd in de betreffende zaak, maar dat daarvan

²⁹

Helaas is dus ook in de hier gehanteerde onderzoeksopzet veel uitval van zaken geconstateerd. Het is lastig, en voor eventueel vervolgonderzoek noodzakelijk, om precies te definiëren wanneer er sprake is van een zaak waarin DNA-onderzoek is uitgevoerd. Is dat nadat er een initiatief tot DNA-onderzoek is genomen, nadat er sporen aan het NFI zijn opgestuurd, nadat deze ook zijn geanalyseerd of pas nadat de resultaten daarvan daadwerkelijk en aantoonbaar een rol hebben gespeeld in het strafproces? Vanwege soms lange levertijden van het NFI was dat onderscheid in het onderhavige onderzoek niet altijd even duidelijk te maken en moest een zaak-zonder-DNA-onderzoek later toch worden geherdefinieerd als een zaak-met-DNA-onderzoek.

geen sporen in het dossier te vinden zijn en ook het NFI constateert dat er geen DNA-onderzoek in de betreffende zaak is uitgevoerd. In een aantal gevallen (7 zaken) is de dader na zijn veroordeling in het kader van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden (die in februari 2005 in werking trad) alsnog bemonsterd. Vermoedelijk heeft dat de bewuste 'mutatie' in het bedrijfsprocessysteem van de politie opgeleverd. Ook is een aantal maal op basis van het dossier aangetoond dat er wel een initiatief tot een DNA-onderzoek is genomen (er zijn biologische sporen verzameld en er is een verdachte bemonsterd), maar dat de analyse van het materiaal niet heeft plaatsgehad, althans het NFI is er niet bij betrokken geweest (2 zaken). Bij ernstige delicten start de politie vaak tegelijkertijd een technisch (forensisch) en een tactisch onderzoek. Als het tactisch onderzoek het forensisch onderzoek op enig moment overbodig maakt, dan kan de tenuitvoerlegging van een vergelijkend DNA-onderzoek gestaakt worden.

Voor het overige blijft het gissen naar het waarom van de verschillen tussen de opgaven van het NFI en de politie, in casu de forensische opsporing. Mogelijk zijn de computersystemen van de politie vervuild, bijvoorbeeld doordat er in bepaalde zaken ooit wel een initiatief tot DNA-onderzoek was genomen dat heeft geleid tot een mutatie in BPS of XPOL³⁰, maar dat niet is doorgezet, waarbij de mutatie niet ongedaan is gemaakt.

4.3 Bekennen en ontkennen

4.3.1 *De proceshouding van verdachten in het algemeen*

Het bekennen of ontkennen van feiten door verdachten, ook wel de proceshouding van verdachten genoemd, is een gecompliceerd fenomeen om te onderzoeken (zie ook Jacobs, 2004). Een moeilijkheid is dat een zaak kan bestaan uit veel verschillende feiten, die op hun beurt allemaal kunnen worden ontkend, bekend, gedeeltelijk bekend of waarvoor helemaal geen verklaring kan worden afgelegd. De verdachte kan tijdens de politieverhoren een bepaalde verklaring afleggen, maar hij kan die in volgende verhoren net zo goed weer herroepen en een andere afleggen. Hij kan besluiten ter zitting weer een andere verklaring af te leggen, of teruggrijpen op een eerdere.

Nog ingewikkelder wordt het als men bedenkt dat sommige verdachten natuurlijk terecht ontkennen. De politie kan fouten hebben gemaakt in het opsporingsproces en het Openbaar Ministerie kan mede als gevolg daarvan een verdachte ten onrechte verdenken van het plegen van strafbare feiten. De verdachte ontkent in zo'n geval wat hem ten laste wordt gelegd, maar liegt niet. Een verdachte kan ook ten onrechte bekennen, zoals in de Schiedammer parkmoord het geval bleek te zijn geweest. Gevallen van onder dwang afgelegde bekennde verklaringen zijn in Nederland schaars te noemen, maar ook uitlatingen als 'dan zal ik het wel gedaan hebben' of de

---

³⁰ BPS en XPOL zijn bedrijfsprocessystemen waarmee de politie werkt.

zogenoemde 'schoon-schip' bekentenissen die bij reeksen vaak *ad informandum* gevoegde inbraakzaken nogal eens voorkomen, kunnen uit onachtzaamheid gemakkelijk ten onrechte zijn afgelegd.

Uit onderzoek van Jacobs (2004) bleek dat 71% van de tenlastegelegde feiten bij de politieverhoren volledig wordt bekend, 11% wordt gedeeltelijk bekend en 18% wordt ontkend³¹. Zedenmisdrijven en geweldsdelicten worden verhoudingsgewijs weinig bekend: 32% respectievelijk 40% van de feiten wordt volledig bekend en 17% respectievelijk 29% wordt gedeeltelijk bekend. Geweldloze diefstal wordt 'gemiddeld' bekend: 72% van de feiten wordt bekend. Ongeveer één op de vijf verdachten (21%) ontkent bij de politie *alle* hem tenlastegelegde feiten. Ongeveer de helft van die zaken wordt met een technisch sepot ('onvoldoende wettig bewijs') afgedaan. Circa eenderde krijgt een dagvaarding uitgereikt, die in ongeveer een kwart van de gevallen alsnog eindigt in een volledige vrijspraak. Verdachten die een gedeeltelijk bekende verklaring bij de politie aflegden (23%) worden veel vaker gedagvaard (68%) en ook vaker veroordeeld. Ongeveer een vijfde van degenen die aanvankelijk niet of slechts gedeeltelijk bekenden, besluit ter zitting alsnog alle tenlastegelegde feiten volledig te bekennen. Bij verdachten die alle tenlastegelegde feiten bij de politie hebben bekend (55%), wordt verhoudingsgewijs vaak getransigeerd. Wordt de zaak voor de rechtbank gebracht dan volgt in vrijwel alle gevallen een veroordeling. Slechts 3% van de volledig bekende verdachten besluit ter zitting alsnog een of meerdere feiten te gaan *ontkennen*.

Deze cijfers schetsen de achtergrond waartegen de cijfers uit dit onderzoek over bekennen en ontkennen kunnen worden gezien.

4.3.2 *De proceshouding in de onderhavige steekproef*

Uit het strafdossieronderzoek blijkt dat 20,7% van de verdachten bij de politie een volledig bekende verklaring aflegt, 43,7% bekent gedeeltelijk en 27,6% ontkent alles. Bij 8% van de verdachten is dit bij de helft of meer van de tenlastegelegde feiten 'onbekend' of de verdachte legt geen enkele verklaring af. Zie tabel 4.3 voor een overzicht.

---

³¹

De cijfers hebben betrekking op zaken uit het Wetboek van Strafrecht inclusief de Opiumwet.

Tabel 4.3 *Proceshouding van de verdachten tijdens de politieverhoren*

	Aantal	Percentage
Verdachte bekent alle tenlastegelegde ^a feiten	36	20,7
Verdachte bekent een gedeelte van de tenlastegelegde ^a feiten of bekent ten minste een deel daarvan gedeeltelijk	76	43,7
Verdachte ontkent alle tenlastegelegde ^a feiten	48	27,6
Onduidelijk bij de helft of meer van de tenlastegelegde ^a feiten (inclusief zwijgen)	14	8,0
	174	100

a Dat is inclusief ter berechting gevoegde zaken en exclusief ter zitting en ad informandum gevoegde zaken.

In vergelijking met de landelijke cijfers uit de eerder genoemde studie wordt er in de zaken uit het onderhavige onderzoek weinig bekend. Het mag kenmerkend worden genoemd voor het type zaak dat hier wordt bestudeerd. In de eerste plaats gaat het bij een groot deel van de zaken om kapitale delicten waarbij er veel op het spel staat. Veel verdachten proberen de scherpe kanten van de tenlastelegging af te slijpen door slechts gedeeltelijk te bekennen. De politie is meestal geneigd om de zwaarste variant van het delict in het proces verbaal op te nemen. Een officier van justitie legt in zulke gevallen nogal eens die 'zware variant' primair ten laste en de 'lichtere variant' subsidiair. Bij 'geweldgebruik met dodelijke afloop' bijvoorbeeld wordt moord nogal eens primair ten laste gelegd, en doodslag subsidiair. Verdachten zullen een verdenking van moord niet snel zomaar bekennen en de mening zijn toegedaan dat ter terechtzitting maar moet blijken wat de waarheid is. Zedenzaken worden eveneens zelden volledig bekend. Vaak geeft de verdachte wel toe dat er seks heeft plaatsgehad, maar wordt het onvrijwillige karakter ervan ontkend. Het delict 'inbraak' ten slotte kent ook verhoudingsgewijs veel (gedeeltelijke) ontkenningen. Nogal eens worden er veel feiten tegelijkertijd tenlastegelegd bij inbraakzaken, waarbij het voorkomt dat de verdachte een deel van die feiten ontkent, of zegt zich daarvan niets meer te kunnen herinneren, terwijl hij de rest wel bekent. Verschillen tussen inbraakzaken en de kapitale delicten worden eigenlijk niet gevonden, met dat verschil dat inbraakzaken iets vaker volledig worden ontkend ten opzichte van de kapitale delicten die verhoudingsgewijs wat vaker gedeeltelijk worden bekend. De verschillen zijn statistisch niet significant (Pearson $\chi^2 = 2,59$, $df=3$, n.s.). Zie tabel 4.4.

Tabel 4.4 *Proceshouding in relatie tot soort zaak, n=174*

	Bekent volledig	Bekent onvolledig	Ontkent volledig	Onduidelijk of geen verklaring	Totaal
Inbraken	27	49	36	11	123
	22,0%	39,8%	29,3%	8,9%	100,0%
High profile zaken	9	27	12	3	51
	17,6%	52,9%	23,5%	5,9%	100,0%
Totaal	36	76	48	14	174
	20,7%	43,7%	27,6%	8,0%	100,0%

Uit tabel 4.1 bleek dat de verdeling van zaken waarbij wel en geen DNA-onderzoek werd toegepast in onze steekproef optimaal is. In ongeveer de helft van de kapitale delicten is een DNA-onderzoek gedaan, evenals in ongeveer de helft van de inbraakzaken. We bekijken de proceshouding in zaken waarin wel DNA-onderzoek is gedaan ten opzichte van zaken waarin dat niet is gebeurd. De resultaten staan vermeld in tabel 4.5.

Tabel 4.5 Proceshouding van verdachten per soort zaak en het voorkomen van een DNA-onderzoek daarin, n=174

	Bekent volledig	Bekent onvolledig	Ontkent volledig	Onduidelijk of geen verklaring	Totaal
<i>High profile</i> , wel DNA-onderzoek	4 12,9%	16 51,6%	10 32,3%	1 3,2%	31 100,0%
<i>High profile</i> , geen DNA-onderzoek	5 25,0%	11 55,0%	2 10,0%	2 10,0%	20 100,0%
Inbraak, wel DNA-onderzoek	8 13,6%	27 45,8%	18 30,5%	6 10,2%	59 100,0%
Inbraak, geen DNA-onderzoek	19 29,7%	22 34,4%	18 28,1%	5 7,8%	64 100,0%
	36 20,7%	76 43,7%	48 27,6%	14 8,0%	174 100%

De resultaten in tabel 4.5 laten zien dat er meer, of gemakkelijker, lijkt³² te worden bekend in zaken waarin *geen* DNA-onderzoek wordt uitgevoerd dan in zaken waarin dat wel het geval is, zowel bij kapitale delicten als bij inbraken. Mogelijk wordt vaker een DNA-onderzoek geïnitieerd als er (nog) geen bekende verdachte is. Het is van belang zich te realiseren dat de tabel slechts de samenhang toont tussen DNA-onderzoek en proceshouding, en niets zegt over een oorzakelijk verband daartussen.

De vraag ligt voor wat het effect is op de proceshouding van verdachten, als zij worden geconfronteerd met belastend (of ontlastend) bewijs uit DNA-onderzoek. Voordat we op die vraag een antwoord kunnen formuleren, dienen we eerst stil te staan bij de vraag wat als belastend en wat als ontlastend bewijs mag gelden.

4.3.3 *Wat is belastend en wat is ontlastend bewijs?*

De vraag of verdachten hun proceshouding *wijzigen* na confrontatie met belastend of ontlastend bewijs kan alleen goed worden beantwoord als precies duidelijk is wat als belastend en wat als ontlastend mag gelden. Bij DNA-onderzoek kunnen relaties worden gelegd tussen sporen onderling en tussen sporen en referentiemonsters. Deze relaties zeggen op zichzelf weinig. De wetenschap dat spoor A matcht met referentiemonster Y krijgt pas betekenis bij de interpretatie daarvan in het licht van het totale sporenbeeld, de eventuele overige matches, of juist het ontbreken daarvan, het eventuele overige bewijs en de diverse afgegeven verklaringen. Over het algemeen geldt een DNA-onderzoeksresultaat als belastend als er sprake is van een *da-*

³²

Het gevonden verschil is statistisch niet significant.

derspoor dat matcht met het referentiemonster van een verdachte. Maar wat is een *daderspoor*? Daarvoor zijn geen regels te geven. Het is afhankelijk van de vraag of het *waarschijnlijk* is dat het spoor op de veronderstelde wijze op de plaats delict of het stuk van overtuiging terecht is gekomen. Spermasporen gelden over het algemeen als overtuigende *dadersporen*. Het is uitermate onwaarschijnlijk dat het spoor er op een andere manier dan door toedoen van de verdachte is gekomen (zie tekst-kader). Dat ligt heel anders bij peuken, haren, kledingstukken, e.d. Er bestaat de hardnekkige *mare* dat criminelen op een plaats delict soms valse sporen verspreiden, zoals peuken en haren, en heel erg opletten geen sporen van zichzelf achter te laten. De beantwoording van de vraag of het *waarschijnlijk* is dat het spoor op de veronderstelde wijze op de plaats delict of het stuk van overtuiging terecht is gekomen, is mede afhankelijk van *de waarschijnlijkheid dat zulk soort sporen op die wijze worden achtergelaten*. Daarover is nauwelijks objectieve kennis beschikbaar.

Feit en fictie

Soms komen verdachten met 'boerenslimheid' nog een heel eind bij het inpassen van feiten uit DNA-onderzoek in hun verhaal. Soms ook niet. Zo werd er bij het strafdossieronderzoek een zaak aangetroffen van een man die via internet contact had gezocht met een jonge vrouw. Tijdens chats via internet zou het gesprek meerdere malen zijn gegaan over seksuele dominantie en onderwerping en ook zouden fantasieën over verkrachting zijn uitgewisseld. Uiteindelijk verleidt de man de vrouw om met hem af te spreken op een afgelegen plek. Er vinden seksuele handelingen plaats tegen de zin van de vrouw en zij doet daarvan aangifte. In het DNA-onderzoek wordt vastgesteld dat er spermavlekken op de kraag van de kleding van het slachtoffer waren gekomen die DNA-materiaal van de man bevatten. De man verklaarde dat de 'verkrachting' in overleg met het slachtoffer in scène was gezet. Het sperma had hij, om het 'echt' te doen lijken, van huis meegebracht in een plastic zakje om het ter plekke op de jas van de vrouw uit te kunnen storten, hetgeen hij ook had gedaan. De rechtbank achtte de verklaring van de man echter ongeloofwaardig en veroordeelde hem tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van 98 dagen met drie maanden voorwaardelijk. De man ging niet in hoger beroep.

De resultaten van DNA-onderzoek worden meestal gebruikt om de verklaring van de verdachte, of om het beeld dat de rechercheur of officier van justitie zich van het gepleegde feit heeft gevormd, te toetsen of te staven. De centrale vraag daarbij is of de geconstateerde match past in het beeld en de verklaringen die zijn afgelegd, en zo niet of de verdachte een alternatieve verklaring kan afleggen die, gegeven het onderzoeksresultaat, aannemelijk is. Een onderzoeksresultaat geldt dan als belastend als de verdachte 'wat heeft uit te leggen'.

Afwezigheid van sporenmateriaal dat matcht met dat van een verdachte *kan* als ontlastend bewijs gelden, maar zeker is dat allerminst. Het hangt af van de wijze waarop de plaats delict is bemonsterd en de wijze waarop het DNA-onderzoek is uitgevoerd. Het hangt ook af van de kwaliteit van de aangetroffen sporen en van de verklaringen die de verdachte zelf geeft. Over het algemeen kan gesteld worden dat het moeilijker

is om te bepalen of bepaalde resultaten als ontlastend moeten gelden dan om vast te stellen dat zij belastend zijn. In elk geval geldt dat een goede interpretatie van de resultaten van het forensisch-technisch onderzoek alleen mogelijk is in combinatie met de bevindingen uit het tactische recherchewerk.

In dat licht is het voor dit onderzoek natuurlijk moeilijk geweest om te bepalen wat als belastend en wat als ontlastend bewijs moest gelden. Vooral de keuze tussen 'ontlastend bewijs' en 'geen relevante resultaten' is een lastige. Juist omdat het zich niet laat operationaliseren (de uiteindelijke keuze is aan de rechter), kunnen we alleen maar zeggen dat 'zo goed mogelijk' is geprobeerd om daarover, gelet op de gehele context waarbinnen de match, of juist het ontbreken daarvan, een rol speelde, een oordeel te vellen.

Soms wordt een strikt onderscheid gemaakt tussen DNA-bewijs voor de opsporing en voor de bewijsvoering. Zoals al eerder even vermeld, wordt in dit rapport dat onderscheid niet strikt aangehouden. In de eerste plaats omdat het fenomeen 'hitzaak' in 2004 nog betrekkelijk weinig voorkwam. In hoofdstuk drie hebben we gezien dat de ingestuurde referentiemonsters van de verdachten in de 99 onderzochte strafzaken in 7% van de gevallen leidden tot een indicatie voor het *mogelijk* oplossen van een *andere* zaak. In die gevallen kunnen we duidelijk spreken van een puur opsporingsresultaat uit het DNA-onderzoek, maar het vertegenwoordigt een klein aandeel. In de tweede plaats laten we het strikte onderscheid los omdat het onderscheid minder strikt te handhaven is, dan op het eerste gezicht misschien lijkt. Een opsporingsindicatie uit DNA-onderzoek op een incriminerend spoor geldt vrijwel altijd onmiddellijk ook als bewijsmiddel. Als er geen relatie met het gepleegde feit kan worden gelegd is de opsporing immers waardeloos. De constatering dat spoor A van persoon Y op SVO α terecht is gekomen heeft opsporingstechnisch alleen waarde als ook kan worden aangetoond dat het feit dat dat spoor daar gekomen is in directe relatie staat tot het delict (zie ook De Poot & Kruisbergen, 2006; Broeders, 2003).

4.3.4 Voorkomen van belastend en ontlastend bewijs

Er bestaan natuurlijk veel en grote verschillen tussen *high profile*-zaken en de *High Volume Crime*-zaken. Men kan zich voorstellen dat deze verschillen zich ook doen gelden in de resultaten van DNA-onderzoek en in de interpretatie daarvan.

Tabel 4.6 Soorten bewijs uit de resultaten van DNA-onderzoek bij *high profile* zaken en *high volume crime* (inbraken)

	High profile zaken		HVC (inbraken)	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Belastend	8	25,8%	31	52,5%
Ontlastend	5	16,1%	8	13,6%
Belastend & ontlastend	1	3,2%	2	3,4%
Belastend/ontlastend onduidelijk	1	3,2%	1	1,7%
Uitslag niet relevant	7	22,6%	9	15,3%
Geen gegevens	9	29,0%	8	13,6%
Totaal	31	100%	59	100%

We zien in tabel 4.6 dat er bij *high profile* zaken aanzienlijk vaker geen gegevens beschikbaar zijn over de uitkomsten van het DNA-onderzoek dan bij inbraakzaken en ook dat er bij dit type zaken veel minder vaak belastend bewijs wordt gevonden dan bij inbraakzaken, een verschil dat blijft bestaan ook als we alleen de zaken bekijken waarbij wel gegevens voorhanden zijn. Een verklaring daarvoor is dat de bewijsvoering bij *high profile* zaken vaak gecompliceerder is dan bij inbraakzaken. Wordt er een daderspoor van een verdachte gevonden in een huis waarin is ingebroken, bijvoorbeeld een bloedspoor op een ingeslagen ruitje, dan is de zaak, forensisch-technisch gesproken, al gauw rond. Bij *high profile* zaken ligt dit veel genuanceerder, al was het maar omdat de delictcategorie veel gedifferentieerder is dan alleen betrekking hebbend op inbraken. Verder wordt er bij kapitale delicten verhoudingsgewijs veel vaker naar het middel van biologisch sporenonderzoek gegrepen voor opsporing of bewijsvoering dan bij inbraken (zie tabel 2.3), mogelijk ook bij sporenmateriaal van twijfelachtige herkomst of kwaliteit.

4.3.5 Belastend en ontlastend bewijs in relatie tot de proceshouding

In de dossiers is gezocht naar informatie over *veranderingen* in de verklaringen die de verdachte heeft afgelegd voor en nadat hij door de politie of tijdens de zitting is geconfronteerd met resultaten uit het DNA-onderzoek.

Tabel 4.7 *Proceshouding van de verdachte na eventuele confrontatie met resultaten uit DNA-onderzoek, n=90*

	Aantal	Percentage
Verdachte is meer gaan bekennen	5	5,6
Verdachte wijzigt verklaring	1	1,1
Verdachte handhaaft verklaring ^a	31	34,4
Verdachte heeft niets verklaard	1	1,1
Verdachte, waarvan ref. monster is afgenomen, is niet met de resultaten geconfronteerd	37	41,1
Verdachte is niet met de resultaten geconfronteerd, ref. monster niet afgenomen of daarover geen informatie beschikbaar	12	13,3
Geen gegevens over proceshouding	3	3,3
Totaal	90	100

a Hieronder valt ook de directe confrontatie van de verdachte met de (opsporings)resultaten nog voordat deze een verklaring heeft kunnen afleggen.

Uit tabel 4.7 blijkt in de eerste plaats dat in ruim de helft van de zaken (41,1%+13,3%=54,4%) waarbij er *wel* DNA-onderzoek is uitgevoerd, de resultaten daarvan *niet* zijn voorgelegd aan de verdachte, althans er zijn daarvoor geen aanwijzingen in het proces verbaal of in de overige stukken uit het strafdossier gevonden. Waar er wel confrontatie heeft plaatsgevonden, lijkt het effect daarvan gering. De meeste verdachten handhaven hun (overwegend ontkennende, of slechts gedeeltelijk bekennde) verklaring. Slechts vijf verdachten (allen verdacht van inbraak) zijn meer gaan bekennen na confrontatie met bewijs uit DNA-onderzoek.

In tabel 4.8 is weergegeven wat het gevolg is geweest van het voorleggen van belastend dan wel ontlastend bewijs aan de verdachte op diens proceshouding. Op de 28 verdachten die daadwerkelijk zijn geconfronteerd met alleen *belastend* bewijs uit het DNA-onderzoek vertegenwoordigen degenen die meer zijn gaan bekennen een kleine 18%. De resultaten indiceren een grotere bereidheid tot bekennen na confrontatie met belastend bewijs bij inbraakzaken dan bij kapitale delicten.

Tabel 4.8 Proceshouding verdachten in relatie tot uitkomsten DNA-onderzoek, n=87^a

	Meer gaan bekennen	Verklaring gewijzigd	Verklaring gehandhaafd	Niets verklaard	Confrontatie met resultaten niet aantoonbaar	Totaal
Belastend bewijs tav verdachte	5	1	21	1	11	39
Ontlastend bewijs tav verdachte	0	0	5	0	7	12
Ontlastend en belastend bewijs	0	0	2	0	1	3
Belastend/ontlastend onduidelijk	0	0	1	0	1	2
Geen relevante resultaten	0	0	2	0	13	15
Geen resultaten in dossier aangetroffen	0	0	0	0	16	16
Totaal	5	1	31	1	49	87

^aVan drie zaken waarbij wel confrontatie heeft plaatsgevonden, werden geen gegevens over de proceshouding gevonden.

Tabel 4.8 laat zien dat er elf zaken zijn met alleen belastend bewijs uit het DNA-onderzoek dat niet (althans niet aantoonbaar) aan de verdachte is voorgelegd. Dit roept de vraag op waarom dat mogelijk niet is gebeurd. Negen van deze elf verdachten blijken bekende of gedeeltelijk bekende verklaringen te hebben afgelegd. Twee van de elf verdachten ontkenden volledig. Een van deze twee zaken is geseponeerd, de andere betrof een veroordeling bij verstek.

De enigszins teleurstellende conclusie wellicht, die uit deze resultaten getrokken moet worden, is dat de vraag of het doen van DNA-onderzoek invloed heeft op de proceshouding van de verdachte eigenlijk niet goed, althans niet op echt bevredigende wijze, te beantwoorden is. In de eerste plaats omdat de proceshouding zo lastig te operationaliseren en te kwantificeren is en ook de interpretatie van de resultaten uit het DNA-onderzoek (wat is nu precies belastend en wat ontlastend) vaak niet eenduidig is. Er zijn veel gradaties van bekennen en ontkennen, net zoals als er veel gradaties zijn van wat belastend of ontlastend moet worden gezien. De vraag is ook moeilijk te beantwoorden doordat het wel eens zo zou kunnen zijn dat DNA-onderzoek juist wordt ingezet (en doorgezet) omdat de verdachte ontkent. Uit de resultaten blijkt dat het geregeld voorkomt dat er wel DNA-onderzoek wordt gedaan, maar dat het verder helemaal geen rol krijgt in het strafproces. In 12 van de 42 onderzochte zaken waarin er belastend bewijs ten aanzien van de verdachte werd ge-

vonden, is geen enkele aanwijzing aangetroffen, niet in het proces verbaal, niet in het vonnis of het verslag van de zitting, of in enig ander stuk uit het strafdossier, voor een confrontatie van dat belastend bewijs met de verdachte. Het DNA-onderzoek lijkt nogal eens vooral te dienen als *aanvullend* bewijs, dat in veel gevallen helemaal geen grote, althans doorslaggevende, rol in het proces speelt. In de derde plaats is de proceshouding van de verdachte de resultante van een keur aan afwegingen die de verdachte maakt op het moment dat hij wordt verhoord. Alleen een dader heeft weet van de *mogelijkheid* dat er DNA-sporen van hem gevonden zouden kunnen zijn op de plaats delict en hij kan dat meewegen in zijn besluit om te bekennen, nog voordat er enig DNA-onderzoek is verricht. In een enkel geval wordt de verdachte tijdens de politieverhoren *meteen* geconfronteerd met belastend bewijs uit DNA-onderzoek, nog voordat hij iets heeft kunnen verklaren. Ook daardoor is het vaak moeilijk of niet te zeggen wat precies de invloed is van het belastend bewijs uit het DNA-onderzoek op de proceshouding, of op welk moment die zijn eventuele invloed doet gelden. In het volgende hoofdstuk, waarin vraaggesprekken met officieren van justitie en rechters-commissarissen worden beschreven, gaan we dieper op deze kwestie in.

4.4 De rol van het DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter zitting

Aan de hand van de strafdossiers is bepaald, of beter gezegd, is geprobeerd te bepalen, of het DNA-onderzoek doorslaggevend is geweest bij de beslissing van het Openbaar Ministerie om te vervolgen of niet. Die beslissing kan uiteraard zowel ten positieve als ten negatieve uitpakken voor de verdachte. Dat wil zeggen dat er bij belastend bewijs kan worden besloten om te vervolgen, maar ook dat er bij ontlastend bewijs kan worden besloten om van vervolging af te zien en de zaak te seponeren. De werkelijke afwegingen van de officieren van justitie die de beslissingen hebben genomen zijn natuurlijk niet te achterhalen. Daarom zijn enkele, vrij eenvoudige, criteria geformuleerd die moeten bepalen of we moeten spreken van 'doorslaggevend' of niet.

De criteria om te bepalen of het DNA-onderzoek doorslaggevend is geweest, zijn de aan- of afwezigheid van andere bewijsmiddelen, een ontkennde of bekennde verklaring van de verdachte, en de hoeveelheid feiten uit de zaak waarop het DNA-onderzoek betrekking heeft. Het kan voorkomen dat uitgevoerd DNA-onderzoek betrekking heeft op slechts een deel van de tenlastegelegde feiten. In dat geval zal het DNA-onderzoek niet doorslaggevend zijn geweest bij de beslissing om te vervolgen of niet, hooguit om te vervolgen voor enkele feiten daaruit. Aanwezigheid van ander bewijs en bekennde verdachten zijn eveneens indicatoren dat het DNA-onderzoek niet doorslaggevend is geweest.

Het blijkt dat het DNA-onderzoek in circa een vijfde van de zaken duidelijk doorslaggevend is geweest bij de beslissing om te vervolgen of niet. In ruim de helft is dit niet het geval geweest (er leken voldoende andere bewijsmiddelen voorhanden of het

DNA-onderzoek had betrekking op slechts een deel van de feiten) en bij een kwart van de zaken bleek daarover geen uitsluitsel te geven.

Een DNA-onderzoek lijkt bij de veroordeling een grotere rol te spelen dan bij de beslissing om te vervolgen of niet. In ruim een derde van de zaken leek belastend bewijs uit DNA-onderzoek de doorslag te hebben gegeven bij de bepaling van de schuldvraag en de veroordeling (of de vrijspraak). Nogal eens benoemt de rechtbank het belastende of ontlastende bewijs uit het DNA-onderzoek nadrukkelijk in zijn vonnis, maar het komt ook voor dat het DNA-onderzoek geen grote rol lijkt te hebben gespeeld bij de beslissing. Veroordelingen zonder belastend bewijs uit uitgevoerd DNA-onderzoek komen (uiteraard) voor, maar ook veroordelingen *ondanks ontlastend bewijs* uit DNA-onderzoek³³. Bij circa een vijfde van de zaken is niet uit te maken wat de rol van het DNA-onderzoek bij de veroordeling is geweest en bij ongeveer de helft lijkt het geen rol van doorslaggevende betekenis te hebben gehad, meestal vanwege voldoende ander wettig en overtuigend bewijs, zoals camerabeelden, getuigenverklaringen en dergelijke.

In geen van de onderzochte zaken is gebleken dat er een deskundige van het NFI ter zitting is verschenen om toelichting te verschaffen op de resultaten van het DNA-onderzoek. Het NFI hield in 2004 zelf geen administratie bij van het aantal maal dat er een deskundige ter zitting moet verschijnen. Het zou (in 2004) 'met enige regelmaat' zijn voorgekomen, maar het gaat niet om meer dan enkele tientallen keren per jaar.

In geen van de onderzochte zaken zijn aanwijzingen gevonden dat er contra-expertise is aangevraagd. Het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum, dat voorlopig nog als enig geaccrediteerd instituut gerechtigd is om deze contra-expertise, althans in Nederland, uit te voeren, meldt dat er in 2004 'minimaal zes contra-zaken zijn aangevraagd'. Men maakt daarbij de aantekening dat het gaat om een onderschatting, omdat niet altijd duidelijk is of de aanvraag een contra-onderzoek betreft of niet.

4.5 DNA-onderzoek en de trechter van het strafproces

Uit tabel 4.8 is af te leiden dat er in 59% van de onderzochte zaken uit het DNA-onderzoek belastend bewijs ten aanzien van de verdachte naar voren is gekomen.³⁴ Bij 21% van de zaken leek het te gaan om ontlastend bewijs. Bij nog eens 21% van de zaken bleek het DNA-onderzoek uitsluitend niet-relevante resultaten op te leveren

³³ Dit maakt duidelijk dat DNA-onderzoek niet 'zaligmakend' is bij het rond krijgen van de bewijslast. De criminalistische en probabilistische waarde van het bewijs spelen mee, alsook de mate waarin het ontlastende bewijs de overtuigende waarde van de overige bewijsmiddelen vermindert.

³⁴ Aantal belastend (39) plus aantal belastend en ontlastend (3) gedeeld door totaal aantal zaken (87) minus aantal waarvan geen enkel resultaat in het dossier werd aangetroffen (16) = $42/71=59,2$.

en bij 3% was het onduidelijk of de resultaten nu als belastend of als ontlastend moesten worden aangemerkt³⁵.

Tabel 4.9 Beslissing van de officier van justitie in relatie tot (de resultaten van) de uitvoering van een DNA-onderzoek

	Technisch sepot	Voegen	Transactie (incl. taakstraf OM)	Dagvaarding	Totaal
Geen DNA-onderzoek verricht	3	0	6	75	84
	3,6%	0,0%	7,2%	89,3%	100,0%
DNA-onderzoek leverde belastend bewijs	2	1	0	36	39
DNA-onderzoek leverde ontlastend bewijs	5,1%	2,6%	0,0%	92,3%	100,0%
DNA-onderzoek leverde belastend en ontlastend bewijs	4	0	1	8	13
Bewijs uit DNA-onderzoek niet ondubbelzinnig	30,8%	0,0%	7,7%	61,5%	100,0%
Uitslag DNA-onderzoek irrelevant	0	0	0	3	3
Geen gegevens over resultaat DNA-onderzoek	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Totaal	4	0	0	12	16
	25,0%	0,0%	0,0%	75,0%	100,0%
Totaal	2	0	0	15	17
	11,8%	0,0%	0,0%	88,2%	100,0%
Totaal	15	1	7	151	174
	8,6%	0,6%	4,0%	86,8%	100,0%

In tabel 4.9 is de beslissing van de officier van justitie afgezet tegen het al of niet plaatsvinden van een DNA-onderzoek en het type resultaten daarvan. In veruit de meeste gevallen luidt de beslissing 'dagvaarden'. Toch zien we bij ontlastend bewijs uit DNA-onderzoek duidelijk meer septs dan in de overige situaties. Opmerkelijk is dat er bij belastend bewijs uit het DNA-onderzoek ook septs kunnen volgen. Het illustreert dat er altijd sprake moet zijn van meerdere elkaar ondersteunende bewijsmiddelen.

Het aantal zaken bij andere beslissingen dan 'dagvaarden' is te gering om het op te splitsen in *high profile*- en inbraakzaken, maar voor alleen de beslissing 'dagvaarden' is dat wel mogelijk.

³⁵

De percentages tellen op tot boven de honderd, omdat er uit een onderzoek zowel belastend als ontlastend bewijs naar voren kan komen. Er is gepercenteerd op het aantal zaken waarbij daadwerkelijk resultaten van het DNA-onderzoek in het strafdossier zijn aangetroffen, ofwel n=71.

Tabel 4.10 Voorkomen van de beslissing tot dagvaarden bij vier typen zaken, n=174

	Aantal	Percentage	Totaal aantal
High profile, wel DNA-onderzoek	23	74,2%	31
High profile, geen DNA-onderzoek	19	95,0%	20
Inbraak, wel DNA-onderzoek	53	89,8%	59
Inbraak, geen DNA-onderzoek	56	87,5%	64
Totaal	151	86,8%	174

We zien nu (tabel 4.10) dat er geen verschil in percentage gedagvaarde verdachten is bij inbraakzaken tussen die waarbij wel DNA-onderzoek is gedaan en die waarbij dat niet is gedaan, terwijl dat verschil er bij *high profile* zaken wel is. Het verschil tussen *high profile* zaken en inbraken kan worden verklaard door het feit dat er bij *high profile* zaken minder vaak belastend bewijs uit het DNA-onderzoek naar voren komt dan bij inbraakzaken, terwijl er ook nog eens vaker ontlastend bewijs in gevonden wordt (vergelijk tabel 4.7).

Van de 151 dagvaardingen is onderzocht hoe vaak die leiden tot veroordelingen. In één geval kon het vonnis niet worden achterhaald. Van de overige 150 zaken zijn er in totaal elf (7,3%) geëindigd in een vrijspraak. Van de 76 gedagvaarde verdachten in wiens zaak DNA-onderzoek is verricht, zijn er 74 veroordeeld en twee vrijgesproken (2,6%)³⁶. Slechts tien veroordeelden zijn in hoger beroep gegaan; in twee gevallen deed de officier van justitie dat ook. Daarmee komt het percentage hoger beroepen in deze categorie op 13,2%. Van de 75 gedagvaarde verdachten in wiens zaak *geen* DNA-onderzoek werd verricht, werden er negen vrijgesproken (12,0%). Bij één van die negen ging de officier van justitie in beroep. Van de 66 veroordeelden tekenden er acht hoger beroep aan, waarmee het percentage hoger beroepen in deze categorie uitkomt op 12,1%.

Hiermee lijkt het percentage hoger beroepen niet afhankelijk te zijn van het feit of er een DNA-onderzoek is uitgevoerd of niet, maar deze schijn bedriegt. DNA-onderzoek bij *high profile* zaken gaat gepaard met een verhoudingsgewijs *hoog* percentage hoger beroepen, terwijl DNA-onderzoek bij inbraken juist een relatief *laag* aantal hoger beroepen laat zien (zie tabel 4.11).

³⁶

Beide vrijspraken bevinden zich in de categorie 'High profile, wel DNA-onderzoek'. Het percentage vrijspraken binnen deze soort zaken ligt op 8,7% (n=23).

Tabel 4.11 Voorkomen van hoger beroep bij vier categorieën van zaken, n=151

	Aantal	Percentage	Totaal aantal veroordeelden
<i>High profile</i> , wel DNA-onderzoek	7	30,4%	23
<i>High profile</i> , geen DNA-onderzoek	3	15,8%	19
Inbraak, wel DNA-onderzoek	3	5,7%	53
Inbraak, geen DNA-onderzoek	6	10,7%	56
Totaal	19	12,6%	151

Deze onderzoeksresultaten moeten met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd; de aantallen zaken zijn natuurlijk klein en de resultaten (mede) om die reden niet statistisch significant³⁷. Onbekend is bovendien *waarom* de veroordeelden in hoger beroep gaan: is het omdat zij de waarheidsvinding die ter terechtzitting heeft plaatsgehad willen betwisten of gaat het hen om de hoogte van de opgelegde straf, of om beide?

Het is in dat verband van belang om te vermelden dat er bij de onderzochte zaken waarin DNA-onderzoek werd toegepast vaker een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf werd opgelegd dan bij zaken waarin geen DNA-onderzoek werd uitgevoerd. We zien dat verschil zowel bij *high profile* zaken als bij inbraken³⁸. Ook zij opgemerkt dat de onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen bij *high profile*-zaken aanzienlijk hoger lagen dan bij inbraken, waarbij de vrijheidsstraffen in *high profile*-zaken met DNA-onderzoek ook nog eens een zeer grote standaarddeviatie te zien gaven³⁹. Uit onderzoek van Dijksterhuis et al. (2003) bleek dat het percentage hoger beroepen sterk toeneemt naarmate de opgelegde straf hoger is. Het aantal hoger beroepen ligt gemiddeld op 9,7% voor misdrijfzaken die in eerste aanleg zijn afgedaan (peiljaar 2001). Voor zaken waarin een onvoorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd van 6 tot en met 24 maanden geldt echter al een gemiddelde van circa 20% hoger beroepen (zie Dijksterhuis et al, 2003, p. 32). Het is dus mogelijk dat het frequentere appèl bij kapitale delicten eerder gericht was op de hoogte van de straf dan op de bewijsvoering, maar stilliger dan deze voorzichtige nuance kunnen we daarover niet zijn.

In slechts één van de negentien hoger-beroepszaken kon worden aangetoond dat de veroordeelde in cassatie was gegaan bij de Hoge Raad. Daarbij moet worden opge-

³⁷ *High profile*: Pearson $\chi^2 = 1,23$, $df=1$, n.s.; Inbraken: Pearson $\chi^2 = 0,92$, $df=1$, n.s.

³⁸ Zaken met één of meer *high profile* delicten waarin DNA-onderzoek werd uitgevoerd eindigden in 87% van de gevallen in een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf in eerste aanleg. Bij *high profile* zaken zonder DNA-onderzoek ging het om 63%. Bij inbraken met DNA-onderzoek geldt een percentage van 94% en bij inbraken zonder DNA-onderzoek 59%.

³⁹ De gemiddelde duur in dagen van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf voor *high profile* zaken met DNA-onderzoek bedroeg 1399 dagen (standaarddeviatie 1587). Bij *high profile* zaken zonder DNA-onderzoek ging het om 449 dagen (stddev 428). Voor inbraken met en zonder DNA-onderzoek gelden respectievelijk gemiddelden van 340 dagen (stddev 335) en 279 dagen (stddev 368).

merkt dat er ook maar vier arresten in de strafdossiers werden aangetroffen. Mogelijk liepen sommige van de ingestelde beroepen nog.

4.6 Vergelijking van de resultaten met de nulmeting

4.6.1 *Bekennen en ontkennen*

De onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht maken geen onderscheid in gradaties van bekende verklaringen. Volgens hun definitie kan een zaak worden bekend of niet. De onderzoekers constateren dat 17% van de 96 onderzochte zaken waarin DNA-onderzoek is toegepast (volledig) is bekend door de verdachte. Bij 15% is dit 'onbekend' en bij 11% 'niet van toepassing', waarmee mogelijk het niet afleggen van een verklaring wordt bedoeld. De overige 57% ontkent. Acht van de zestien afgelegde volledige bekentenissen zou zijn gedaan vóór de start van een DNA-onderzoek, vier erna, en van de overige vier is dit onbekend.

In het onderhavige onderzoek wordt een vergelijkbaar percentage volledige bekentenissen gevonden bij zaken waarbij DNA-onderzoek is gestart, namelijk 15%. Of het DNA-onderzoek invloed heeft gehad op de afgelegde bekentenis is volgens de onderzoekers van het Seminarium niet te zeggen. Uit het onderhavige onderzoek blijkt dat ongeveer een vijfde van de (gedeeltelijk) ontkennende verdachten *meer* is gaan bekennen na geconfronteerd te zijn geweest met belastend bewijs uit het DNA-onderzoek. Het 'meer bekennen' moet overigens geheel worden toegeschreven aan hen die werden verdacht van het plegen van een of meerdere inbraken.

4.6.2 *Rol DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter zitting*

In de nulmeting is geen kwantitatieve informatie te vinden over de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter zitting. In het onderhavige onderzoek hebben we geprobeerd daaraan wel een kwantificering te geven. Het blijkt dat in circa een vijfde van de zaken waarbij DNA-onderzoek is uitgevoerd, de resultaten van dit onderzoek de doorslag *lijken* te hebben gegeven bij de beslissing om te vervolgen of niet. Bij ruim een derde van de DNA-onderzoekszaken lijkt het DNA-onderzoek van doorslaggevend betekenis te zijn geweest bij de bepaling van de schuldvraag. Deze cijfers moeten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Deskundigen van het NFI ter zitting zijn in de nulmeting even zeldzaam als in het onderhavige onderzoek, zij het dat er in één van de onderzochte zaken uit de nulmeting daadwerkelijk een DNA-deskundige van het NFI ter zitting is verschenen en in het onderhavige onderzoek niet. Navraag door de onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht leerde dat er in 1999 elf maal een deskundige werd opgeroepen, waar dat aantal in de eerste helft van 2002 zou zijn gestegen tot 24. Het NFI houdt er geen officiële registratie van bij, maar er zijn geen aanwijzingen dat de frequentie van oproepen voor DNA-deskundigen ter zitting in absolute termen in 2004 significant

zou zijn toe- of afgenomen. In feite betekent dit dat er sprake is van een afname, aangezien het aantal zaken waarin DNA-onderzoek wordt toegepast sterk is toegenomen in de betreffende periode.

In tegenstelling tot het huidige onderzoek zijn er in de nulmeting drie gevallen van verzoeken tot contra-expertise in de steekproef aangetroffen. Dat is buitengewoon veel, gelet op het geringe aantal verzoeken om contra-expertise dat het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum jaarlijks binnenkrijgt. Mogelijk gaat het om een bijzondere toevalligheid.

In het onderhavige onderzoek zijn geen gevallen van aanvragen voor contra-expertise aangetroffen.

4.6.3 DNA-onderzoek en de trechter van het strafproces

De onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht onderzochten 155 zaken waarbij zij hadden aangetoond dat er DNA-onderzoek in verricht was. Uiteindelijk bleek het bij slechts 59 daarvan tot vervolging te zijn gekomen. Van deze 59 zijn er 57 op zitting gebracht, hetgeen leidde tot 14% vrijspraken. Er werden 49 verdachten veroordeeld in eerste aanleg. Van de 57 op zitting aangebrachte zaken werd in 41% van de gevallen hoger beroep aangetekend, hetgeen in circa de helft van de gevallen opnieuw leidde tot een veroordeling. Er is één vrijspraak bekend en voor het overige is het 'onbekend'. Bijna een kwart van de resterende dertien zaken werd bij de Hoge Raad aangebracht.

Er werd in de zaken die in de nulmeting zijn onderzocht duidelijk meer hoger beroep aangetekend dan in de zaken uit het onderhavige onderzoek. De categorie 'kapitale delicten met DNA-onderzoek' uit het onderhavige onderzoek (de categorie die het best vergelijkbaar is met de steekproef uit de nulmeting) scoort 'slechts' 30%.

Overigens wijken ook de andere gevonden percentages in de nulmeting, daar waar het gaat om het verloop van het strafproces, sterk af van wat in het onderhavige onderzoek wordt gevonden. Het percentage vrijspraken bijvoorbeeld is met 14% in de nulmeting uitzonderlijk hoog. In dit onderzoek wordt bij de categorie strafzaken waarbij DNA-onderzoek is uitgevoerd een percentage vrijspraken gevonden van 2,6% (bij kapitale delicten met DNA-onderzoek gaat het om 7,6%), duidelijk lager dan het percentage vrijspraken bij zaken waarin geen DNA-onderzoek werd gedaan.

Een vergelijking van de resultaten uit de nulmeting met die uit de onderhavige studie over de uitkomsten van het hoger beroep en cassatie is niet mogelijk, omdat er in beide onderzoeken van de hoger beroepen maar een beperkt aantal arresten kon worden gevonden. Daarbij zij opgemerkt dat de steekproef van zaken die bij het Hof zijn aangebracht, met 19 respectievelijk 24 zaken, in beide onderzoeken klein is. Hetzelfde geldt voor het voorkomen van cassatie.

5 De visie van vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht op de functie en de rol van DNA-onderzoek in het strafproces

5.1 Inleiding

In het voorgaande zijn, met de beantwoording van de eerste tien onderzoeksvragen, veel aspecten van het fenomeen 'DNA-onderzoek in het strafproces' aan de orde geweest. Deze aspecten laten zich groeperen tot vier thema's: (i) de procedure rondom start en afsluiting van DNA-onderzoek, (ii) de betekenis van (resultaten van) DNA-onderzoek, (iii) de invloed ervan op het strafproces en (iv) op de strafrecht-spraak in het algemeen.

In dit hoofdstuk zullen de bevindingen worden beschreven die het gevolg zijn geweest van gesprekken met officieren van justitie en rechters-commissarissen over de bovengenoemde thema's. De gesprekken hadden het karakter van een semi-gestructureerd interview, waarbij resultaten uit het kwantitatieve gedeelte van dit onderzoek als leidraad dienden. De respondenten zijn geworven met hulp van de begeleidingscommissie (voor wat betreft de officieren van justitie) en de Raad voor de rechtspraak (voor de rechters-commissarissen). Er is gesproken met vijf ervaren (forensisch) officieren uit de vier arrondissementen die behoren bij de geselecteerde politieregio's en één ander arrondissement. De vier geïnterviewde rechters-commissarissen zijn door de sectorvoorzitters van de rechtbanken behorend bij de arrondissementen aangewezen. Voorwaarde was dat zij in 2004 als rechter-commissaris functioneerden.

Ten aanzien van het eerste hier genoemde thema, over de procedure van de start, het verloop en de afronding van een DNA-onderzoek, zijn veel onderwerpen ter sprake gekomen, met name gericht op verklaringen voor situaties waarin het in de praktijk mis leek te zijn gegaan met de procedure. Uiteraard is ook de toepassing van het criterium 'in het belang van het onderzoek' in het kader van dit thema aan de orde geweest. Bij het tweede thema ging het vooral over de betekenis van belastend en ontlastend bewijs voor het strafproces, met name hoe resultaten van DNA-onderzoek zich verhouden tot andere bewijsmiddelen. Het derde thema belicht de invloed van DNA-onderzoek op het strafproces in enge zin. De vraag staat centraal of DNA-onderzoek bijdraagt aan een doelmatiger en efficiënter strafproces, en welke rol de verdachte daar zelf bij speelt, bijvoorbeeld door middel van zijn proceshouding.

Het vierde thema ten slotte is veeleer beschouwend van aard en wil de betekenis van de opkomst van het DNA-onderzoek in strafzaken op metaniveau beschrijven.

Uit de gesprekken met rechters-commissarissen bleek al snel dat zij na de invoering van de wet van november 2001 nog slechts een marginale rol spelen bij het starten van DNA-onderzoek. Zij geven vrijwel geen bevelen meer af; het initiatief tot het uitvoeren van een DNA-onderzoek is nagenoeg volledig bij de staande magistratuur, al dan niet in overleg met de politie, komen te liggen. We zullen de rol van de rechters-commissarissen in een aparte paragraaf bespreken. Eerst richten we ons op wat de officieren van justitie te zeggen hadden over de genoemde thema's.

5.2 De procedure en de praktijk

Er is door wet en gewoonte een aantal praktijken ontstaan rondom de start, het verloop en de afloop van een DNA-onderzoek. In paragraaf 2.2 is de gang van zaken beschreven bij de start van een biologisch sporenonderzoek. De overwegingen die een officier van justitie moet maken bij het afgeven van een opdracht of een bevel hebben betrekking op de vraag of het DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' is en, als het gaat om een bevel, of er 'ernstige bezwaren' tegen de verdachte bestaan. Alleen dan is het volgens de wet geoorloofd om zonder schriftelijke toestemming van de verdachte celmateriaal van hem of haar af te nemen ten behoeve van een referentie in een DNA-onderzoek. Het blijkt dat officieren van justitie het over het algemeen ingewikkelder vinden om te bepalen of er sprake is van ernstige bezwaren tegen de verdachte dan of het DNA-onderzoek wel in het belang van het strafrechtelijk onderzoek is. Het criterium 'in het belang van het onderzoek' vormt nagenoeg geen belemmering voor het starten van een DNA-onderzoek. Zodra er een spoor gevonden is, waarvan men in redelijkheid mag vermoeden dat het om een daderspoor gaat, dan is het feitelijk al 'in het belang van het onderzoek' om dat spoor nader te onderzoeken⁴⁰. Dat betekent niet dat in die gevallen een besluit voor een DNA-onderzoek 'automatisch' wordt genomen. Dat geldt als 'niet-magistratelijk'. Er wordt rekening gehouden met een proportionaliteitsvereiste, namelijk dat een DNA-onderzoek in proportie moet staan tot de hoeveelheid ander bewijs. Als er veel ander bewijs is, dan moet van een DNA-onderzoek worden afgezien, waarbij een bekende verklaring overigens onvoldoende reden is om ervan af te zien, omdat bekende verklaringen immers weer kunnen worden ingetrokken. De 'ernstige bezwaren' worden voor een belangrijk deel bepaald door de ernst van de gepleegde feiten. Bij ernstige feiten start men ook veel gemakkelijker een DNA-onderzoek dan bij minder ernstige feiten. De kwaliteit van de sporen speelt een verhoudingsgewijs geringe

---

⁴⁰ Recent (juli 2007) heeft de minister van Justitie in de nota "Verkenning DNA-onderzoek in strafzaken vanuit wetgevings- en juridisch perspectief" de mogelijkheden voor een verruiming van het criterium van onderzoeksbelang bekeken. Naar het oordeel van de minister kan ook sprake zijn van een onderzoeksbelang als er geen sporen zijn aangetroffen maar er wel andere feiten of omstandigheden zijn op basis waarvan de officier van justitie verwacht dat DNA-onderzoek bij de verdachte kan bijdragen aan het opsporingsonderzoek, bijvoorbeeld bij delicten die herhaaldelijk en in groepsverband zijn gepleegd of die mogelijk niet op zichzelf staan maar deel uitmaken van een patroon.

rol bij de afweging een DNA-onderzoek te starten of niet, al is daar recentelijk wel enige verandering in gekomen. Zeker in het jaar 2004 was het nog de gewoonte om 'zoveel mogelijk' sporen te verzamelen en op te sturen, terwijl men tegenwoordig kritischer en behoedzamer is, ook om het NFI niet onnodig te belasten. Juist na het jaar 2004 is het besef doorgedrongen dat er grenzen zijn aan de capaciteit en dat overschrijding van die grenzen kan leiden tot ernstige obstructie van het bedrijfsproces.

De officieren van justitie schatten dat in een kwart of minder van het aantal gevallen de verdachte in eerste instantie weigert om aan een DNA-onderzoek mee te werken⁴¹. De verdachte moet dan worden gehoord door de officier. Vaak besluiten verdachten dan tijdens het horen alsnog om vrijwillig mee te werken. Het horen kan telefonisch, maar dient volgens sommigen toch bij voorkeur in persoon te geschieden. Het is dan dat de verdachte mogelijk gemakkelijker alsnog instemt met het vrijwillig meewerken aan het DNA-onderzoek, hetgeen als de bedoeling van de wet moet worden gezien en het horen een duidelijke functie geeft.

Artikel 151a lid 3 Sv schrijft voor dat de officier van justitie 'ingeval het onderzoek heeft plaatsgevonden aan afgenomen celmateriaal, de onderzochte persoon zo spoedig mogelijk schriftelijk in kennis stelt van de uitslag van het onderzoek'. Het niet voldoen aan de kennisgevingsplicht geldt daarbij overigens niet als een vormverzuim. Het verzuim de mededeling te doen kan worden hersteld door die mededeling alsnog te doen.

Uit het straf dossieronderzoek (zie paragraaf 4.3.5) bleek dat het nogal eens voorkwam dat er geen enkele aanwijzing kon worden gevonden voor het feit dat de verdachte op de hoogte was gesteld, laat staan schriftelijk, van de uitkomsten van het DNA-onderzoek. De basis voor die constatering was dat er geen documenten over het DNA-onderzoek in het straf dossier werden aangetroffen, terwijl kon worden aangetoond dat er wel DNA-onderzoek bij het NFI was uitgevoerd. Alle officieren zijn het erover eens dat het in de regel niet mag voorkomen dat resultaten van een DNA-onderzoek niet aan de verdachte worden kenbaar gemaakt en niet in het straf dossier zijn terug te vinden. Dat geldt evenzeer voor belangrijk bewijsmateriaal uit DNA-onderzoek als voor DNA-onderzoek dat 'niets' heeft opgeleverd. Het geldt voor ter zitting aangebrachte zaken net zoals dat voor sepots of voegingen geldt. De meest genoemde reden voor het ontbreken van de stukken is dat het NFI te laat was met het opsturen van de resultaten. In 2004 waren de capaciteitsproblemen bij het NFI op een hoogtepunt en liepen de levertijden navenant op. Het kon voorkomen dat de zaak al onherroepelijk was geworden op het moment dat de resultaten van het DNA-onderzoek binnenkwamen. Hoewel die resultaten dan alsnog in het straf dossier zouden moeten worden bijgevoegd is het voorstelbaar dat dat bij onherroepelijk geworden zaken, waarbij er geen sprake is van een novum, niet meer gebeurt⁴². Inmiddels

---

⁴¹ Schattingen lopen uiteen van 'maximaal een kwart' tot 'rond de vijf procent'.

⁴² Er bestaat weinig bezwaar tegen het achterwege laten van een ondersteunend bewijsmiddel in de bewijsvoering als er voldoende andere bewijsmiddelen voorhanden zijn. In het geval van een lopend DNA-onderzoek echter is het wel geboden om dit onderzoek dan voortijdig te beëindigen. Het blijkt dat dit weinig gebeurt.

is er op dit punt het nodige verbeterd. Zo worden de zittingsdata gemeld aan het NFI en zijn ook de doorlooptijden bij het NFI verbeterd ten opzichte van 2004.

Er kunnen ook administratieve redenen zijn waardoor resultaten van DNA-onderzoek mogelijk niet in het strafdossier worden opgenomen. Het kan gebeuren dat niet altijd voor iedereen duidelijk is waar bepaalde stukken zich op welk moment bevinden, bijvoorbeeld bij overdrachten van zaken tussen officieren onderling. Het NFI stuurt resultaten van DNA-onderzoek naar de aanvragende officier én naar de forensische opsporing. De zittingsofficier wacht in zulke gevallen op de stukken die hij of zij van de politie krijgt, zijnde het proces-verbaal en de onderzoeksresultaten van het DNA-onderzoek. Echter, als de politie het om wat voor reden dan ook niet nodig vond om de resultaten van het DNA-onderzoek mee te sturen, bijvoorbeeld omdat er inmiddels voldoende ander bewijs is verzameld en zij bovendien in de veronderstelling leeft dat 'de' officier al over de resultaten van het DNA-onderzoek beschikt, dan verdwijnt het dus uit zicht.

Tot slot is het mogelijk dat DNA-onderzoek voortijdig wordt afgebroken, bijvoorbeeld omdat er geen DNA-profiel van de verzamelde sporen en/of stukken van overtuiging kan worden afgeleid. In die gevallen is er niet langer sprake van een DNA-onderzoek en zijn er dus ook geen resultaten. Een vergelijkbare situatie ontstaat als er wel een referentiemonster wordt afgenomen, maar er nog geen 'benoeming deskundige' (art. 151 Sv) heeft plaatsgevonden. In die (zeldzame) gevallen wordt het celmateriaal na twee weken vernietigd en vindt er dus ook geen DNA-onderzoek plaats. Het komt volgens de geïnterviewde officieren van justitie overigens 'te weinig' voor dat tussentijds overbodig geworden DNA-onderzoeken worden stopgezet.

Sommige officieren erkennen dat het schriftelijk in kennis stellen van de verdachte van de resultaten van het DNA-onderzoek, ook wanneer men wel tijdig beschikt over de resultaten van een DNA-onderzoek, niet altijd even consequent gebeurt. Het wisselt per parket en de situatie is inmiddels duidelijk beter dan in 2004. Sommigen gaan ervan uit dat de verdachte bij de verhoren door de politie wel in kennis zal worden gesteld of zijn de mening toegedaan dat deze het anders wel ter zitting hoort. De meest genoemde reden voor het nalaten van het schriftelijk in kennis stellen van de verdachte is een gebrek aan administratieve middelen. Sommige parketten hebben de administratie inmiddels op orde of investeren er stevig in om die op orde te krijgen. Het Openbaar Ministerie heeft daartoe het zogenoemde Rood-systeem ontworpen, een bedrijfsprocessysteem speciaal voor DNA-zaken. Er kan op worden bijgehouden welke officier de aanvraag doet, wie de zaak vervolgens onder handen heeft of op zitting aanbrengt en welke administratieve handelingen er in een bepaalde zaak verricht zijn of nog verricht moeten worden.

Een van die administratieve handelingen die ook met behulp van het Rood-systeem consequent zou moeten worden uitgevoerd, is het verstrekken van zogeheten afloopberichten aan het NFI. Zoals in paragraaf 3.4 bleek, is hier in het verleden het nodige blijven liggen. Het NFI heeft gedurende een bepaalde periode wel *reminders* gestuurd aan de parketten met parketnummers van zaken waarin zij nog op een afloopbericht wachtte, maar is daar vanwege de lage respons weer mee gestopt.

Een afloopbericht kan in twee gevallen relevant zijn voor de DNA-databank. Wordt een verdachte veroordeeld en is die veroordeling onherroepelijk geworden dan dienen de DNA-profielen die zijn verkregen uit sporen in zijn zaak uit de databank te worden verwijderd. De zaak is immers opgelost en de sporenprofielen hebben geen functie meer. Wordt een verdachte niet langer als verdachte aangemerkt⁴³ of wordt hij vrijgesproken dan dient zijn DNA-profiel uit de DNA-databank te worden verwijderd. Zijn DNA-profiel hoort niet langer in de DNA-databank thuis.

De geïnterviewde officieren van justitie spreken allen hun zorg uit over het tekort aan afloopberichten uit het verleden. De reden daarvoor was de (te) beperkte administratieve ondersteuning en het ontbreken van procedures en een goed functionerende infrastructuur voor het consequent uitvoeren van deze administratieve handelingen. Het heeft geleid tot een steeds verdergaande vervuiling van de DNA-databank met DNA-profielen die er al lang uitgehaald hadden moeten zijn. Dit wreekt zich thans des te meer, daar de DNA-databank, na de invoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden in 2005, steeds meer hits begint te genereren en nu van elke 'hitzaak' handmatig moet worden gecontroleerd of de hit wel rechtmatig is, i.e. of de DNA-profielen op basis waarvan de hit tot stand kwam wel rechtmatig in de DNA-databank zaten. Dit heeft een sterk drukkend effect op de efficiëntie in de strafvervolgning die nou juist werd beoogd met de introductie van de DNA-databank. Het is mede daarom dat sommige parketten hebben besloten om een *task force* op het opschonen van de DNA-databank te zetten⁴⁴. Eenvoudig is dat niet. Het volstaat niet om bij wijze van spreken een lijst uit te draaien van vrijspraken en die op te sturen aan het NFI, want er dient voor elke zaak een bevel uit te gaan met daarin vermeld welk materiaal er precies moet worden vernietigd. Daarop kan het NFI weigeren omdat er intussen een match is gevonden met een andere zaak. De officier moet dan besluiten of het materiaal dan nog steeds vernietigd moet worden of niet en dat alles steeds schriftelijk en 'ondertekend met de blauwe pen'.

5.3 De betekenis van resultaten van DNA-onderzoek

De vraag naar de betekenis van resultaten van DNA-onderzoek spitst zich toe op wat als belastend en wat als ontlastend bewijs moet gelden en wat een daderspoor is. Is er sprake van een duidelijk daderspoor en is er een match met een verdachte dan lijdt het geen twijfel dat er sprake is van belastend bewijs. Is er een duidelijk daderspoor en geen match, dan hebben we te maken met ontlastend bewijs. Maar juist in het schemergebied tussen duidelijk daderspoor en onduidelijk daderspoor ontmoeten we de moeilijkheden.

---

⁴³ Dat kan het geval zijn bij het voldoen aan ter voorkoming van strafvervolgning gestelde voorwaarden, een beslissing tot niet-vervolgning, een kennisgeving van niet verdere vervolging, een onherroepelijke buitenvervolginstelling of een onherroepelijk ontslag van alle rechtsvervolgning.

⁴⁴ Het vooruitzicht van de werking van het verdrag van Prüm, waarbij er ook internationale uitwisseling van DNA-profielvergelijkingen kan gaan plaatshebben, maakt de kwestie van een opgeschoonde databank nog pregnanter.

De geïnterviewde officieren van justitie erkennen feitelijk alleen spermasporen op voorhand als dadersporen, als er tenminste sprake is van een zedendelict, uiteraard. Voor het overige lijken er geen regels of criteria te formuleren te zijn om vast te stellen of we te maken hebben met een daderspoor of niet. De waarde van een spoor wordt altijd in de context van het overige bewijs bepaald. Eén van de officieren meldt dat het nuttig zou zijn om over systematische kennis te kunnen beschikken over de waarschijnlijkheid dat bepaalde typen sporen op bepaalde wijzen ergens terecht kunnen komen. Die vraag wordt steeds belangrijker nu de technieken steeds beter worden om van minieme hoeveelheden sporenmateriaal, waaronder de zogenoemde contactsporen, een bruikbaar DNA-profiel te verkrijgen. De verbeterde analysetechniek maakt de interpretatie van de resultaten namelijk ingewikkelder. Als het simpel aanraken van een voorwerp, of een miniem speekselspatje al voldoende celmateriaal oplevert om er een DNA-profiel van te verkrijgen, ontstaat er een toenemende mate van ruis⁴⁵. Steeds meer onschuldig betrokkenen die mogelijk in aanraking zijn geweest met het stuk van overtuiging moeten als verdachte worden uitgesloten. De vraag is daarbij steeds of de minieme sporen delictgerelateerd zijn of niet, een kwestie die bij de Deventer moordzaak⁴⁶ een rol heeft gespeeld. Het maakt inzichtelijk waarom het veel lastiger is om ontlastend bewijs te vergaren dan belastend bewijs. Pas als er werkelijk geen sporen van de verdachte worden aangetroffen, of, als die wel worden aangetroffen, duidelijk kan worden gemaakt dat die sporen niet delictgerelateerd zijn, of dat wel zijn, maar niet van de verdachte zijn, kan er sprake zijn van ontlastend bewijs. Ook ontlastend bewijs uit DNA-onderzoek bestaat niet zonder aanvullend (ontlastend) overig bewijs.

Uiteindelijk gaat het erom een compleet beeld te krijgen van de zaak, een reconstructie die sluit als een bus. Bewijs uit DNA-onderzoek moet als het goed is bijdragen aan het beeld dat er van het gepleegde misdrijf is ontstaan op basis van verklaringen, observaties, reconstructies enzovoort.

5.4 De invloed van DNA-onderzoek op het strafproces

De mogelijkheden die een DNA-onderzoek biedt, hebben een groot stempel gedrukt op het strafproces. Dat uit zich in de eerste plaats in de manier waarop verdachten ermee omgaan. De meesten lijken zich er inmiddels van bewust te zijn dat een resultaat van een DNA-onderzoek, bijvoorbeeld de aangetoonde aanwezigheid op een plaats delict dan wel de betrokkenheid bij de gepleegde feiten, een gegeven is waarvoor zij in hun verklaring verantwoording schuldig zijn. Niet alle verdachten geven gehoor aan die vermeende noodzaak tot verantwoording, met name de plegers van zeer ernstige delicten. Volgens één van de geïnterviewde officieren is het voor som-

---

⁴⁵ Zie ook P.J. van Koppen, & H. Efficers (2006). De mythe van het DNA-bewijs. *Advocatenblad*, 86, 607-618

⁴⁶ In wat bekend is geworden als de Deventer moordzaak is na een herzieningsverzoek bij de Hoge Raad de zaak, die in 2000 in tweede aanleg was afgedaan, in 2003 heropend. Contactsporen op de blouse van de vermoorde vrouw die afkomstig zouden kunnen zijn van de veroordeelde leidden tot handhaving van de uitspraak van het gerechtshof onder 'verbetering van gronden'. Het DNA-onderzoek werd als bewijsmiddel in het vonnis opgenomen.

migen eenvoudigweg te confronterend om te moeten bekennen, te moeten erkennen, dat zij het zijn geweest die die ernstige feiten hebben gepleegd. Dat ligt heel anders bij de HVC-zaken, waarbij de officieren een duidelijke invloed van (belastende) resultaten van DNA-onderzoek op de proceshouding zien. Het 'dan zal ik het wel gedaan hebben' is een veel gehoorde variant van de bekennende verklaring in dezen, al zijn er ook nog altijd verdachten die hun schouders erover ophalen. De kunst is dan ook niet zozeer om te proberen een bekennende verklaring los te krijgen met behulp van DNA-bewijs, maar om de verklaringen van de verdachte met behulp van het DNA-bewijs te toetsen op consistentie.

De bevroegde officieren van justitie kennen de grootste meerwaarde van het DNA-onderzoek toe aan de bewijsfase van het vooronderzoek. Men tekent daar onmiddellijk bij aan dat de rol van DNA-onderzoek bij de identificatie- of opsporingsfase wel groeiende is en gelet op de nu snel toenemende omvang van de DNA-databank met als gevolg een toenemend aantal hitzaken die grootste meerwaarde in de nabije toekomst wel eens bij de opsporingsfase zou kunnen komen te liggen. Deze verschuiving van de meerwaarde van DNA-onderzoek richting opsporing heeft volgens één van de officieren ook te maken met het geleidelijk aan verdwenen 'blinde vertrouwen' in het forensisch-technisch onderzoek in combinatie met de verbeterde analysetechnieken waardoor het veel moeilijker is geworden om te kunnen spreken van een on-dubbelzinnig daderspoor. Overigens zijn opsporings- en bewijsfase niet zonder meer te scheiden. Eén match kan in beide fasen een functie hebben.

De kracht van een hard bewijs uit DNA-onderzoek heeft volgens de geïnterviewde officieren van justitie het strafproces doelmatiger gemaakt. Dat geldt zowel voor het opsporen en berechten van verdachten als voor het uitsluiten van verdachten, bijvoorbeeld bij zedenzaken. Ook kan DNA-onderzoek een nuttige bijdrage leveren door het tijdig doen stopzetten van bepaalde doodlopende onderzoeksrichtingen.

5.5 De invloed van DNA-onderzoek op de strafrechtspraak

In feite kunnen we kort zijn over de invloed van het DNA-onderzoek op de strafrechtspraak: hij is enorm. Natuurlijk heeft nog altijd het grootste gedeelte van de strafzaken niets met DNA-onderzoek te maken, hoewel die constatering na de invoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, waarbij een ieder die een onvoorwaardelijke gevangenisstraf, een maatregel of een taakstraf heeft gekregen voor een delict waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, gedwongen kan worden om celmateriaal af te staan, nuancering behoeft. Veel justitiabelen immers krijgen sindsdien op indirecte wijze met DNA-onderzoek te maken doordat zij in de DNA-databank geregistreerd staan. De invloed is enorm te noemen, omdat er met de komst van het snel uitvoerbare DNA-onderzoek een bijzonder krachtig, betrouwbaar en objectief en daardoor in veel gevallen onbetwistbaar opsporings- en bewijsmiddel is bijgekomen. De geïnterviewde officieren van justitie constateren echter ook unaniem dat het DNA-onderzoek in zekere zin slachtoffer van zijn eigen succes is geworden. De sterke groei van de toepassing van DNA-onderzoek en de (in de ogen van sommigen te)

uitgebreide administratieve taken die de nieuwe DNA-wetgeving met zich meebracht, hebben geleid tot omissies en hiaten in de procedurele afwikkeling, die inmiddels grotendeels zijn weggewerkt, maar die rond het jaar 2004 op een hoogtepunt waren. Met name door de administratieve last wordt de komst van het DNA-onderzoek als massaproduct niet altijd als efficiëntiebevorderend gezien. Bij een enkeling roept het ook de vraag op waarom het DNA-onderzoek met zoveel waarborgen is omkleed, terwijl de vingerafdruk al bij een invezekeringstelling mag worden afgenomen om vervolgens voor onbepaalde tijd te worden opgeslagen in HAVANK⁴⁷, het nationaal dactyloscopisch gegevensbestand.

De toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces lijkt de kinderschoenen inmiddels te zijn ontgroeid. Het kennisniveau over DNA-onderzoek is bij zowel staande als zittende magistratuur flink toegenomen en er zijn standaarden ontwikkeld om DNA-onderzoek uit te voeren en de resultaten ervan te beschrijven. Verder zijn de administratieve problemen die zijn ontstaan door de grote vlucht die het DNA-onderzoek na 2001 nam, verholpen, of althans erkend. Interessant is dat vrijwel niemand had voorzien dat het DNA-onderzoek zó'n grote vlucht zou nemen. De onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht schrijven in het concluderende hoofdstuk:

“Het wegvallen van het criterium van de dringende noodzaak is door de wetgever uitdrukkelijk bedoeld om het aantal DNA-onderzoeken te doen toenemen. Op grond van het in dit rapport vastgelegde onderzoek (de interviews) kan overigens niet worden gezegd dat het verschil groot zal blijken te zijn. Ook omdat het in de rechtspleging, zeker in ‘zware’ zaken, toch altijd om het individuele geval gaat ligt hier een belangrijk toetsingspunt als het gaat om de beoordeling van de situatie over enkele jaren. De vraag is dan, of het inderdaad zal komen van een routinematige toepassing in *high volume*-zaken, en dan tot een hoger opheffings-percentage [mogelijk wordt ‘oplossingspercentage’ bedoeld, MJ/MB] zal bijdragen, en de afdoening zal faciliteren.” (Buiter et al, 2003, p. 105).

5.6 De rol van de rechter-commissaris bij het DNA-onderzoek

Rechters-commissarissen hebben na de invoering van de wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering per 1 november 2001 in de praktijk nog maar een bescheiden rol bij de toepassing van DNA-onderzoek in het strafrechtelijk vooronderzoek. Vóór het jaar 2000 werd DNA-onderzoek nogal eens in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek uitgevoerd en lag de leiding van dat onderzoek bij de onderzoeksrechter, ofwel de rechter-commissaris. In het jaar 2000 is de toepassing en de betekenis van het instellen van een gerechtelijk vooronderzoek gewijzigd (Verrest & Beenackers, 2002). Het gevolg was dat het gerechtelijk vooronderzoek veel minder vaak werd toegepast. In 2001 volgde de wijziging van het Wetboek van Strafvordering inzake het DNA-onderzoek, waarna ook de officier van

⁴⁷

HAVANK staat voor Het Automatisch Vingerafdrukkensysteem Nederlandse Kollektie en wordt beheerd door de Unit Dactyloscopie & Identificatie van de Dienst Nationale Recherche Informatie in Zoetermeer.

justitie bevoegd was tot het geven van een bevel tot het onder dwang laten afnemen van celmateriaal bij verdachten en het doen uitvoeren van een DNA-onderzoek. Het resultaat was dat de rechter-commissaris alleen nog bevelen geeft in de zeldzame gevallen dat een DNA-onderzoek in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek wordt gestart (en dus niet al eerder gestart was). In die gevallen geldt er wat door sommige van de geïnterviewde officieren van justitie een 'gentlemen's agreement' wordt genoemd, waarbij de leiding van het onderzoek geheel bij de rechter-commissaris blijft liggen. In de praktijk voert de rechter-commissaris het onderzoek overigens in nauwe samenwerking met de officier uit.

Het komt bijna nooit meer voor dat een officier van justitie een rechter-commissaris vordert om een DNA-onderzoek te bevelen. Er is een uitzondering, namelijk als de verdachte op vrije voeten is. Via een bevel van de rechter-commissaris kan deze, als de verdachte niet verschijnt op de oproep, de medebrenging gelasten. Die bevoegdheid heeft een officier niet en dus kan dat een manier zijn om in die gevallen toch celmateriaal van een verdachte af te kunnen nemen en hem te horen. Verder kan het nog voorkomen dat een rechter-commissaris wordt ingeschakeld bij een terugverwijzing door de rechtbank.

De rechter-commissaris heeft bij de uitvoering van DNA-onderzoek een toetsende rol. De rechter-commissaris bekijkt bij de voorgeleiding of de opsporing van de verdachte met behulp van DNA-onderzoek rechtmatig is verlopen, of de match op basis waarvan de verdachte verdachte is geworden klopt⁴⁸ en daarmee of de conclusie van het DNA-onderzoek rechtvaardig is, waarbij alleen de match op zich onvoldoende reden is om iemand vast te houden. De geïnterviewde rechters-commissarissen vinden overigens zelden of nooit aanleiding om aan de rechtmatigheid van de opsporing met behulp van DNA-onderzoek te twijfelen. Sommigen betreuren het dat de rechter-commissaris nu eigenlijk alleen nog in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek betrokken kan zijn bij een vooronderzoek waarbij een DNA-onderzoek wordt uitgevoerd. Bij ingewikkelde zaken kan juist de samenwerking tussen officier van justitie en rechter-commissaris vruchten afwerpen, waarbij het ruime mogelijkheden voor 'tegenspraak' biedt. Welk extra voordeel deze mogelijkheden voor tegenspraak hebben, zal in het volgende hoofdstuk duidelijk worden.

---

⁴⁸

Eén van de geïnterviewde rechters-commissarissen zei gespitst te zijn op de mogelijkheid van valse sporen, sporen waarmee gemanipuleerd is of die opzettelijk zijn gecontamineerd.

6 Conclusie en discussie

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen op meer abstract niveau de onderzoeksresultaten uit het onderhavige onderzoek worden vergeleken met die uit de nulmeting. Er zal expliciet worden stilgestaan bij de effecten van de invoering van de wet DNA van november 2001 en de invloed daarvan op de praktijk van het opsporingsonderzoek en het strafproces, meer bijzonder of en zo ja hoe dit heeft bijgedragen aan een efficiënter en meer doelmatig verloop daarvan. Er zal ook beknopt worden ingegaan op de periode na 2004, met name aan de hand van de interviews. Belangrijk thema daarbij zal de opkomst van het DNA-onderzoek bij de *High Volume Crime* zijn en ook wat de verwachtingen zullen zijn voor de toekomst. De vraag over de rechtmatigheid van het uitgevoerde DNA-onderzoek komt daarbij, gelet op de daarvoor bij wet vastgelegde voorwaarden, aan de orde.

Allereerst echter zullen de onderzoeksvragen, zoals die in het eerste hoofdstuk beschreven staan, één voor één worden nagelopen en zal daarop een antwoord worden geformuleerd, samengesteld uit wat daarover in de eerdere hoofdstukken is geschreven.

6.2 Beantwoording onderzoeksvragen

1. Sporenonderzoek

Hoe vaak en in welke gevallen worden er biologische sporen veiliggesteld als er een misdrijf is gepleegd en van wie (verdachte, slachtoffer, betrokkene) zijn die sporen afkomstig?

Het valt op dat politiekorpsen grote verschillen vertonen als het gaat om de werkwijze bij het veiligstellen van biologisch sporenmateriaal van een plaats delict. Een van de oorzaken daarvan is dat de vier onderzochte politieregio's sterk uiteenlopen als het gaat om de vraag of zij plaatsen delict screenen op biologische sporen. Wordt een plaats delict bezocht dan wordt er meestal ook naar biologische sporen gezocht, waarbij nadrukkelijk wordt getracht vooral delict- en/of dadergerelateerde sporen veilig te stellen. Een deel van het verzamelde biologische sporenmateriaal wordt volgens de *High Volume Crime*-procedure aangeboden. Hoe groot het gedeelte van de sporen is dat als HVC-zaak wordt aangeboden, wisselt eveneens sterk per politieregio. We vinden 37,6% als laagste percentage en 78,6% als hoogste. De verschillen

per regio zijn vanuit het onderhavige onderzoek niet te verklaren. Ruim driekwart van de verzamelde HVC-sporen (76%) is afkomstig van een inbraak. In totaal zijn er in Nederland in 2004 10.963 aanvragen voor DNA-onderzoek bij het NFI binnengekomen. Bij 7.918 daarvan ging het om HVC. DNA-onderzoek wordt *verhoudingsgewijs* het meest toegepast bij zedenzaken, gevolgd door levensdelicten, mishandeling en bedreiging (inclusief gewapende overval). In absolute termen lopen de inbraken duidelijk op kop.

Van wie een spoor afkomstig is, is vaak datgene wat met behulp van het DNA-onderzoek moet worden vastgesteld. Nogal eens blijft het onduidelijk van wie de veiliggestelde sporen afkomstig zijn, bijvoorbeeld als het spoor niet wordt onderzocht, omdat andere sporen uit dezelfde zaak al voldoende informatie over de zaak hebben verschaft of omdat vermoed wordt dat er geen goed DNA-profiel van zal kunnen worden verkregen of dit daadwerkelijk niet mogelijk blijkt te zijn. Het koppelen van een spoorprofiel aan een persoonsprofiel gebeurt via de DNA-databank. Naarmate deze verder gevuld raakt, zijn steeds meer identificaties mogelijk. Het antwoord op onderzoeksvraag 5 – over de DNA-databank – geeft zicht op het aantal identificaties anno 2004.

2. Afname van referentiemateriaal

Hoe vaak en bij wie wordt wat voor celmateriaal afgenomen om als referentiemonster te dienen in een DNA-onderzoek? Hoe vaak gebeurt dat onvrijwillig en hoe vaak moet 'de sterke arm' er aan te pas komen?

Het NFI analyseerde in 2004 in totaal 2.778 referentiemonsters van verdachten, waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel in de DNA-databank is opgeslagen. Daarnaast werden er twintig referentiemonsters van overleden slachtoffers van niet-opgeloste misdrijven geanalyseerd (waarvan het DNA-profiel werd opgeslagen) en dertien van getuigen/betrokkenen (niet opgeslagen). In werkelijkheid zijn er veel meer referentiemonsters geanalyseerd, namelijk van niet-overleden slachtoffers en van betrokkenen, maar daarvan houdt het NFI geen systematische registratie bij, omdat deze profielen niet in de DNA-databank worden opgeslagen. Uit een analyse van 99 niet-HVC-strafzaken bij het NFI bleek dat er in die zaken in totaal 224 referentiemonsters waren ingestuurd, waarvan 110 van een verdachte (49,1%), 88 van een slachtoffer (39,3%) en 26 van een betrokkene (11,6%). Extrapolerend van steekproef naar populatie betekent dit dat het NFI in 2004 alleen al binnen de reguliere zaken circa 4.500 referentiemonsters heeft geanalyseerd. Het gaat daarbij overigens in vrijwel alle gevallen om de analyse van wangslim.

Van het aantal afnames dat niet vrijwillig gebeurt, kan met de beschikbare gegevens alleen een schatting worden gemaakt. Het cijfer ligt tussen 5% en 25% en wisselt per politieregio. Fysieke dwang hoeft nagenoeg nooit te worden toegepast. In de spaarzame gevallen dat dat wel nodig is, worden om aan celmateriaal te komen bij voorkeur haren (haarwortels) getrokken.

3. Belang van het onderzoek

Hoe interpreteren officieren van justitie en rechters-commissarissen de wettelijke eis dat een te starten DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' dient te zijn? Heeft de wijziging van het criterium van 'dringende noodzakelijkheid' in 'in het belang van het onderzoek' geleid tot een veelvuldiger toepassen van DNA-onderzoek en hoe verhoudt zich dat tot het proportionaliteitsvereiste en het criterium van de 'ernstige bezwaren'?

De wettelijke eis dat een DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' dient te zijn, vormt nauwelijks een belemmering om het in gang te zetten. Bij het voorhanden hebben van een mogelijk (biologisch) daderspoor is het al 'in het belang van het onderzoek' om nader te onderzoeken van wie dat spoor afkomstig zou kunnen zijn. Er wordt daarbij rekening gehouden met het proportionaliteitsvereiste. Het onderzoek wordt niet uitgevoerd als er voldoende andere bewijsmiddelen zijn verzameld. Een bekende verklaring speelt daarin overigens geen rol, omdat bekende verklaringen immers weer kunnen worden ingetrokken. Officieren van justitie hebben meer moeite om het criterium van de 'ernstige bezwaren' te toetsen als er een bevel moet worden afgegeven voor onvrijwillige afname van celmateriaal bij een verdachte. Bij ernstige feiten worden die beslissingen gemakkelijker genomen dan bij de lichtere feiten.

Het is duidelijk dat de wijziging van het criterium heeft bijgedragen aan een sterke groei van de toepassing van DNA-onderzoek in strafzaken. Die groei is voornamelijk afkomstig van de *High Volume Crime*-zaken, maar is ook bij de reguliere zaken waarneembaar. Het proportionaliteitsvereiste is daarbij in zoverre niet in het geding dat de politie sterk is gaan inzetten op het verzamelen van biologisch sporenmateriaal, vooral bij HVC-zaken. De DNA-databank is een belangrijk hulpmiddel bij de opsporing geworden, waarbij er in de zaken die daaruit voortvloeien (de zogenoemde hit-zaken) sprake kan zijn van geen andere bewijsmiddelen dan de hit uit de DNA-databank en een aangifte.

4. Bevoegde autoriteit

Hoe ligt de getalsmatige verhouding tussen officieren van justitie en rechters-commissarissen bij het afgeven van bevelen tot DNA-onderzoek?

Nagenoeg alle opdrachten en bevelen tot het doen uitvoeren van een DNA-onderzoek worden in (en na) 2004 door de officier van justitie gegeven. Alleen in uitzonderlijke gevallen geeft de rechter-commissaris nog wel eens een bevel, namelijk als hij een gerechtelijk vooronderzoek wil doen en een DNA-onderzoek, dat niet al gestart was, daarbij wenselijk acht. De rechter-commissaris houdt in die gevallen de leiding over het onderzoek, en voert dat in nauwe samenwerking met de officier van justitie uit.

5. DNA-databank

Hoeveel profielen van de in het peiljaar aan het Nederlands Forensisch Instituut opgestuurde sporen en referentiemonsters zijn na welke periode in de DNA-databank opgeslagen en in hoeveel gevallen volgde daarop een match of een hit?

Het NFI verwerkte in 2004 2.005 reguliere (dat wil zeggen niet-HVC) strafzaken. Uit analyse van 99 strafzaken bleek dat per (reguliere) zaak er gemiddeld 4,3 stukken van overtuiging (en andere sporendragers) werden ingestuurd die mogelijk sporen bevatten. Daarvan werden gemiddeld 7,6 unieke sporen per zaak veiliggesteld. Van deze sporen werden gemiddeld 3,7 profielen (ook weer per zaak) verkregen en gingen er 1,2 de DNA-databank in. Teruggerekend betekent dit dat het NFI in 2004 in totaal circa 15 duizend sporen van stukken van overtuiging uit niet-HVC-zaken heeft veiliggesteld, waaruit circa 7.400 DNA-profielen zijn vervaardigd. Ongeveer 2.300 profielen (niet-HVC) zijn in de DNA-databank opgeslagen. Verder bleek dat per strafzaak gemiddeld 2,2 referentiemonsters werden ingestuurd, 1,1 van verdachten, 0,9 van slachtoffers en 0,3 van betrokkenen. Bij een kleine helft van de (reguliere) strafzaken (45,5%) werd geen referentiemonster van een verdachte meegestuurd en in circa een vijfde van de zaken werd er helemaal geen referentiemonster meegestuurd.

Uiteindelijk bleek 8,7% van de sporen (15,4% van de stukken van overtuiging) 'iets' te hebben opgeleverd in termen van hits (een overeenkomst van een spoorprofiel met het profiel van een persoon uit de DNA-databank) of matches (een overeenkomst van twee spoorprofielen).

Van alle sporen die in het kader van de *High Volume Crime*-procedure door het NFI zijn verwerkt (11.648), werden 6.970 DNA-profielen in de DNA-databank opgenomen (59,8%). Dit leidde tot 27% matches (met sporen, op het totaal aantal sporen) en 12% hits (met personen, op het totaal aantal in het peiljaar in de databank opgenomen profielen).

Het NFI verwerkte in 2004 in totaal 2.778 referentiemonsters van verdachten waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel werd opgeslagen in de DNA-databank.

Exacte cijfers over de doorlooptijden van het NFI kunnen niet worden gegeven. Het gaat om de periode die ligt tussen het insturen van stukken van overtuiging door de politie en het terugsturen van de resultaten van het DNA-onderzoek door het NFI. Juist rondom het peiljaar werden de doorlooptijden niet systematisch bijgehouden. Bekend is wel dat de doorlooptijden in het jaar 2004 sterk opliepen. Het kwam voor dat resultaten van DNA-onderzoek pas na het onherroepelijk worden van het vonnis in de zaak beschikbaar kwamen.

6. Opschonen gegevens DNA databank

Hoeveel bevelen tot verwijdering van een DNA-profiel uit de DNA-databank en vernietiging van het celmateriaal zijn er afgegeven in het peiljaar, in hoeveel gevallen is

dat bevel uitgevoerd en in hoeveel gevallen wacht het NFI nog op een afloopbericht van het Openbaar Ministerie?

Er zijn in het jaar 2004 346 profielen op bevel van een officier van justitie uit de DNA-databank verwijderd (155 profielen van referentiemonsters en 191 van sporen). Een bevel tot verwijdering van een profiel uit de DNA-databank en vernietiging van het celmateriaal wordt altijd onmiddellijk tenuitvoergelegd. Het NFI wacht nog op afloopberichten in 1.684 gevallen voor verdachten en in 7.024 gevallen voor sporen. Het wegwerken van deze achterstand heeft intussen hoge prioriteit gekregen bij het Openbaar Ministerie.

7. Invloed van DNA-onderzoek op de loop van het proces

Welke invloed heeft kennisneming door de verdachte van resultaten van DNA-onderzoek op de proceshouding van de verdachte?

Uit het strafdossieronderzoek dat onderdeel uitmaakte van het onderhavige onderzoek bleek dat circa een vijfde van de verdachten alle aan hem of haar tenlastegelegde feiten volledig bekend. Dat is, vergeleken met landelijke cijfers, een laag percentage te noemen. Het lijkt zo te zijn dat in zaken waarin *geen* DNA-onderzoek is uitgevoerd er vaker wordt bekend dan in zaken waarin dat wel het geval is geweest, zowel bij inbraken als bij kapitale delicten. Het verschil is echter statistisch niet significant en de causaliteit van de relatie is vooralsnog onduidelijk. De invloed van de confrontatie van de verdachte met belastend bewijs uit DNA-onderzoek op diens proceshouding blijkt in het algemeen gering te zijn. Belastend bewijs uit DNA-onderzoek bij inbraken echter, lijkt wel enig effect te hebben, in die zin dat er als gevolg daarvan vaker lijkt te worden bekend, een bevinding die door de geïnterviewde officieren van justitie wordt onderschreven.

8. DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter terechtzitting

Wat is de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek, het onderzoek ter terechtzitting, de waarheidsvinding en de uitspraak? Hoe vaak komt een deskundige ter zitting uitleg geven over de uitslag van een DNA-onderzoek?

Op basis van strafdossierstudie is getracht een beeld te krijgen van de rol van het DNA-onderzoek in het strafproces. De overwegingen op grond waarvan de beslissingen over te nemen stappen in het strafproces zijn genomen, kunnen echter niet rechtstreeks uit de bestudeerde bronnen worden herleid. In het onderhavige onderzoek is daarom geprobeerd een zo goed mogelijke reconstructie te maken van de rol van DNA-onderzoek in het strafproces, waarbij een aantal criteria zijn gehanteerd die in de paragrafen 4.3 en 4.4 staan beschreven.

Afgaand op de eigen ontwikkelde heuristiek blijkt dat in circa een vijfde van de onderzochte zaken waarin DNA-onderzoek is uitgevoerd de resultaten daarvan doorslaggevend lijken te zijn geweest bij de beslissing om te vervolgen of niet. Bij ruim de

helft van de zaken lijken die resultaten niet doorslaggevend te zijn geweest en bij de rest van de zaken kan daarover geen uitspraak worden gedaan.

Belastend bewijs uit DNA-onderzoek lijkt in ruim een derde van de gevallen in belangrijke mate bepalend of zelfs doorslaggevend te zijn geweest voor het oordeel over de schuldvraag. Bij een vijfde van de zaken is daarover niets te zeggen en bij de overige zaken is het niet doorslaggevend te noemen. In de interviews met de officieren van justitie kwam overigens duidelijk naar voren dat de waarde van het bewijs uit DNA-onderzoek steeds is terug te voeren op de waarde van het spoor, die op zijn beurt wordt bepaald door de mate waarin dat spoor delict- en dadergerelateerd is. Elk spoor dient steeds in de context van het overige bewijs daarop beoordeeld te worden. Staat de delict- en dadergerelateerdheid van het spoor vast, dan is de kans groot dat het resultaat uit het DNA-onderzoek doorslaggevend is geweest bij de bewijsvoering en bij de veroordeling.

In geen van de door ons onderzochte zaken is gebleken dat een deskundige ter zitting kwam om uitleg te geven over de uitslag van het DNA-onderzoek. Volgens opgave van het NFI zou het in 2004 in enkele tientallen gevallen zijn voorgekomen.

9. Contra-expertise

Hoe vaak laat welke partij en om welke redenen een tegenonderzoek uitvoeren?

Er is in geen van de door ons onderzochte zaken een aanwijzing gevonden voor het doen laten uitvoeren van een tegenonderzoek. Volgens gegevens van het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum, dat op het moment als enig geaccrediteerd instituut in Nederland gerechtigd is om contra-expertise uit te voeren, zijn er in 2004 'ten minste zes verzoeken' om contra-expertise gedaan.

10. 'DNA-zaken' in de trechter van het strafproces

Leidt het uitvoeren van DNA-onderzoek in een strafzaak tot meer of minder dagvaardingen, appelleren en cassatie?

Ontlastend bewijs uit resultaten van DNA-onderzoek blijkt aanleiding te kunnen zijn voor een officier van justitie om niet tot vervolging over te gaan en de zaak te seponeren. In circa zes van de tien zaken waarbij sprake is van ontlastend bewijs wordt gedagvaard, terwijl er gemiddeld in circa negen van de tien van de zaken wordt gedagvaard. Opvallend is dat er bij *high profile*-zaken waarbij DNA-onderzoek is uitgevoerd *minder* vaak wordt gedagvaard dan bij *high profile*-zaken waarbij dat niet is gedaan. Net als bij de relatie tussen proceshouding en het al dan niet uitvoeren van DNA-onderzoek is hierbij niet te zeggen of er sprake is van een causale relatie en wat dan de oorzaak van wat zou moeten zijn. Bij de onderzochte inbraakzaken wordt dit verschil overigens niet gevonden. Ten aanzien van het al dan niet instellen van hoger beroep worden geen statistisch significante effecten van uitgevoerd DNA-onderzoek gevonden. De cijfers wijzen niettemin in de richting van een afname van

het aantal hoger beroepen bij inbraakzaken waar DNA-onderzoek aan te pas is gekomen, terwijl dit bij de *high profile*-zaken juist omgekeerd geldt, ofwel meer hoger beroep als er wel DNA-onderzoek is uitgevoerd. In slechts één van de negentien onderzochte hoger-beroepszaken kon worden aangetoond dat de veroordeelde in casusatie was gegaan bij de Hoge Raad. Deze registratie moet als onvolledig worden aangemerkt; mogelijk liepen sommige van de ingestelde beroepen nog.

11. Bereikte doelen

In hoeverre heeft de invoering van de wet van november 2001 bijgedragen aan een veelvuldiger toepassen en vergroten van de rol van DNA-onderzoek bij de opsporing en vervolging, een ruimer gebruik van de DNA-databank en daarmee aan een efficiëntere en verbeterde opsporing en vervolging van misdrijven?

Deze vraag wordt in de hiernavolgende paragrafen beantwoord.

6.3 Kwantitatieve effecten van de wet van november 2001

De stormachtige ontwikkeling die de rol van DNA-onderzoek in het strafproces de afgelopen twee decennia heeft doorgemaakt, tekent zich in het jaar 2004 nadrukkelijk af. De wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering per 1 november 2001 heeft voor ingrijpende veranderingen gezorgd, waaronder een explosieve toename van het aantal uitgevoerde DNA-onderzoeken. In 2004 zijn er bij het NFI zestien maal zoveel aanvragen voor een DNA-onderzoek binnengekomen als in 1999. De in 1997 operationeel geworden databank bevatte begin 2004 een kleine vierduizend DNA-profielen van personen en ongeveer twaalfduizend profielen van sporen. In 2004 leidde dat tot 12% hits in de categorie *High Volume Crime* en tot circa 7% hits bij de overige 'reguliere zaken'. Inmiddels, we schrijven eind 2007, bevat de DNA-databank bijna tien maal zoveel profielen van personen en bijna drie maal zoveel profielen van sporen. Het is te danken aan de DNA-databank dat thans het fenomeen 'hitzaak' bekendheid heeft verworven. Het gaat daarbij om het mogelijk oplossen van zaken, meestal inbraken, waarbij sporen zijn verzameld waarvan een DNA-profiel wordt verkregen dat in de DNA-databank wordt opgeslagen en een match genereert met een in de databank aanwezig referentieprofiel.

6.4 Gunstige effecten van de wet van november 2001

De veelvuldig uitgevoerde DNA-onderzoeken hebben onmiskenbaar geleid tot een verbeterde en effectievere, noem het doelmatiger opsporing. Dit is vooral te danken aan de navenant sterk toegenomen vulling van de DNA-databank voor strafzaken. Naast een verbeterde opsporing is er in veel gevallen ook sprake van een verbeterde bewijsvoering. Een match tussen een daderspoor en een referentiemonster geldt als

stevig bewijs waardoor een ontkennende verdachte 'iets heeft uit te leggen'. Lukt dat naar het oordeel van de rechter onvoldoende, en is er ten minste één ander wettig en overtuigend bewijsmiddel voorhanden, dan zal het in veel gevallen leiden tot een veroordeling. Daarbij kan een en dezelfde match een functie hebben in de opsporing alsook in de bewijsvoering. Het bloed op het bij nacht en ontij ingetikte ruitje naast de achterdeur kan leiden tot een hit met de DNA-databank, waar het daarnaast een duidelijke indicatie geeft over wat de verdachte die nacht bij die achterdeur kwam doen.

Een ander direct gevolg van de inwerkingtreding van de wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering per november 2001 was dat de regie voor het doen laten uitvoeren van DNA-onderzoek in een strafproces vrijwel geheel bij de officier van justitie is komen te liggen. Voorheen werd een DNA-onderzoek nogal eens uitgevoerd in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek en gaf de rechter-commissaris in de rol van onderzoeksrechter daartoe het bevel. Rechter-commissarissen vervullen nu feitelijk alleen nog een toetsende rol bij de begeleiding, bijvoorbeeld als een verdachte op grond van een hit met de databank is opgespoord. De rechter-commissaris dient dan onder meer te bekijken of de hit rechtmatig verkregen was, i.e. of DNA-profielen op basis waarvan de hit tot stand kwam wel rechtmatig in de DNA-databank zaten. De mogelijkheid voor officieren van justitie om DNA-onderzoek te initiëren en daartoe zonnodig een bevel af te geven, heeft het repertoire aan onderzoeksmiddelen van de staande magistratuur danig uitgebreid.

6.5 Bij-effecten van de invoering van de wet van november 2001

Tegenover deze gunstig te noemen effecten van de invoering van de wet staat echter ook een aantal minder gunstige, die niet zozeer betrekking hebben op de wijziging van de wet als zodanig, alswel op de wijze van implementatie daarvan. De invoering van de wet van november 2001 heeft geleid tot veel extra administratieve werklast bij het Openbaar Ministerie, terwijl er voor die toegenomen werklast nauwelijks, in elk geval onvoldoende, extra capaciteit beschikbaar was en er voor de benodigde administratieve handelingen ook geen infrastructuur bestond, in termen van taakspecificaties, taakverdelingen, ICT-toepassingen en dergelijke⁴⁹. Daarbij leidde de sterk toegenomen vraag naar DNA-onderzoeken tot piek- en overbelasting bij het NFI, waardoor de wachttijden sterk opliepen. Dit leidde weer tot grotere werkdruk bij het Openbaar Ministerie, omdat zaken moesten worden aangehouden in afwachting van de onderzoeksresultaten, of toch maar aangebracht ondanks afwezigheid daarvan. Inmiddels is daarin veel verbeterd, zowel bij het Openbaar Ministerie als bij het NFI, al kampt men nog wel met de nasleep van de wat chaotische periode van net na invoering van de wet, doordat de DNA-databank nog altijd veel profielen bevat die daar mogelijk ten onrechte in zitten. In 2004 wachtte het NFI op 1.684 zogeheten afloopberichten van het Openbaar Ministerie voor verdachten en op nog eens 7.024 voor sporen. Het gaat daarbij om ongeveer de helft van het totaal aantal profielen dat

⁴⁹

Deze extra administratieve druk heeft mogelijk ook de politie parten gespeeld. De onvolledigheid van de registratie van zaken waarbij wel of geen DNA-onderzoek was uitgevoerd, waarvan in hoofdstuk vier verslag wordt gedaan, is daarvoor tekenend. Er is tot op heden echter geen onderzoek naar gedaan.

toentertijd in de DNA-databank was opgeslagen. Het is eerst nu dat de gevolgen van deze nalatigheid zich nadrukkelijk aandienen, nu de databank steeds meer hits begint te produceren en bij elk van die hitzaken eerst moet worden nagegaan of die wel rechtmatig verkregen is en er moet worden bekeken welke profielen er mogelijk ten onrechte in de databank zitten. Zou de DNA-databank 'schoon' zijn, dan zou die inspanning niet geleverd hoeven te worden. Weliswaar is een volledig schone databank vermoedelijk een illusie en zal controle dus altijd nodig zijn.

Naast praktische en procesmatige bij-effecten heeft de invoering van de wet van november van 2001, of beter gezegd, de sterk toegenomen populariteit van DNA-onderzoek die de invoering van deze wet teweeg heeft gebracht, ook geleid tot inhoudelijke discussies over hoe de resultaten van DNA-onderzoek geïnterpreteerd dienden te worden en over het benodigde kennisniveau daarvoor. Lange tijd werd DNA-onderzoek als panacee gezien voor de moeilijkheden bij het boven tafel krijgen van de waarheid in ingewikkelde zaken. De ongekend hoge probabilistische waarden die kunnen worden gehecht aan de match tussen spoor en verdachte lijkt hieraan te hebben bijgedragen. In ieder geval bestond er wel eens onduidelijkheid bijvoorbeeld over wat nu eigenlijk als een belastend of een ontlastend resultaat moest worden gezien. Een duidelijk voorbeeld daarvan vormt de al eerder genoemde Schiedammer parkmoord, die voor veel commotie zorgde toen bleek dat de verdachte, Kees B., ten onrechte was veroordeeld. Het was aanleiding voor het College van procureurs-generaal om een evaluatie te laten uitvoeren naar de gang van zaken rondom deze moordzaak. Het biologisch sporenonderzoek dat in de zaak was uitgevoerd, maakte expliciet onderdeel uit van deze evaluatie. De belangrijkste uitkomst van het evaluatieonderzoek was dat er sprake was van een 'tunnelvisie' bij zowel politie als justitie gedurende het vooronderzoek en strafproces. Een illustratie van die tunnelvisie vinden we in het requisitoir van de officier van justitie als zij betekenis geeft aan het ontbreken van sporen van Kees B. op de plaats delict. Dat is niet ontlastend, maar belastend volgens de officier: "als dader weet Kees B. immers dat hij geen sporen had achtergelaten." (Posthumus, 2005, p. 142). Het rapport werd in september 2005 gepubliceerd op naam van F. Posthumus. De gevolgen zijn zo ingrijpend geweest dat men sindsdien wel spreekt van 'de perioden van voor en na Posthumus'. De belangrijkste aanbeveling van Posthumus was dat er meer mogelijkheid tot tegenspraak in de opsporingsfase, bij zowel politie als bij het Openbaar Ministerie, moest worden ingebouwd. Een (voor dit onderzoek) belangrijke constatering (en aanbeveling) van Posthumus was verder dat de kennis van officieren van justitie op forensisch-technisch gebied soms onder de maat was en moest worden vergroot. Inmiddels zijn in bijna alle arrondissementen zogeheten forensisch officieren van justitie geïnstalleerd die (onder meer) zijn gespecialiseerd in DNA-onderzoek en die bovendien tot taak hebben het proces en de administratieve afwikkeling van zaken waarin DNA-onderzoek is uitgevoerd te begeleiden en waar nodig te verbeteren. Posthumus raadde het NFI aan duidelijker te rapporteren. Dit laatste heeft het NFI zich sterk

aangetrokken. Het heeft onder meer geleid tot een uitgebreide informatiebrochure⁵⁰ en een gestandaardiseerde manier van rapporteren.

De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat het jaar 2004 een relatief dieptepunt vertegenwoordigde in de gang van zaken rondom DNA-onderzoek in het strafproces na 2001. De toepassing van het DNA-onderzoek nam een vlucht die niemand had voorzien, of waarvoor althans geen maatregelen waren getroffen. De tamelijk overzichtelijke situatie van voor 2001, waarover in het rapport van het Seminarium voor Bewijsrecht wordt geschreven, veranderde vrij snel in een tamelijk onoverzichtelijke situatie waarin wachttijden opliepen, er door de toegenomen werkdruk rafeligheden ontstonden in met name de administratieve afwikkeling van de strafzaken waarin DNA-onderzoek was toegepast en er een kennislacune bij zowel staande als zittende magistratuur ten aanzien van de interpretatie van resultaten van DNA-onderzoek zichtbaar werd. Inmiddels hebben de geconstateerde knelpunten geleid tot veel verbetering. Zo wordt er genuanceerder en voorzichtiger tegen het nieuw verkregen bewijsmiddel aangekeken dan voorheen. Verder heeft het inzicht dat een vervuilde DNA-databank contraproductief is, geleid tot concrete actie om de administratie rond en de infrastructuur op orde te krijgen.

6.6 Effecten van DNA-onderzoek op proceshouding en procesgang

De doelmatigheid van het strafproces is gebaat bij (onder meer) bekende daders en een gering aantal hoger beroepen. Bij de beantwoording van de vraag of de resultaten van DNA-onderzoek van invloed zijn op proceshouding en de procesgang en bijdragen aan meer bekende verklaringen en minder hoger beroepen, dient een duidelijk onderscheid gemaakt te worden tussen de twee categorieën delicten waarvoor DNA-onderzoek het meest wordt ingezet, namelijk de 'kapitale delicten' en de inbraken. Er staat bij de kapitale delicten (moord, doodslag, zware mishandeling, dood/letsel door schuld, zedenmisdriven, gewapende overval, e.d.) vaak meer op het spel dan bij inbraakzaken. De zaken zijn vaak gecompliceerder qua toedracht en modus operandi en zijn sowieso veelvormiger dan alleen de simpele kwalificatie 'inbraak'. Doordat de zaken met kapitale delicten gecompliceerder zijn, is de bewijsvoering ook gecompliceerder, hetgeen gevolgen heeft voor de proceshouding van de verdachte. Deze zal sneller geneigd zijn tot slechts gedeeltelijk bekennen ('er was wel sprake van seks, maar niet van dwang' of 'ik heb wel met het mes gestoken, maar niet met voorbedachten rade'), terwijl een gedeeltelijk bekende verklaring bij een inbraak, zeker als er sprake is van buit, veel moeilijker is vol te houden. Een ander belangrijk verschil tussen inbraakzaken en kapitale delicten is dat DNA-onderzoek bij inbraakzaken veelal bijdraagt aan de identificatiefase, terwijl dat bij kapitale delicten juist geldt voor de bewijsfase. Is de aanwezigheid van de aan de benadeelden onbekende dader in het huis, naast de braaksporen, eenmaal aangetoond, dan is de zaak snel rond. Dat ligt anders bij de kapitale delicten, waarbij de

⁵⁰

De brochure "Essenties van forensisch DNA-onderzoek" is te downloaden vanaf de website van het NFI: www.nederlandsforensischinstituut.nl/nfi/publicaties

daders nogal eens bekenden zijn van de slachtoffers en benadeelden en die aanwezigheid op een plaats delict op zichzelf dus niet behoeft te bevreedmen. Het onderscheid vinden we terug in de cijfers over bekennen en ontkennen na confrontatie met (belastende) resultaten uit een DNA-onderzoek. Veruit de meeste verdachten handhaven hun eerdere verklaring. De weinigen uit het strafdossieronderzoek die (meer) zijn gaan bekennen, werden allen verdacht van inbraak.

Soortgelijke afwegingen als die bij de proceshouding komen we tegen als we ons richten op de procesgang. Ook bij de vraag of DNA-onderzoek leidt tot meer of minder hoger beroepen, moeten we een strikt onderscheid hanteren tussen kapitale delicten en inbraken. Er staat, zoals gezegd, bij kapitale delicten vaak meer op het spel (de straffen zijn doorgaans hoger voor kapitale delicten) en de waarheidsvinding is lastiger dan bij inbraken. Daarbij is niet uit te sluiten dat DNA-onderzoek juist wordt ingezet als er behoefte is aan een extra bewijsmiddel. De kans op een hoger beroep bij kapitale delicten waarbij DNA-onderzoek is uitgevoerd, lijkt dus sowieso al groter te zijn dan bij andere delicten, of bij kapitale delicten waarbij geen DNA-onderzoek is uitgevoerd. We vinden dit terug in de cijfers. Kapitale delicten waarbij DNA-onderzoek is uitgevoerd kennen een twee maal zo hoog hoger-beroepspercentage als kapitale delicten waarbij geen DNA-onderzoek is uitgevoerd. Bij inbraakzaken is dat precies omgekeerd.

De cijfers indiceren een efficiëntievoordeel van de toepassing van DNA-onderzoek voor inbraakzaken, of breder geformuleerd, voor de *High Volume Crime*-zaken, als gevolg van meer bekennende verklaringen en minder hoger beroepen. Het efficiëntievoordeel bij kapitale delicten is veeleer gelegen in het mogelijk beschikbaar hebben van een extra bewijsmiddel. En hoewel de inwerkingtreding van de wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering per 1 november 2001 voor de HVC-zaken duidelijk verantwoordelijk kan worden gehouden voor dit efficiëntievoordeel, heeft zij voor de kapitale delicten wat dat betreft, begrijpelijkerwijs, niets uitgemaakt.

6.7 Nabeschoowing

In het vorige hoofdstuk kwam de vraag aan de orde waarom het verzamelen en de opslag van DNA-profielen met zoveel waarborgen en administratieve lastendruk is omkleed, terwijl dat bij het beheer van vingerafdrukken niet het geval is. De discussie grijpt terug op hoofdzakelijk twee argumenten. Het eerste argument bestaat erin dat afname van celmateriaal een te grote inbreuk op de menselijke integriteit vormt om gedwongen afname, zonder dat er sprake is van ernstige bezwaren tegen een verdachte, te kunnen rechtvaardigen. Het argument heeft vooral betrekking op de afname van celmateriaal door middel van bloed. Inmiddels kan worden volstaan met het afnemen van wangslim, maar over de vraag of die verminderde integriteitsschending opweegt tegen het loslaten van het criterium van de ernstige bezwaren is het laatste woord nog niet gezegd. Het tweede veelgehoorde argument is dat de burger beschermd moet worden tegen misbruik van informatie uit het door hem of haar afge-

geven celmateriaal. Het DNA-profiel zoals dat in de DNA-databank gaat, is uitsluitend gebaseerd op zogeheten 'junk-DNA' (het is opgebouwd uit niet coderende delen van het DNA, althans er kan met de huidige stand van de techniek geen genetische betekenis aan worden gegeven). De vraag is echter of dat voor iedereen voldoende duidelijk en aannemelijk is en of er voldoende waarborgen zijn om (mogelijk toekomstig) oneigenlijk gebruik van informatie uit het celmateriaal tegen te gaan.

De uitkomsten van de procesevaluatie in het onderhavige onderzoek zijn de uitvoering van de effectevaluatie lopende het onderzoek gaan domineren in die zin dat de invoering van de wet van november 2001 dermate ingrijpende effecten heeft gehad dat een gedetailleerde kwantitatieve vergelijking van de situatie na invoering van de wet met die van ervoor nauwelijks nog op zinvolle wijze te verrichten was. Niettemin toont het onderzoek ondubbelzinnig aan dat ten minste een doelstelling van de nieuwe wet, namelijk het vergroten van de toepassing van het DNA-onderzoek, ruimschoots gehaald is. Van meer doelmatigheid en vooral van meer efficiëntie in het strafproces als gevolg van de bredere toepassing van het DNA-onderzoek, de tweede doelstelling, was in 2004 nog weinig sprake. Inmiddels echter is in de verbetering daarvan al veel bereikt onder meer door de ruimere vulling van de DNA-databank en een snellere en meer gestroomlijnde (administratieve) afwikkeling van zaken waarin DNA-onderzoek wordt toegepast.

Summary

On 1 November 2001, a major amendment to the rules relating to DNA testing in the Dutch Penal Code took effect. DNA testing was no longer restricted to cases in which an 'urgent need existed to bring the truth to light' in the event of very serious crimes. The amendment made it possible to do this also 'in the interest of the investigation' in the case of crimes for which pre-trial detention is allowed. Moreover, public prosecutors were given legal authority to give an instruction or an order to have a DNA test conducted. Previously, only the examining magistrate had that authority.

This amendment had huge consequences. It may be considered general knowledge that the use of DNA testing in criminal proceedings has increased enormously. Nevertheless, what those consequences actually were has never before been precisely identified. This study, conducted by IVA - Tilburg Institute for Social Policy Research and Consultancy on commission by the Research and Documentation Centre of the Ministry of Justice, is intended to meet this need by way of an evaluation of the process and effect of the aforementioned amendment. The practice of DNA testing in the period after the introduction of the Act will be compared with the period before. For this purpose, research conducted by the Seminarium voor Bewijsrecht (training and study centre for the judiciary) of Leiden University will be used, which describes the situation regarding the use of DNA testing in criminal proceedings in 1999, also referred to henceforth as 'the zero measurement'.

Definition of the object and question

The object of this research is to gain insight into the question whether the amendment has promoted the use of DNA testing in criminal cases and whether this has led to more efficiency and effectiveness in the investigation and prosecution process.

Eleven research questions were formulated to achieve this object. The questions relate to the numbers of biological traces and reference samples collected, the profiles obtained from them and the number of matches this produces. Stock is taken of when and how often an order to take reference material needs to be given and who should give that order. In addition, the effects are examined of the DNA tests conducted on the investigation, the accused's attitude towards the proceedings and on the further course of the trial. Lastly, we will examine the extent to which the Act of November 2001 has contributed to the more frequent use and greater role of DNA testing in investigation and prosecution, expanded use of the DNA database and with that a more efficient and improved investigation and prosecution of crimes.

Design of the research

In collecting its data for the zero measurement, the Seminarium voor Bewijsrecht chose at the time to start with the Netherlands Forensic Institute. By way of the applications for a DNA test received there, an attempt was made to gain insight into the corresponding criminal cases at the public prosecutors' offices. This was only partly successful. Many applications proved not to have resulted in a case, or not to have been demonstrably connected with one, for example because no DNA profile could be obtained from the trace material or because no suspect was known. Partly for this reason, a different approach was chosen for this study.

Various sources of information were used. Firstly, information was collected from the chain partners in question, namely the police, the Public Prosecution Service, the Netherlands Forensic Institute (NFI), the Forensic Laboratory for DNA testing of the Leiden University Medical Centre and the judiciary. Talks were held with representatives of these institutes to gain an idea of the daily course of affairs and the effect and interpretation of the Act. Besides this, specific information, usually figures, was requested to gain an idea of the quantitative effects of the introduction of the Act. The research is limited, as in the zero measurement, to four police regions not mentioned by name. The reference year is 2004, long after the Act was introduced in November 2001 and before the effective date of the *Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden* (DNA Testing Convicted Persons Act), 1 February 2005.

In addition to the direct approach of the chain partners, file research was done. A total number of 174 criminal files and 99 case files at the NFI were analysed. The criminal file research gave answers to the questions about the role of DNA testing in the preliminary investigation and the trial, about the attitude towards the trial and whether or not a countercheck was conducted on appeal. At the NFI, in 99 criminal cases, we examined the amount of trace and reference material sent in per case, exactly what was done with it and what that produced in terms of criminalistics.

Results

Discussion of the results of the research on the basis of the research questions.

1. Examination of trace evidence

How often and in which cases are biological traces secured when a crime has been committed, and from whom did the traces come (suspect, victim, person concerned)?

It is striking that the police forces show great differences in securing biological trace material from a crime scene. One of the causes of this is that the four police regions studied diverge strongly when it comes to screening a crime scene for biological traces. If a crime scene is visited, biological traces are usually sought and an express attempt is made to secure especially crime- and/or offender-related traces. Some of the biological trace material collected is presented according to the High Volume Crime (HVC) procedure. The amount of traces offered as an HVC case also varies

strongly per police region. We find 37.6% as the lowest rate and 78.6% as the highest. The present study does not explain the differences per region. Over three fourths of the HVC traces collected (76%) come from burglaries. In the Netherlands, a total of 10,963 applications for DNA testing were received by the NFI in 2004. In 7,918 of these, HVC was concerned. DNA testing is used *relatively* the most in vice cases, followed by homicides, bodily harm and threats (including armed robbery). The burglaries clearly lead in absolute numbers.

From whom a trace originates is often what DNA testing has to determine. It is often unclear from whom the secured traces originate, for instance if the trace is not examined because other traces from the same case have already provided enough information about the case or because it is presumed that no DNA profile can be obtained or if it has actually proved impossible to do so. A trace profile is linked to a personal profile through the DNA database. The fuller this becomes, the more identifications are possible. The answer to research question 5 – about the DNA database – concerns the number of identifications in 2004.

2. Taking reference material

How often and from whom is what kind of cell material taken to serve as a reference sample in a DNA test? How often is this done involuntarily and how often do 'strong arm tactics' have to be used?

In 2004, the NFI analysed 2,778 reference samples from suspects in total. The DNA profiles obtained from them are stored in the DNA database. Besides this, twenty reference samples from (deceased) victims of an unsolved crime were analysed (of which the DNA profiles were stored) and thirteen from witnesses/persons concerned (not stored). Many more reference samples were actually analysed, namely from surviving victims and persons concerned, but the NFI does not keep systematic records of them because these profiles are not stored in the DNA database. An analysis of 99 non-HVC criminal cases at the NFI showed that in those cases, 224 reference samples in total were sent in, of which 110 from suspects (49.1%), 88 from victims (39.3%) and 26 from persons concerned (11.6%). Extrapolating from random sample to population, this means that in 2004 alone, the NFI analysed approximately 4,500 reference samples among the regular cases. Cheek mucus was involved in almost all cases.

With the information available only an estimate can be made of the number of samples not taken voluntarily. The number is between 5% and 25% and varies by police region. Physical coercion hardly ever has to be used. In the rare cases that this is necessary, hairs (hair roots) are preferably pulled out to obtain cell material.

3. Importance of the test

How do public prosecutors and examining magistrates interpret the statutory requirement that a DNA test to be started has to be 'in the interest of the investigation'? Has the change of the criterion from 'urgent necessity' to 'in the interest of the inves-

tigation' actually led to more frequent use of DNA testing and how does this relate to the requirement of proportionality and the criterion of 'serious objections'?

The statutory requirement that a DNA test must be 'in the interest of the investigation' is hardly an obstacle to starting such a test. If a possible (biological) trace from an offender is available, it is already 'in the interest of the investigation' to continue to examine whose trace it could be. In doing so, account is taken of the proportionality requirement. The test is not conducted if enough other evidence has been collected. A confession does not play a part in this, because confessions can be withdrawn. Public prosecutors have more difficulty in testing the criterion of 'serious objections' if an order has to be given for the involuntary taking of cell material from a suspect. Decisions are taken more easily in cases of serious offences than in cases of less serious offences.

It is clear that the change to the criterion has contributed towards a sharp increase in the use of DNA testing in criminal cases. The increase comes mainly from High Volume Crime, but can also be observed in the regular cases. The requirement of proportionality is not at issue in this regard, as the police are focusing intensely on the collection of biologic trace material, especially in HVC cases. The DNA database has become an important resource in detection. The cases arising from it (the so-called hit cases) may involve no other evidence but the hit from the DNA database and a report.

4. Competent authority

What is the ratio in terms of figures of public prosecutors to examining magistrates in issuing orders for DNA testing?

Virtually all instructions and orders to conduct a DNA test given in (and after) 2004 were given by public prosecutors. Examining magistrates sometimes give an order in exceptional cases, namely if they want to hold a preliminary judicial inquiry and deem it desirable to conduct a DNA test which has not already been started. In those cases, the examining magistrate remains in charge of the test, but often consults about it with the public prosecutor.

5. DNA database

How many profiles of the traces and reference samples sent to the Netherlands Forensic Institute in the reference year were stored in the DNA database after what period, and in how many cases did a match or a hit follow?

In 2004, the NFI processed 2,005 regular (i.e. non-HVC) criminal cases. An analysis of 99 of them showed that for each (regular) case, 4.3 pieces of evidence (and other trace carriers) were sent in on average which possibly contained traces. Of these, 7.6 unique traces on average were secured per case. Of these traces, an average of 3.7 profiles (again per case) were obtained and 1.2 were entered in the DNA database. Calculating back, this means that in 2004 the NFI secured approximately 15 thou-

sand pieces of trace evidence in total from non-HVC cases, from which approximately 7,400 DNA profiles were made. About 2,300 profiles (non-HVC) were stored in the DNA database. The analysis also showed that for each criminal case, 2.2 reference samples were sent in on average, 1.1 from suspects, 0.9 from victims and 0.3 from persons concerned. In a bit less than half of the (regular) criminal cases (45.5%) no reference sample from a suspect was sent and in about one fifth of the cases, no reference sample at all was sent.

Ultimately, 8.7% of the traces (15.4% of the pieces of evidence) proved to have produced 'something' in terms of hits (a match of a trace profile with the profile of a person from the DNA database) or matches (of two trace profiles).

Of all traces processed by the NFI in the context of the High Volume Crime procedure (11,648), 6,970 DNA profiles were included in the DNA database (59.8%). This resulted in 27% matches (with traces, of the total number of traces) and 12% hits (with persons, of the total number of profiles included in the database in the reference year).

In 2004, the NFI processed a total of 2,778 reference samples from suspects, of which the DNA profiles obtained from them were stored in the DNA database.

Exact figures on the processing times of the NFI cannot be given. This concerns the period between the time the police sent in pieces of evidence and the time the NFI sent back the results of the DNA test. Precisely round the reference year, systematic records were not kept of the processing times. It is known, however, that the processing times rose sharply in 2004. It even happened that results of DNA tests did not become available until after final judgment had been passed in a case.

6. Cleaning up data from the DNA database

How many orders for deletion of a DNA profile from the DNA database and destruction of the cell material were given in the reference year, in how many cases was the order carried out and in how many cases is the NFI still waiting for an expiry notice from the Public Prosecution Service?

In 2004, 346 profiles were deleted from the DNA database by order of a public prosecutor (155 profiles from reference samples and 191 from traces). An order to delete a profile from the DNA database and destroy the cell material is almost always carried out immediately. The NFI is still waiting for expiry notices in 1,684 cases for suspects and in 7,024 cases for traces. Getting rid of this backlog has meanwhile been given high priority at the Public Prosecution Service.

7. Influence of DNA testing on the course of the trial

What influence does the accused's knowledge of the results of a DNA test have on the accused's attitude towards the trial?

The criminal file research showed that about one fifth of the accused persons fully admit all charges brought against them. Compared with national figures, this can be considered a low rate. In cases in which *no* DNA test was conducted, there seem to be more confessions than in cases in which such testing was done, in relation to both burglaries and capital crimes. The differences are nonetheless not statistically significant and the causality of the relationship is not clear for the time being. The effect of confronting the accused with incriminating evidence from a DNA test on his or her attitude towards the trial seems to be small in general. Incriminating evidence from a DNA test in the case of burglaries, however, does seem to have some effect, in the sense that a confession is more likely to result from this, a finding with which the public prosecutors interviewed concur.

8. DNA testing in the preliminary inquiry and the trial

What is the role of DNA testing in the preliminary inquiry, the trial, the finding of the truth and the judgment? How often does an expert give an explanation of the result of a DNA test during the trial?

Based on criminal file study, we have attempted to gain an idea of the role of the DNA test in the trial. The considerations on the basis of which decisions are taken on the steps of the trial, however, cannot be derived directly from the sources studied. In the present research, therefore, we have attempted to make the best possible reconstruction of the role of DNA testing in the trial, whereby several criteria have been used which are described in subsections 4.3 and 4.4. Relying on our self-developed heuristics, we have shown that in about one fifth of the cases studied in which DNA testing was conducted, its results proved to be decisive for the decision whether to prosecute or not. In over half of the cases, those results did not appear to have been decisive, and in the rest of the cases no statement can be made in that regard.

Incriminating evidence from DNA testing proved to be largely determinative or even the deciding factor in over a third of the cases for the ruling on the question of guilt. In one fifth of the cases, nothing can be said about this and in the remaining cases, it cannot be considered decisive. It emerged clearly during the interviews with the public prosecutors that the value of the evidence from DNA testing can constantly be traced back to the value of the trace, which in turn is determined by the degree to which that trace relates to the crime and the offender. Each trace should always be assessed in the context of the other evidence. If the relation of the trace to the crime and the offender has been established, there will be a good chance that the result of the DNA test was decisive with respect to the furnishing of proof and the conviction.

In none of the cases studied by us did an expert appear at the trial to give an explanation of the result of a DNA test. According to a statement by the NFI, this occurred in a few dozen cases in 2004.

9. Countercheck

How often does which party have a countercheck carried out and for what reasons?

We did not find an indication in any of the cases we studied that a countercheck had been carried out. According to data from the Forensic Laboratory for DNA Testing of the Leiden University Medical Centre, which at present is the only accredited institute in the Netherlands authorised to carry out a countercheck, in 2004, 'at least six requests' were made for a countercheck.

10. 'DNA cases' in the hopper of the trial

Does conducting a DNA test in a criminal case result in more or fewer summonses, appeals and appeals to the Supreme Court?

Exculpatory evidence from results of DNA tests proves to be a possible reason for a public prosecutor not to prosecute and to dismiss the case. Summonses are served in about six out of ten cases in which exculpatory evidence is available, whereas summonses are served in about nine out of ten cases on average. It is striking that in high profile cases in which DNA testing has been conducted, summonses are served *less often* than in high profile cases in which that has not been done. As in the relationship between the attitude towards the trial and conducting a DNA test or not, it cannot be said whether there is a causal connection and what the cause could be. In the burglary cases studied, this difference is not found. With respect to bringing appeal or not, no statistically significant effects of conducting DNA tests were found. Nevertheless, the figures point towards a decrease in the number of appeals in burglary cases in which DNA testing was done, whereas precisely the reverse holds for the high profile cases; i.e. more appeals if DNA testing has indeed been conducted. In only one of the nineteen appeal cases could it be demonstrated that the convicted person had brought an appeal to the Hoge Raad (Netherlands Supreme Court). The registration of these cases must be considered as incomplete; some appeals may still be pending.

11. Objects achieved

To what extent did the introduction of the Act of November 2001 contribute towards more frequent use and a greater role of DNA testing in investigation and prosecution, a wider use of the DNA database and with that, a more efficient and improved investigation and prosecution of crimes?

The answer to the first part of this question is given conclusively by the answers to the first ten research questions and is clear: DNA testing is used considerably more often than before in investigation and prosecution, particularly in cases classified as High Volume Crime, but also in regular cases, usually capital crimes such as homicide and vice crimes. Thanks particularly to the advance of the High Volume Crime process, the DNA database has started playing a vital role in the investigation process of many burglaries.

This is a major difference, if not the main difference, in the practice of using DNA testing in criminal proceedings between the periods before and after introduction of the Act of 2001. The Act of 2001 makes it possible to start a DNA test, for example also in the event of a burglary. This possibility was used so enthusiastically, particularly by the police, that an explosive increase took place in the number of applications to the NFI for DNA testing. This resulted in a separate procedure for what were termed High Volume Crime cases, in which only certain pieces of evidence which had proved to have the best chance of producing a usable DNA profile, namely cigarette butts, chewing gum and blood and saliva samples, could be presented to the NFI in a batch containing a maximum of thirty traces. The DNA profiles in these HVC cases are generated and stored in the DNA database in a standardised and largely automated way.

The DNA database has gradually started to play an ever increasing role in the use of DNA testing. Before 2001, hardly any hits were produced on the basis of traces included in the DNA database. Hits on the basis of persons included in it did occur. Hits on the basis of traces, however, is a phenomenon that emerged for the first time after 2001. It also marks the changing function given to DNA testing in trials, namely from that of evidence to (also) that of a means of investigation.

The second part of the question, namely whether the greater role and more frequent use of DNA testing has also contributed towards more effective and efficient criminal proceedings cannot be answered as unequivocally as the first part. In the course of the research, it became clear that the use of DNA testing has become to some extent what could be called the 'victim of its own success'. It became clear that in order to gain a good understanding of the consequences of the introduction of the Act, in addition to evaluating its effects, it was necessary to evaluate the process as well. This need came to light because administrative shortcomings proved to exist in relation to DNA testing. For instance, the police stated that a DNA test had been conducted in a case, whereas that proved not to have been done, or the reverse. Sometimes no results of a DNA test conducted could be found in the criminal file, or it could not be made clear whether or not the accused had been informed of such a test.

Introduction of the Act of November 2001 resulted in much additional administrative pressure of work at the Public Prosecution Service (as well as at the police), while hardly any, at any rate insufficient, additional capacity was available for the increased workload and no infrastructure existed for the necessary administrative processing, in terms of specification of duties, division of tasks, ICT applications and the like. In addition, the sharply increased demand for DNA testing resulted in peak loads and overloads at the NFI, which caused a sharp increase in the waiting times. This in turn resulted in greater pressure of work at the Public Prosecution Service, because cases had to be stayed in anticipation of the test results, or brought anyway despite the absence of such results. Much has meanwhile been improved, at the Public Prosecution Service as well as at the NFI, even though people there are still faced with the aftermath of the period just after introduction of the Act, because the DNA database still contains many profiles that may be wrongfully included in it.

Besides practical and procedural side-effects, the introduction of the Act of November 2001, or rather, the sharp increase in the popularity of DNA testing brought about by the introduction of this Act, also resulted in substantive debates over how the results of DNA testing should be interpreted and the level of knowledge required to do so. The so-called Schiedammer Park murder and the 'Posthumus Report' resulting from it (published in 2005) have led to a broad discussion on how one should deal with the results of DNA tests. A conclusion (and recommendation) by Posthumus (relevant to this study) was that public prosecutors' knowledge of forensics was sometimes substandard and needed to be increased. So-called forensic public prosecutors have meanwhile been installed at practically all district courts, who are specialised in forensic methods (therefore including DNA testing) and whose task it is as well to supervise the process and administrative finalisation of cases in which DNA testing has been conducted and improve this where necessary. Posthumus advised the NFI to report more clearly. The NFI has taken the latter very seriously. This has resulted, among other things, in a comprehensive information brochure and a standardised manner of reporting. The processing times have been (and are being further) reduced.

The aforementioned side-effects of the implementation of the Act prevented a more efficient criminal procedure in cases in which DNA testing had been conducted, certainly in the beginning years. The broader use of DNA testing in trials, however, immediately contributed to their effectiveness. This is especially thanks to the increased additions to the DNA database, which have led to substantial improvements in investigation. Besides improved investigation, in many cases there has been an improved presentation of evidence. A match between a trace from an offender and a reference sample counts as firm evidence, which leaves a denying suspect with 'something to explain'. This characteristic of DNA testing cannot be called 'new', let alone a consequence of the introduction of the Act of November 2001. There is nevertheless an *indirect* effect, namely that through the increased use of DNA testing and the consequently increased knowledge about DNA testing of the chain partners involved – some call this 'DNA awareness' – traces are being collected more effectively and efficiently which can be evaluated better than before. The relation of the traces to the offender and the crime has received more express attention than before and the terms incriminating and exculpatory evidence have gradually received clearer contours, which ultimately increases their evidentiary value in trials.

Comparison with the zero measurement

In the present study, different research methods were used from those used by the Seminarium voor Bewijsrecht of Leiden University in the zero measurement (reference year 1999). The researchers of the Seminarium attempted to follow applications for DNA testing received by the NFI in the criminal law chain. This did not succeed in many cases, usually for unclear reasons, for which the researchers are not to blame. Although they started on the basis of 155 'net cases', they were left with only 56 in which prosecution had been instituted. This random sample can be considered small, and only gives a rough estimate of the incidence of the phenomena studied. In the present study as well, it has proved difficult to determine when exactly a case should

be earmarked as a 'DNA case'. As stated, this had everything to do with what we have called the side-effects of introduction of the Act. These side-effects limit the possibilities for quantitative comparison. Nevertheless, It is more important in this connection to ascertain that the nature of 'the DNA test' has changed so much through the advance of the High Volume Crime procedure, a phenomenon that did not yet exist at all in 1999, that comparison of the situation in 2004 with that of 1999 is even impossible on that point. Nevertheless, at the end of sections two, three and four, interested readers will find a comparison on points where comparison was possible between the present study and that of the Seminarium.

Bijlage 1 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen werden door de opdrachtgever als volgt geformuleerd:

1. Sporenonderzoek

Het betreft hier de stand van zaken met betrekking tot het veiligstellen van sporen-materiaal door de Forensische opsporing (dat wil zeggen het inbeslag nemen van stukken van overtuiging om de sporen te kunnen bewaren waaruit mogelijk DNA profielen kunnen worden verkregen).

- a. hoe vaak wordt een spoor veiliggesteld en in hoeveel gevallen zijn de stukken van overtuiging afkomstig van een slachtoffer dan wel van een getuige of van een verdachte?
- b. hoe wordt sporenmateriaal geselecteerd voor een mogelijk DNA-onderzoek?
- c. bij welk type delicten vraagt de politie een DNA onderzoek aan, hoe vaak en in welke gevallen en hoe vaak geeft het OM een bevel af?
- d. zijn er ten aanzien van de vragen a t/m c verschillen waar te nemen tussen de regio's die in het onderzoek zijn betrokken?

2. Afname van referentiemateriaal

Met de inwerkingtreding van de nieuwe regelgeving is het bloed als referentiemateriaal vervangen door wangslimvlies, maar ook haarwortels kunnen daarvoor dienen.

- a. hoe vaak wordt materiaal afgenomen bij de verdachte of het slachtoffer?
- b. indien materiaal wordt afgenomen, om welk materiaal gaat het dan?
- c. wordt in alle gevallen toestemming voor afname gegeven?
- d. indien geen toestemming gegeven wordt, werkt men dan mee aan de uitvoering van het bevel, of is er sprake van fysieke dwang?
- e. in het geval van gedwongen afname: welk materiaal wordt afgenomen, zijn hierin regionale verschillen?

3. Belang van het onderzoek

- a. hoe wordt de wettelijke eis van 'belang van het onderzoek' ingevuld door de officier van justitie en door de rechter-commissaris?
- b. verstaan zij hieronder hetzelfde of verschillen zij wel eens van mening over de uitleg van het begrip 'belang van het onderzoek' en wat zijn de belangrijkste interpretatieverschillen?
- c. heeft het vervangen van de eis 'dringende noodzakelijkheid' door het criterium: 'in het belang van het onderzoek', geleid tot het vaker toepassen van DNA-onderzoek?

4. Bevoegde autoriteit

Op basis van de nieuwe wetgeving zijn de bevoegdheden van de officier van justitie gelijkgeschakeld met die van de RC.

- a. hoe ligt op dit moment de verhouding tussen de ovj's en RC's bij het afgeven van bevelen tot DNA-onderzoek?

5. DNA-databank

- a. hoeveel sporen ontvangt het NFI en van hoeveel daarvan worden DNA- profielen in de DNA-databank opgenomen in de referperiode?
- b. hoeveel DNA- monsters van personen ontvangt het NFI en hoeveel DNA- profielen worden daarvan opgemaakt en hoeveel worden in de DNA-databank opgenomen in de referperiode?
- c. in hoeveel gevallen in de onderzochte periode volgde een 'hit' met de databank? Een hit is het succesvolle resultaat van een vergelijking van een DNA-profiel met alle aanwezige profielen in de DNA databank of van een DNA-spoor met alle opgeslagen sporen. En profielen?
- d. wat is de grond voor opname van profielen in de databank?
- e. hoe lang duurt het (doorlooptijden in kalenderdagen) voor de verschillende delictcategorieën voordat de uitslag van een DNA-onderzoek door het NFI bekend wordt gemaakt en zijn daarover afspraken gemaakt?

6. Opschonen gegevens DNA databank

Om te voorkomen dat DNA-profielen onterecht zijn opgenomen in de DNA-databank, bijvoorbeeld bij vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging dient het OM een opdracht tot vernietiging aan het NFI te geven.

- a. hoe vaak wordt een opdracht gegeven tot vernietiging van DNA-profielen?
  - b. hoe vaak wordt tot vernietiging overgegaan?
  - c. hoe vindt controle op vernietiging plaats; in hoeveel gevallen wacht het NFI nog op een afloopbericht van het OM?
7. Invloed van DNA-onderzoek op de loop van het proces
- a. heeft het feit dat de mogelijkheid tot DNA-onderzoek bij een bepaalde verdachte bestaat, invloed op het al dan niet afleggen van een bekentenis?
  - b. hoe vaak bekent de verdachte na confrontatie met de uitslag?
8. DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter terechtzitting
- a. wat is de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter terechtzitting? Leiden alle 'hits' tot een actie van het OM?
  - b. hoe vaak volgt een veroordeling/vrijspraak (mede) op basis van DNA-onderzoek?
  - c. hoe vaak komt een deskundige ter zitting om uitleg te geven over de uitslag van een DNA-onderzoek? Is de toelichting nodig omdat er geen sprake is van een goed te interpreteren DNA rapportage of zijn er andere vragen die tijdens de zitting worden gesteld?
9. Contra-expertise
- a. hoe vaak wordt een tegenonderzoek uitgevoerd?
  - b. om welke reden(en) wordt dit gevraagd en door wie?
10. 'DNA-zaken' in de trechter van het strafproces
- a. hoeveel zaken stromen door van de fase van vervolging naar veroordeling, hoger beroep waarbij DNA-onderzoek een rol speelde?
  - b. In hoeveel zaken heeft DNA- onderzoek ontlastend materiaal opgeleverd?
11. Bereikte doelen

De belangrijkste wijzigingen zijn gericht op het vergroten van de rol van DNA in de strafprocedure, waarbij het vergroten van het aantal profielen in de DNA-databank een belangrijk neveneffect is, opdat een bijdrage kan worden geleverd aan de opsporing en vervolging van misdrijven.

Wat kan worden gezegd over de mate waarin de gewijzigde wetgeving voldoet aan hetgeen ermee werd beoogd?

Literatuurlijst

Broeders, A.P.A. (2003). *Op zoek naar de bron. Over de grondslagen van de criminalistiek en de waardering van het forensische bewijs*. Deventer: Kluwer.

Buiter, L., M.J. Dubelaar, N.C.W. Haesen, R. Malewicz, J.F. Nijboer, Th. A. de Roos, & L.G. Toornvliet (2003). *DNA-onderzoek in opsporing en bewijsvoering in strafzaken. DNA-nulmeting*. Leiden: Seminarium voor Bewijsrecht, Universiteit Leiden.

Cleiren, C.P.M. & J.F. Nijboer (2005). *Strafvordering: Tekst & Commentaar*. Deventer: Kluwer.

Cleiren, C.P.M. & J.F. Nijboer (2006). *Strafrecht: Tekst & Commentaar*. Deventer: Kluwer.

Dijksterhuis, B.M., M.J.G. Jacobs & W.M. de Jongste (2003). *De competentiegrens van enkelvoudige kamers in strafzaken*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Jacobs, M.J.G. (2004). *Bekennen en ontkennen van verdachten. Een onderzoek naar de proceshouding van verdachten naar aanleiding van het wetsvoorstel strekkende tot een vereenvoudigde bewijsmotivering bij bekende verdachten*. Den Haag: WODC.

Jacobs, M.J.G., M.Y. Bruinsma, J.W.M.J. van Poppel & J.A. Moors (2005). *Inzet, organisatie en kwaliteit van de forensisch-technische opsporing bij de politie in Nederland*. Tilburg: IVA Beleidsonderzoek en advies.

Koppen, P.J. van & H. Elffers (2006). De mythe van het DNA-bewijs. *Advocatenblad*, 86, 607-618.

Poot, C.J. de & E.W. Kruisbergen (2006). *Kringen rond de dader: Grootschalig DNA-onderzoek als instrument in de opsporing*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Posthumus, F. (2005). *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord*. Den Haag: Openbaar Ministerie.

Verrest, P.A.M. & E. Beenackers (2002). *Evaluatie Wet Herziening Gerechtelijk Vooronderzoek*. Den Haag: WODC.